

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AMERİKAN İŞGALİ SONRASI İRAK'TA ARAP-KÜRT
ÇATIŞMASI VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhsin BARAN

Balıkesir, 2009

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

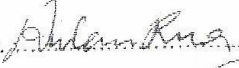
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda 200712529005 numaralı Muhsin Baran'ın hazırladığı "Amerikan İşgali Sonrası Irak'ta Arap-Kürt Çatışması ve Türkiye'ye Yansımaları" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SİNAVI. Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 08-02-2010 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına ~~OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

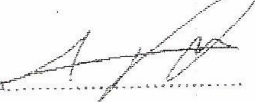
Başkan: Doç. Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz
Unvanı, Adı-Soyadı

İmza.....

Üye: Doç. Dr. Rıza Arslan
Unvanı, Adı-Soyadı

İmza.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Alptekin Molla
Unvanı, Adı-Soyadı

İmza.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

09.03.2010
Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Oya SEYİMEN

ÖNSÖZ

Irak'ta ABD işgali sonrası şiddetlenen Arap-Kürt çatışmasının sonucu Türkiye dahil tüm Orta doğu bölgesinin istikrarını belirleme potansiyeline sahiptir. ABD'nin Irak'tan çekileceği 2011 yılına yaklaşırken bu çatışmanın bölgesel ve uluslararası etkilerinin boyutları daha fazla netleşmeye başlamaktadır. Arap-Kürt çatışmasına yaklaşım genellikle önyargılarla konunun derin ve tarihsel boyutu göz ardı edilerek yapılmaktadır. Türkiye'de bu konuda yapılan araştırmalar da genellikle Irak'taki "Türkmen" boyutuyla ilgilidir. Arap-Kürt çatışmasının ortaya çıkardığı tehlikeli gerilim, misyonu dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan tehlikeli gerginlikleri önlemek ve sorunların barışçıl yollarla çözülmesini sağlamak olan Brüksel merkezli Uluslararası Kriz Grubunun da dikkatini çekmiş ve bu konuda birden fazla rapor hazırlamışlardır.

Bu çalışmada genel olarak Irak'ta Arap-Kürt çatışmasının tarihsel boyutu ve işgal sonrası boyutu ele alınmış, tarafların çatışma konularına dair tezleri ortaya konmuştur. Ayrıca, konunun Türkiye'ye etkilerine de ayrı bir bölümde yer verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlamamda beni cesaretlendiren ve konuya farklı bir perspektifle yaklaşmam konusunda bana yol gösteren tez danışmanım ve hocam Sayın Doç.Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tüm çalışma süreci boyunca bana desteğini esirgemeyen eşime ve aileme de çok teşekkür ederim.

Bandırma, 2009

Muhsin Baran

ÖZET

İşgal Sonrası Irak'ta Arap-Kürt Çatışması ve Türkiye'ye Yansımaları

BARAN, Muhsin

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Muzaffer Ercan Yılmaz

2009, 96 sayfa

Çalışma Arap-Kürt çatışmasının tarihsel arka planında bulunan etmenler ile birlikte işgal sonrası ortaya çıkan güncel çatışma konularını analiz etmekte ve Türkiye'ye olası yansımaları hakkında genel öngörülerde bulunmaktadır.

Çalışmada problemin tanımı, amacı, önemi ve sınırlılıkları belirtildikten sonra etnik kimlik ve etnik çatışmanın tanımları ve nasıl oluştuğu farklı perspektiflerle analiz edilmiştir. Daha sonra Irak'ın özellikle I. Dünya Savaşı'ndan ABD işgaline kadar olan süreçteki tarihi incelenmeye çalışılmıştır. Irak'ta meydana gelen rejim değişiklikleri ve önemli siyasi aktörlere değinilmiştir. Sonraki bölümde, Irak'ın ABD tarafından işgalinin arkasında yatan nedenler analiz edilmeye çalışılmış ve Arap-Kürt çatışmasının tarihsel arka planı incelenmiştir. Daha sonra sırasıyla İşgal sonrası Irak'ta meydana gelen rejim değişikliği, çatışmanın bir tarafı olan Kürt Bölgesel Yönetiminin yapısı ve oluşumu, Arap-Kürt çatışmasına neden olan işgal sonrası güncel çatışma sorunları analiz edilmiştir. Çalışma, Arap-Kürt çatışmasının Türkiye'ye yansımaları ile ilgili analizlerle sonlandırılmıştır.

Kökeni I.Dünya Savaşı sonrası döneme dayanan Irak'taki Arap-Kürt çatışması ABD'nin Irak'ı işgali sonrası daha da şiddetlenmiştir. Taraflar tezlerini savunurken çeşitli tarihi argümanlar ileri sürmekte ve haklılıklarını ispat etmeye çalışmaktadırlar. Bölgenin geleneksel yapısı ve uzlaşma kültüründen uzak bir yapıda olması çatışmanın boyutunu arttırmakta ve mevcut çatışma bir iç savaşa dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Hassas dengeler üzerinde bulunan bu bölgede ortaya çıkacak herhangi bir iç savaş başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeyi derinden etkileyecektir. Bu bakımdan bölgenin refahı için Irak'taki siyasi ve dini aktörler ile içinde Türkiye, ABD ve İran'ın olduğu dış aktörler Arap-Kürt çatışmasının tansiyonunu düşürecek adımlar atmak durumundadırlar.

Anahtar Kelimeler: Baas rejimi, ABD işgali, Arap-Kürt Çatışması, Kürt Bölgesel Yönetimi, Irak Merkezi Yönetimi.

ABSTRACT

Arab-Kurd conflict in Iraq after invasion and its effects upon Turkey

BARAN, Muhsin

M.A. Thesis, Department of Public Administration

Supervisor: Associate Professor: Muzaffer Ercan Yilmaz

2009, 96 pages.

This study analyzes the Arab-Kurd conflict in Iraq by taking the historic background of the problem and the post-invasion conditions into the consideration. In addition, it studies the possible effects of the conflict on Turkey.

This study starts with the definition, the importance, the purpose and the limitation of the problem. Then, the terms “ethnic identity” and “ethnic conflict” are defined and they are analyzed from different perspectives. In this section, the history of Iraq starting from World War I to the US invasion (2003) is studied. In the same section, regime changes and important political actors throughout the history of Iraq are mentioned. After that, the reasons behind the US invasion and the historical background of Arab-Kurd conflict in Iraq are analyzed. Following this, the post-invasion regime change in Iraq, the structure and formation of Kurdish Regional Leadership, which is one side of the conflict, and the current conflict reasons between the Kurds and Arabs in Iraq after the invasion are analyzed. The study ends with some analyses concerning the effects of Arab-Kurd conflict upon Turkey.

The Arab-Kurd conflict which dates back to World War I in Iraq has intensified after the US invasion. Both sides have come up with some historical means of evidence and they try to justify them. The traditional structure of the region and the lack of compromise culture have intensified the level of the conflict. As a result, this conflict may end up with an internal war. An internal war inside Iraq might affect other bordering countries, especially Turkey. That is why, the internal ethnic and sectarian leaders together with external actors including Turkey, USA and Iran should take action to generate solutions to this problem.

Key Words: The Baath Regime, US invasion, Arab-Kurd conflict, Kurdish Regional Government, Iraq Central Government.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Problem.....	2
1. 2. Amaç.....	3
1. 3. Önem.....	3
1. 4. Sınırlılıklar.....	4
1. 5. Tanımlar.....	4
1.5.1. Etnik Kimlik nedir?.....	4
1.5.2. Etnik Çatışma nedir?.....	5
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	6
2. 1. Kuramsal Çerçeve.....	6
2. 1. 1. Irak'ın Kısa Tarihi.....	6
2.1.1.1. Monarşi ve Manda Yönetimi.....	7
2.1.1.2. Askeri Darbeler ve Baas İktidarı Dönemi.....	9
2.1.1.3. Saddam Hüseyin Dönemi	11
2.1.1.3.1. İran-İrak Savaşı.....	11
2.1.1.3.2. Kuveyt'in İşgali ve I.Körfez Savaşı.....	13
2.1.1.3.3. İkinci Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali.....	15
2.1.2. ABD İşgalinin Arkasında Yatan Nedenler ve Irak'ta Arap-Kürt	
Çatışmasının Tarihsel Arka Planı.....	16

2.1.2.1. ABD İşgalinin Arkasında Yatan Nedenler.....	16
2.1.2.2. Irak'ta Arap-Kürt Çatışmasının Tarihsel Arka Planı.....	18
2.1.3. İşgal Sonrası Irak.....	24
2.1.3.1. Etnik ve Mezhepsel Grupların seçim sonrasında oluşan yeni Parlamentodaki temsil oranları	26
2.1.3.2. Irak Anayasasının Arap-Kürt Çatışmasına Etkisi.....	29
2.1.3.3. Irak Yerel Seçimleri.....	33
2.1.4. Kürt Bölgesel Yönetimi.....	36
2.1.4.1. Seçimler.....	37
2.1.5. Arap-Kürt Çatışmasına Neden Olan Güncel Sorunlar	39
2.1.5.1. Petrol Yasası.....	41
2.1.5.2. Tartışmalı Bölgelerdeki Petrol	47
2.1.5.2.1. Kurmula Petrol Sahası.....	47
2.1.5.2.2. Kor Mor Gaz Sahası	48
2.1.5.3. Tartışmalı Bölgeler Sorunu.....	49
2.1.5.3.1. Tartışmalı Bölgelere Yönelik Hazırlanan UNAMI Raporları... ..	54
2.1.5.4. Kerkük	56
2.1.5.4.1. Tarafların Tezleri.....	56
2.1.5.4.2. ABD İşgali Sonrası Kerkük.....	59
2.1.5.5. Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağı	67
2.1.6. Arap-Kürt Çatışmasının Türkiye'ye Yansımaları	71
2. 2. İlgili Araştırmalar.....	79
3. YÖNTEM.....	80
3. 1. Araştırmanın Modeli.....	80
3. 2. Bilgi Toplama Kaynakları.....	81
3. 3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilme.....	81

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	81
5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME.....	84
KAYNAKÇA.....	88

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>	
TABLO 1	2005 Aralık seçimlerinden sonra oluşan Irak Paramentosunda sandalye dağılımı	26
TABLO 2	2005 Kürt Bölgesi Parlamento Seçimi Sonuçları	37
TABLO 3	2009 Kürt Bölgesi Parlamento Seçim Sonuçları	38
TABLO 4	2005 Kerkük Yerel Seçim Sonuçları	59

ŒEKİL LİSTESİ

		Sayfa No
ŒEKİL 1	Tartışmalı Bölgeler Haritası	51
ŒEKİL 2	Kerkük Haritası	56

GİRİŞ

Orta Doğu bölgesi petrolün bulunmasıyla birlikte çoğu zaman etnik ve dinsel çatışmalar ile baskıcı diktatörlüklerin hüküm sürdüğü bir bölge haline gelmiştir. Farklı bir etnik kökenden, mezhepten hatta aşiretten olmak bile bu bölgede bazen çatışma nedeni olmuş ve güçlü olan diğerlerinin üstünde mutlak bir otorite kurmak için çoğu zaman kitlesel katliamlar yapmaktan çekinmemiştir.

Batı demokrasilerinde kültürel çoğulculuğun ve zenginliğin en önemli etmeni olarak nitelendirilen “farklılıklar” bu coğrafyada çoğu kez şiddetli ve kanlı çatışmaların nedeni olagelmıştır. Bu çatışmaların sonucunda silah ve teknik olarak daha güçlü olan ya da silahlı kuvvetler gibi kilit devlet noktalarında daha iyi organize olan ya da daha farklı nedenlerden(dış destek vb) dolayı başarılı olan grup ya da gruplar karşı grupları (farklı etnik, dinsel, mezhepsel gruplar) ya kitlesel göçlere zorlamış ya kitlesel katliamlardan geçirmiş ya da bu gruplar üzerinde baskıcı bir otorite kurarak insan haklarını ihlal eden uygulamalarda bulunmuşlardır. Bunun sonucunda haksızlığa uğradığını düşünen bir çok etnik, dinsel ve sekter grup yönetimle ya da iktidarla mücadele etmek için çeşitli örgütler kurmuş ve şiddete yönelmiştir.

Uzlaşma kültürünün çok az olduğu, iktidarın güce dayalı bir siyaset anlayışından doğduğu bu coğrafyada batılı devletlerin emperyalist, ekonomik ve siyasi çıkarları ile demokrasi getirme vaatleri çoğu kez bölgenin içinde bulunduğu çatışma ve kargaşa ortamını daha da içinden çıkılmaz hale getirmiş demokrasi yerine otoriter yönetimleri daha da güçlendiren bir durumun ortaya çıkmasına hizmet etmiştir.

Orta Doğu coğrafyasındaki siyasi yönetim biçimleri incelendiğinde genellikle otoriter oligarşik diktatörlükler ya da baskıcı monarşiler görürüz. Bunun yanında kısmi demokratik olan bazı ülkelerde demokrasinin işleyişi yine etnik, dinsel ya da sekter öğelerle ilintilidir. Lübnan ve Irak gibi ülkelerde devlet başkanı, başbakan ve meclis başkanı gibi önemli görevler dinsel,

mezhepsel ve etnik hassasiyetler gözetilerek dağıtılmıştır. Bu bakımdan demokrasinin işleyişi dahi sorunludur.

Orta Doğu'da son 100 yıl içerisinde yaşanan tüm gelişmeler, bu bölgede meydana gelen hiçbir olayın birbirinden bağımsız değerlendirilmeyeceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Uzun yıllar yaşanan anlaşmazlıklar ve çatışmaların, her yeni dönemde yeni oyuncularla yeni oyun kurallarını da ortaya çıkardığı görülmektedir (Başer, 2008:178). Gerçekten de Orta Doğu, her dönemin emperyalist gücü tarafından kendi kaderine terk edilecek kadar önemsiz değerlendirilmemiştir. Bu önem önceleri ticaret yolları üzerinde yer alan bir bölge olmasından kaynaklanmaktayken günümüzde ise ağırlıklı olarak dünya petrol rezervlerinin önemli bir oranına sahip olmasından dolayıdır.

Bu çalışmada öncelikle etnik kimlik ve etnik çatışma terimlerinin tanımı yapılacak, daha sonra sırasıyla Irak'ın kısa tarihi, ABD işgalinin gerekçesi ve ardındaki nedenleri, Arap-Kürt çatışmasının tarihsel geri planı, işgal sonrası Irak, Arap-Kürt çatışmasına neden olan güncel konular ve bu çatışmaların Türkiye'ye yansımaları incelenecektir. Sonuç bölümünde ise taraflara yapılan bazı önerilere de yer verilecektir.

1.1. Problem

Tarihi süreç incelendiğinde Orta Doğu'da en fazla çatışmaya sahne olan ülkelerden birisi Irak'tır. Irak, Etnik ve mezhepsel olarak değerlendirildiğinde Orta Doğu'da hassas dengeler üzerinde olan, iç ve dış etkenlere karşı duyarlı olan ülkelerden bir tanesidir. Saddam Hüseyin döneminde baskıcı uygulamalarla bastırılan etnik ve mezhepsel hassasiyetler Amerikan işgali sonrası ortaya çıkmış ve bu bölünmelerin getirdiği uyuşmazlıklar ülkenin bekasını tehdit edecek boyuta varmıştır. Sorunun ülke içinde yarattığı tehdiye ilaveten Türkiye gibi ülkelere de ciddi yansımaları vardır. Sorunun ulaştığı boyut hem iç hem de dış aktörler tarafından yeterince farkedilememesi problemin çok büyük daha geniş bir alanı etkileme potansiyeli yüksektir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı Amerika işgali sonrası Irak'ta kökleri eskiye dayanan Arap-Kürt çatışmasını analiz edip, türlerini sebepleriyle ortaya koymak ve bu çatışmaların Türkiye'ye yansımalarını analiz etmektir. Literatüre bakıldığında Irak'ta Arap-Kürt çatışmasını irdeleyen çalışmalar vardır. Fakat bu çalışmalar belli çatışma konularına yoğunlaşmış ve çatışmaların Türkiye'ye yansımaları konusu eksik kalmıştır.

1.3. Önem

Bölgedeki Arap-Kürt çatışması hem iç barışı hem de sınır ülkelerinin istikrarını etkilediği için bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, sorunun boyutu her geçen gün büyümekte ve daha geniş bir hinterlandı etkilemektedir. Sorunun çözümü için hem dış hem de iç aktörler sürece dahil olmak istemelerine rağmen her aktörün "kendi" çözümünde ısrar etmesi sorunun çözümünü hem güçleştirmekte hem de ertelemektedir.

Irak küçük bir Orta Doğu'yu temsil etmektedir. Ülkede farklı etnik kimlikler, farklı mezhepler, farklı diller ve farklı dinler mevcuttur. Bu farklılıklar tarihsel süreç içerisinde de şimdi de çatışma konusu olmuştur. Bu çatışma kısmen de olsa bölgedeki geniş konteks kültürden, gelenekten ve dış müdahalelerden kaynaklansa da "farklı" olan her şeyin kontrol edilmesi için baskıcı yöntemlere başvurmak dönemin yöneticileri için çoğu kez farklılıklardan kaynaklanan sorunların en iyi çözümü olarak idealize edilmiştir. Bu yüzden ülke demokrasi kültüründen uzak kalmış, diktatörlüklerle yönetilmiştir. Ülkenin en büyük etnik grubu olan Araplar ile Kürtler arasında çıkacak bir savaşın getireceği sonuçlar çok ciddi olabilir. Bu bakımdan konunun önemi daha da artmakta ve bir iç savaşın önlenmesi için tarafların ve dış aktörlerin göstereceği çaba daha da önem kazanmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmada bölgeye gidilerek alan çalışması yapılamaması ve Arapça makalelerin okunamaması gibi sınırlılıklar olsa da konunun analizi için konuyla ilgili İngilizce kaynaklar ve makaleler okunmuştur. Ayrıca çatışmanın bir tarafını oluşturan Kürtlerin temsilcileriyle e-posta aracılığıyla bağlantı kurulmuş olsa da çatışmanın diğer bir tarafını oluşturan Arapların temsilcileriyle doğrudan bağlantı kurulamamış, bunun yerine çeşitli basın yayın organlarına verdikleri güncel beyanlardan faydalanılmıştır.

1.5. Tanımlar

1.5.1. Etnik Kimlik nedir?

Etnik olarak tamamen homojen bir topluma rastlamak mümkün değildir. Toplumsal yapı farklı sosyal tabakalardan, farklı özelliklere sahip alt gruplardan oluşur. Bu alt gruplardan bir tanesi, belki de en önemlisi bireyin taşıdığı etnik kimliktir.

Etnik kimliğin herkes tarafından kabul edilen tek bir tanımı yoktur. Bazı bilim adamlarına göre ortak kan bağına, bazılarına göre ortak bir kültüre, bazılarına göre ise birden çok ortak ögeye sahip insanlar bir etnik grubu oluşturur ve bu grubun sahip olduğu değerler etnik kimliği meydana getirir.

Max Weber'e göre etnik gruplar fiziksel tiplerinden, geleneklerinden ya da her ikisinden dolayı veya herhangi bir sömürge ya da göçten dolayı ortak kökenlerinde subjektif bir inanç yaşatanlardır. Bu inanç birlik oluşturma propagandası için önemli olmalıdır. Bunun olması için objektif bir kan akrabalığının olmasına gerek yoktur (Hutchinson ve Smith, 1996: 35).

Donald Horowitz'e göre etnik kimlik, beraberinde doğuştan özellikleri olan ortak soy mitine dayanır (Horowitz, 1995: 52). Fearon ve Laitin'e göre etnik bir grup aileden daha büyük ve mensubiyeti soyla mümkün olan ve bilinen geleneksel doğal bir tarihi olan gruptur (Fearon ve Laitin, 2000: 20).

Bireyin etnik kimliği, küçüklüğünden itibaren girdiği sosyal etkileşimlerin bir toplamı olan sosyalleşme süreci sonucu şekillenmektedir. Dolayısıyla bu süreçte, etnik kimliğin oluşumuna etki eden faktörlerde değişiklik gösterebilmektedir. Bireyi şekillendiren kimi sosyal çevreler, örneğin soy ya da kan bağına en fazla önemi verebilirken, kimileri ortak dil, kültür, tarih gibi etkenlere daha fazla vurgu yapabilmektedir (Jenkins, 2004: 4).

Ancak nasıl şekillenirse şekillensin, emin olduğumuz bir şey varsa, o da etnik kimliğin bir kez oluştuktan sonra son derece katı bir hale gelmesi, değişime yönelik elastikiyetini büyük ölçüde kaybetmesidir. Her ne kadar teorik olarak etnik kimliğin değişimi, diğer sosyal kimlikler gibi, mümkün olsa da bunun istisnai durumlar dışında pek gerçekleşmediğini görüyoruz (Yılmaz, 2007: 3).

1.5.2. Etnik Çatışma nedir?

Burada “çatışma” sözcüğünü uyuşmazlık kelimesi anlamında kullanmak mümkündür. Çünkü çatışma denince bazı durumlarda gruplar arasında meydana gelen fiili veya silahlı çatışma anlaşılabilir. Oysa “çatışma” sözcüğü daha geniş kapsamlıdır.

Yılmaz’a göre Uyuşmazlık, en az iki parti arasında algılanan çatışan amaçlar üzerinde gerçekleşen dışa vurulmuş bir mücadeledir. Bu tanım çerçevesinde uyuşmazlığın alt öğeleri; en az iki parti öğesi, algılanan çatışan amaçlar öğesi ve dışa vurulmuş bir mücadele öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2006: 7-8).

Genel bir ifadeyle etnik çatışmalar, bir ülke dâhilinde, bir ya da birden fazla etnik grubun, diğer etnik gruplara veya bu grupların dominant konumda bulunduğu merkezi yönetime karşı geniş ölçekli başkaldırışını ifade eder (Yılmaz, 2007: 3).

Etnik çatışmaların temel nedenleri çeşitlidir. Bunları belli kategorilere sokmak zordur. Bazı durumlarda bu tür çatışmaların birden fazla nedeni vardır. Bazen de ortada görünür bir sebep olmamasına rağmen etnik çatışmalar yaşanır.

Yılmaz'a göre etnik çatışmaların temel nedenleri etnik kimliği ifade arzusu, ayrımcılık, rejimin niteliği ve toplumsal kültür, elverişsiz ekonomik koşullar ve kaynakların adaletsiz dağılımı, merkezi otoritenin çökmesi, tarihsel travmalar ve uluslararası destek olarak sıralanabilir (Yılmaz, 2007).

Orta Doğu bölgesindeki etnik çatışmaların en temel sebebi, I.Dünya Savaşı'ndan sonra sınırların son derece yapay olarak çizilmesidir. Bu yapay sınırlar oluşturulurken bölgenin ne etnik ne dini ne de başka faktörleri göz önünde bulundurulmuştur. Orta Doğu bölgesindeki söz konusu sınırlara ilişkin şu şekilde bir benzetme yapılmaktadır: "Orta Doğu'da sınırlar son derece kötü örülmüş bir duvarı andırmaktadır. Bu kötü örülmüş duvardan herhangi bir taşı oynatmanın duvarı yıkmak anlamına gelebileceğini bilen ve yıkılan bir duvarın altında kalmak istemeyen uluslararası aktörler, değişik taşları eş zamanlı bir şekilde oynatarak duvarı yıkmadan yeni bir şekil vermeye çalışmaktadırlar" (Davutoğlu, 2003: 323).

Yılmaz'a göre Orta Doğu'da etnik çatışmaların bir başka sebebi de bölgenin stratejik ve özellikle de enerji kaynakları bakımından önemli dolayısıyla büyük güçlerin ya da dış güçlerin müdahaleleridir. Dış güçler, bölgede varlıklarını devam ettirmek ya da kuvvetlendirmek amacıyla sıklıkla etnik unsurları kullanmayı temel politika edinmişlerdir (Yılmaz, 2008:164).

2.İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Irak'ta Arap- Kürt çatışması tarihsel arka planıyla incelenip ABD işgali sonrası ulaştığı boyut ve sorunun Türkiye'ye olan yansımaları analiz edilecektir.

2.1.1. Irak'ın Kısa Tarihi

Irak ta diğer bir çok Orta Doğu devleti gibi geçmiş dönemlerde de etnik ve dinsel çatışmaların yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Kökeni 16. yüzyıla

dayanan genellikle Şiilik ve Sünnilik ekseninde ortaya çıkan çatışmaların tarafları Sünni mezhebinin bayraktarlığını yapan Osmanlılar ve Şii mezhebinin bayraktarlığını yapan İran'dır. Bahse konu olan dini çatışmalara I. Dünya Savaşı'nın sonunda yapılan anlaşmalar sonucu ülke içinde kalan etnik grupların memnuniyetsizliklerinden doğan etnik çatışmaları da eklemek gerekir.

Şah İsmail'in Bağdat'ı işgal ettiği tarih olan 1508'den Osmanlı Sultanı IV. Murat tarafından Bağdat'ın kesin olarak yeniden alındığı tarih olan 1638' e kadar Irak toprakları birkaç sefer el değiştirmiştir (Arı, 2007: 385). Irak topraklarında İngilizler tarafından bir manda yönetimi kurulana kadar bölge Osmanlıların elinde kaldı.

2.1.1.1. Monarşi ve Manda Yönetimi

İngilizlerin Irak'a ilgisi ve burada kendi denetimleri altında bir yönetim oluşturmak istemeleri sebepleri arasında Hindistan'a giden ticaret yollarını kontrol etme, körfez ülkelerinden ticaret gemilerine olan korsan saldırıları önlemek ve petroldü (Sluglett, 2003: 7).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin Osmanlı'nın üç vilayeti olan Basra, Bağdat ve Musul'u işgal etmesi ve kendi mandası altında yönetilen yeni bir Irak oluşturması bu bölgede yaşayan insanların politik dünyasını radikal bir biçimde değiştirdi. Yakın dönem Irak tarihi burada başlar (Tripp, 2002).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere tarafından işgal edilen Irak'ta bir manda yönetimi kuruldu. İngilizlerin manda yönetimlerine meşruiyet kazandırmaları için Araplar arasında saygınlığı olan bir yönetici bulmaları gerekiyordu. Arap coğrafyasında saygınlığı olan ve İslamiyet tarihinde de önemli bir yer tutan Haşimi ailesinden emir Faysal bu iş için uygun birisiydi. Zaten Emir Faysal da o dönem Fransızlar tarafından Şam'dan sürülmüştü.

Irak için en uygun lider adayı olan Faysal kral yapıldıktan sonra Irak'a kısmi otonom verilmiş ve böylece İngilizlerin yaklaşık 10 yıl sürecek manda yönetimi başlamıştı. Fakat içinde farklı mezhepler ve etnik gruplar barındıran Irak'ta İngilizlerin beklediği düzeyde bir uyum ortaya çıkmamış, İngilizlere

karşı çeşitli ayaklanmalar ortaya çıkmış ve yer yer bu çatışmalar sonucu yüzlerce Irak'lı ve İngiliz askeri ölmüştür.

Faysal'ın bağımsızlık isteği ve mandaya karşı çıkmasına rağmen toleranslı tutumu, bilgi ve tecrübesi yanında İngiliz desteği olmaksızın tahtta kalamayacağı bilinci ile İngilizlerle görüşmelerini sürdürdü. Faysal ile Al-Gailani bir anlaşma taslağı hazırladı ve İngilizlerle birkaç politik krizi atlattıktan sonra 10 Ekim 1922'de anlaşma imzalandı (Kasalak, 2007:191).

Irak'ta manda yönetimini sürdürmenin zor olduğunu anlayan İngilizler, Irak'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1932 yılına kadar Irak'la çeşitli anlaşmalar yaparak bazı imtiyazlar (özellikle petrol) elde etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda 1925'te İngilizlerin denetimde olan Türk Petrol Şirketi ile 75 yıllık bir imtiyaz anlaşması imzalanmıştır.

İngilizlerin Irak'la özellikle de Musul vilayetiyle bu kadar çok ilgilenmelerinin sebebi şüphesiz ki petroldü. Bu bölgede petrolün varlığı batılı devletlerce eskiden beri biliniyordu. II. Abdülhamit de bunun farkındaydı. İlk petrol kuyusu Ekim 1927'de Kerkük'e 12 km uzaklıktaki bir bölgede açıldı ve sonuç beklenenden de iyiydi. 1928 yılında petrol'ün çıkarılması ve pazarlanması amacıyla batılı şirketlerce sözleşmeler imzalandı.

Türkiye'nin Misakı Milli sınırları içerisinde gösterdiği Musul, Lozan'da da bir çözüme ulaşmadı. İngiltere 1914 yılında Türk Petrol Şirketi imtiyazını elde tutmak istiyordu. ABD Türkiye'yi desteklemesine rağmen, İngilizler sorunu Milletler Cemiyetine götürdü. Milletler Cemiyeti bölgeye bir komisyon gönderdi ve gönderilen komisyon İngilizler'in istediği biçimde karar verdi. Tam o dönemde de ortaya çıkan Şeyh Said isyanından dolayı Türkiye Musul ile ilgili isteklerinden vazgeçti. Bunun karşılığında Musul petrolerinden % 10 hisse alacaktı. Fakat daha sonra 500.000 Sterlin karşılığında bu hisseden de vazgeçti.

Irak'ın bağımsızlığını kazandığı 1932 yılının hemen ertesinde 1933 yılında kral Faysal'ın ölmesi üzerine yerine oğlu Gazi geçmiştir. Bu dönemde kralın yaşının küçük olması ve devlet işlerinde tecrübesizliğinden dolayı devlet genellikle üçüncü kişiler tarafından yönetilmiştir Bu kişiler arasında çeşitli iktidar mücadeleleri ortaya çıkmış ve ülkede istikrarsızlıklar baş

göstermiştir. İstikrarsızlığın temel nedeni ülkede İngilizlere yakın bir yönetim kurulmasını savunanlar ile İngilizlerden tamamen kurtulup tam bağımsız bir devlet olmak isteyenler arasındaki mücadeleydi.

Irak siyasetine askerinin girmesi de Gazi döneminde başlamıştı. Ölümünden önce ordu içindeki Bekir Sıtkı darbesini organize ettiğini itiraf etmişti (Simon, 1974: 324). Bu darbe, monarşi döneminden sonra oluşacak kanlı ve istikrarsız rejimlerin temelini oluşturması açısından önemliydi.

1939 yılında kral Gazi'nin ölmesi ülkedeki istikrarsızlığı daha da derinleştirdi. Kral Gazi'nin 1939 Nisanında bir otomobil kazasında ölümü üzerine yerine geçen üç yaşındaki II. Faysal'ın ülkeyi yönetemeyecek kadar küçük yaşta olması, ülkenin denetimini Haşimi hanedanından Kral Naibi Prens Abdullah ile ona en yakın politikacı olarak Nuri Said'in eline geçmesine neden olmuştu (Arı, 2007: 389).

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Irak'ta İngilizlerin desteklenmesi gerektiğini düşünenlerin başında başbakan Nuri Said geliyordu. Ordunun desteğini alarak yerine geçen Raşid Ali İngilizlere karşı daha katı bir politika izleyerek İngilizlerin ülkedeki üslerden de çekilmesini istemiştir.

Daha sonra Irak güçleri ve İngilizler arasında yeni çatışmalar çıkmış, Raşid Ali ve destekçisi ordu mensupları yenilgiye uğratılmış ve sonuç olarak darbeciler tasfiye edilerek Nuri Said yeniden başbakan yapılmıştır. 1941'den başlayarak 1958'e kadar ülke Kral Naibi Prens Abdullah ve Nuri Said yönetiminde kalmıştır. Ülkedeki monarşi yönetimi 1958'de kanlı bir darbeye ortadan kaldırılmıştır.

2.1.1.2. Askeri Darbeler ve Baas İktidarı Dönemi

Ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlara ilaveten Mısır ve Suriye'nin birleşerek 1958 Şubatında kurdukları Birleşik Arap Cumhuriyeti ülkedeki bazı subaylar ve kitlelerde milli duyguların kabarmasına ve bir Pan-Arap ülküsünün ortaya çıkmasına neden olmuştu.

Bu arada Irak ve Ürdün'deki Haşimi krallıkları da birleşme kararı almış ve birbirleriyle karşılıklı anlaşmalar yapmıştı. Oluşan böyle bir destek anlaşması çerçevesinde Albay Abdüselam Arif komutasında Ürdün'e yardıma gitmek için yola çıkan askerler Bağdat'a yönelip monarşinin sonunu getiren darbeyi yaptılar. Cumhuriyet ilan edildi ve Abdülkerim Kasım liderliğinde yeni bir hükümet kuruldu.

Yeni hükümetin ilk icraatı eski rejimin tüm kurumlarını ortadan kaldırmak oldu. Kral, kraliyet ailesi ile Nuri Said öldürüldü ve Ürdün ile yapılmış federasyon kaldırıldı. Sovyet, Çin ve diğer sosyalist ülkelerle yakın ilişkiler kuruldu (Özcan, 2004: 342).

Bağdat Paktı*'ndan ayrılıp sosyalist bloğa yaklaşan Kasım hükümetinin icraatları başta Amerika olmak üzere Batı bloğundaki ülkeleri endişelendirmeye başladı. Sovyetlerin Orta Doğu'daki etkisi artmaya başlamıştı.

Başlangıçta cumhuriyet olarak adlandırılan yeni rejim kısa sürede bir diktatörlüğe dönüştü. Kasım iktidarıyla güçlü bir konuma gelen Baasçılar, özellikle ordu içindeki konumlarını güçlendirerek 1963 yılında Kasım'a karşı kanlı bir darbe yapıp iktidarı ele geçirdiler. Kanlı darbenin sonucunda Kasım öldürüldü.

Baas Partisinin ideolojisi Arap milliyetçiliği ve sosyalizmden besleniyordu. Baas darbesinden sonra iktidara gelen Abdüselam Arif döneminde de Irak'ta karışıklıklar sona ermemiş, istikrarsızlık devam etmiştir. Abdüselam 1966 yılında bir helikopter kazasında hayatını yitirince yerine kardeşi Abdurrahman Arif geçmiştir. Abdurrahman Arif yönetimine karşı, 1963 yılındaki Kasım'a karşı yapılan darbeye başbakanlığa atanmış fakat daha sonra Arif kardeşlerin yönetime tam olarak el koymasından devre dışı kalan Hasan El- Bekr öncülüğünde bir darbe yapıldı. Darbenin yapıldığı tarih 17 Temmuz 1968'di. Hasan El-Bekr yönetime geldikten sonra devlet

* Soğuk Savaş döneminde Amerika'nın öncülüğünde Sovyetler Birliğinin Orta Doğu'ya sızmasını önlemek amacıyla ABD öncülüğünde Türkiye dahil Orta Doğu ülkeleri arasında bir ittifak kurma anlaşmasıdır. Anlaşma 1955 yılında Türkiye ve Irak arasında Bağdat'ta imzalanmıştır. Daha sonra sırasıyla İngiltere, Pakistan ve İran da aynı yıl içinde bu pakta dahil olmuşlardır. Fakat Bağdat Paktı ile hedeflenen sonuç elde edilmemiştir. Mısır, Suriye, Suudi Arabistan ve Yemen gibi ülkeler Bağdat Paktına karşı çıkmış, diğer bir grup Arap devleti de hiçbir tarafı desteklememiştir. Ortaya çıkan bu bölünme ve Nasır'ın tutumu Sovyetlerin bölgeye girmesini kolaylaştırmıştır.

başkanlığı ve başbakanlık görevlerini üstlenmiş ve Irak'ta Baas partisi iktidarı tam olarak elde etmiştir.

Hasan El-Bekr kişiliği Irak tarihinde Saddam Hüseyin kadar önemli olmasa da Saddam Hüseyin gibi ülkeyi tam bir diktatörlükle yönetmiş, kendi halkını savaflara sürüklemiş, hatta onlara karşı gerektiğinde kimyasal silah kullanmaktan bile çekinmemiş bir diktatörün önünü açması ve kendisinden sonra yönetime taşınması bakımında önemlidir. Nitekim 1979 yılında iktidardan Saddam Hüseyin'in baskılarıyla çekilmiştir. Böylece Saddam başkan yardımcısı olarak daha önce de etkili olduğu yönetimde bu tarihten sonra tek ve tartışmasız lider olmuştur.

2.1.1.3.Saddam Hüseyin Dönemi

Saddam Hüseyin döneminin ayrı bir alt başlık altında ele alınmasının sebebi yakın dönem Irak tarihinin en önemli lideri olmasıdır. Saddam Hüseyin, Irak'ı Arap dünyasının en modern ve dinamik ülkelerinden birisi yaptığı gibi Irak'ta yüz binlerce insanın ölümüne sebep olan savaflar başlatması bakımından da önemlidir.

2.1.1.3.1. İran-Irak Savaşı

İktidara tam olarak egemen olan Saddam Hüseyin iktidarını güçlendirmek, Arap dünyasının lideri olmak ve meşruiyetini sağlamlaştırmak için ülke dışında bazı düşmanlar arama eğilimine girdi. Bu düşman Irak'ın geçmişte de sorunlar yaşadığı ve 1979 yılında Şah'ın devrilmesiyle oluşan rejim değişikliğinin olduğu İran'dan başkası değildi. İran'da iktidara egemen olan molla rejimi Şii bir karakter taşıyordu. Dini esaslara dayanan bu rejim Irak'ta da nüfusun en büyük bölümünü oluşturan Şiiler arasında büyük bir desteğe sahipti. Bu bakımdan düşünüldüğünde Irak'ın egemenliğine ve bütünlüğüne büyük bir tehdit oluşturuyordu. Bu sebepler ve bazı dış etkenler Saddam Hüseyin'in geçmişteki bazı anlaşmazlıkları neden göstererek İran'a karşı bir savaş başlatmasına yeterliydi.

İran ve Irak arasındaki anlaşmazlıkların büyük bir kısmı 1975 yılındaki Cezayir anlaşması ile çözülmüştü. 1975 yılında yapılan bu anlaşma ile İran-İrak sınırının belirlenmesi, İran'ın Kürtlere verdiği desteği kesmesi gibi konular üzerinde uzlaşmaya varılmıştı. Fakat daha sonra İran devriminin Irak'taki bazı Şii muhalif unsurları harekete geçirmesi iki ülke arasındaki gerginliğin yeniden yükselmesine neden olmuştu.

Bekir el-Sadr, Humeyni rejiminin ilk gününden itibaren Humeyni'yi ve İran devrimini açıkça desteklemekten kaçınmamıştı. 1979 Haziranında Kerbela ve Necef'te Bekir El-Sadr önderliğinde Baas rejimi aleyhine düzenlenen gösteriler güvenlik kuvvetleri tarafından şiddetle bastırıldı (Arı, 2007: 399).

İran devriminin Humeyni dahil en önemli unsurlarının Irak ve Saddam Hüseyin'i emperyalist ve Siyonist işbirlikçisi olarak ilan etmeleri tansiyonu iyice arttırmıştı. Bardağı taşıran son damla Tarık Aziz'e bir suikast girişiminde bulunulmasıydı. Irak, bu suikasten İran'ı sorumlu tuttu. Saddam Hüseyin yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı ile devrimden ötürü İran'ın asker gücünün zayıfladığını ve ABD'nin de kendisini destekleyeceğini düşünerek İran'a savaş açtı.

Irak, Eylül 1980'de Cezayir anlaşmasını tanımadığını ilan ederek İran'a saldırdı. Böylece 20. yüzyılın en uzun savaşı başladı. Irak, İran'ın devrim sonrası yaşadığı iç çatışmalar ve o dönemdeki konjoktörden dolayı savaşın kısa süreceğini düşünüyordu. Savaşın ilk yıllarında dönemsel üstünlükler elde ettiyse de İran'ın karşı saldırılarıyla durum dengelendi. Hatta bir dönem sonra üstünlük İran'a geçti. Daha sonra 1988 Temmuz'unda batılı devletlerin ile körfez ülkelerinin Irak'a destekleri ve İran'a baskıları sonucu İran Birleşmiş Milletler'in ateşkes kararını imzalamak zorunda kaldı. Böylece sekiz yıl süren savaş sona ermişti.

Savaş iki ülkeyi derinden sarstı. İki ülkede de büyük ekonomik yıkımlar ve yüz binlerle ifade edilebilecek insan kayıpları verdi. Sonuç özellikle Irak açısından tam bir başarısızlıktı. Irak, hedeflediği hiçbir şeyi elde edememişti. Humeyni rejimi savaştan güçlenerek ve meşruiyetini sağlamlaştırarak çıktı.

Saddam Hüseyin'in savaştan sonra elde ettiği yarar Arap milliyetçiliğini yükselmesi sonucunda Baas iktidarını sağlamlaştırması ve savaş sırasında batılı devletlerce yapılan konvansiyonel ile kimyasal ve biyolojik silahlara sahip güçlü bir orduya sahip olmasıydı. Hatta bu kimyasal silahları 1988 yılında Kürtlere karşı kullanmış ve yaklaşık 5000 kişinin ölümüne neden olan Halepçe katliamını gerçekleştirmişti. Kimyasal ve biyolojik silah kapasitesine sahip olan bu güçlü ordu bir yerde Saddam Hüseyin'in kendine olan güvenini perçinleştirecek ve binlerce insanın ölümüne sebep olacak başka maceralar peşinde koşmasına neden olacaktı.

Irak'ı savaş boyunca dönemsel olarak destekleyen batılı devletler onu bölgenin en güçlü ordularından bir tanesi haline getirmişti. Dahası, Irak ordusu yaptığı Ar-Ge faaliyetleri sonucu bir çok silah sistemini üretebilecek kapasiteye ulaşmıştı. Ayrıca, bazı batılı devletler Irak'a nükleer silah üretimi için gerekli uzman ve teçhizat yardımında bulunmuştu. Aslında bu batılı devletlerin daha önce de izlediği bir politikaydı. Nitekim İran-İrak savaşında Irak'ı desteklerken aynı zamanda İran'a silah sattıkları ortaya çıkmış ve bu skandal İran-Gate olarak Amerikan kamuoyunda güçlü bir etki uyandırmıştı. Yine Saddam'ın gerçekleştirdiği Halepçe katliamına tepki göstermelerine rağmen kimyasal silahların büyük bir bölümü bu ülkeye batılı ülkelerce satılmıştı.

2.1.1.3.2. Kuveyt'in İşgali ve I.Körfez Savaşı

Bölgede büyük bir güç haline gelen Irak için sırada genişlemek ve Arap dünyasının lideri ve bölgenin en önemli gücü olmak vardı. Bunun ilk basamağı tarihsel süreç içerisinde çeşitli sorunlar yaşadığı ve Irak'ın bir parçası olduğunu iddia ettiği Kuveyt'i işgal etmek ve bu ülkenin sahip olduğu zengin petrol kaynaklarına el koymaktı. Böylece bu işgalden elde edilecek ekonomik kazanımlarla ordu daha da güçlenecek ve Saddam Hüseyin ulaşmak istediği hedeflere daha kolay ulaşacaktı.

Irak'ın borçları ve kötüye giden ekonomisi Kuveyt'i işgal etmesinde önemli etkenler olmasına rağmen Bağdat'ın bölgesel amaçları bu işgalin en önemli nedeniydi (Chaudhry, 1991: 14).

Irak, Kuveyt'in Osmanlı döneminde Basra eyaletine bağlı bir vilayet olduğu gerçeğinden hareket ederek bu ülkenin Irak'ın bir vilayeti olduğunu ileri sürüyordu. Bu iddia daha Irak'ın kuruluşunda bile tartışılmış, fakat o dönem yapılan geçici sınır anlaşmalarıyla sorun dondurulmuştu. Fakat Irak Kuveyt'in tamamen ya da kısmen kendi toprağı olduğu iddiasından hiçbir zaman vazgeçmemişti. Saddam Hüseyin bu taleplerin gerçekleştirilmesi için en uygun dönemin 1990'lar olduğunu düşünmüş ve Kuveyt'in Osmanlı Devleti döneminde Basra eyaletine bağlı olduğu ve Basra'nın da Irak'a ait olduğu gerekçesiyle 2 Ağustos 1990'da bu ülkeyi işgal edip 19. vilayeti ilan etmiştir.

Amerikan önderliğindeki batılı ülkelerin ve bazı körfez ülkelerinin işgale tepkisi çok sert olmuştu. Saddam Hüseyin batılı ülkelerin İran savaşındaki tutumlarını değerlendirerek bu kadar sert bir tepki göstereceklerini beklemiyordu. Bazı körfez ülkelerinin (özellikle Suudi Arabistan) bu denli sert tepki vermesinin nedeni Kuveyt'ten sonra sıranın kendilerine geleceğini ve Saddam'ın hegemonyasını tüm bölgede kuracağını düşünmeleriydi.

Birleşmiş Milletler 15 Ocak 1991'de Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz ve derhal çekilmesine dair bir karar aldı. Fakat Irak bu kararı dikkate almadı. Buna karşılık ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri 17 Ocak 1991'de Irak'a karşı geniş kapsamlı bir saldırı başlatmış ve saldırının hemen ertesinde Saddam Hüseyin güçleri Kuveyt'ten çekilmiştir. Savaşın sonunda Irak tarafında ölenlerin sayısı 100.000 'lere kadar çıkmıştı. Saddam ağır bir yenilgiye uğratılmış fakat tam olarak bitirilmemişti.

Savaş sonrası Irak için tam bir yıkımdı. Önemli sayıda insan kaybının yanı sıra çok önemli ekonomik kayıp ta mevcuttu. Dahası, Saddam'ın topraklarını genişletmek için başlattığı bu savaş ironik bir şekilde Irak'ın mevcut toprak bütünlüğünü tehlikeye sokmuştu. Çünkü Kuzeyde Kürtler, güneyde ise Şiiler ayaklanmıştı. Saddam'ın geçmişte uyguladığı katliamları ve kullandığı kimyasal silahları çok iyi bilen Kürtler Saddam'ın göstereceği sert tepki ve bunun doğuracağı başka bir kitlesele kıyımdan kaçmak için İran ve Türkiye sınırlarına yığılmıştı. Kürtleri ve Şiileri Saddam tehlikesinden korumak amacıyla ABD Irak'ın bazı bölgelerini uçuşa kapalı güvenli bölgeler ilan etti.

Uçuşa kapalı bölgeler uygulamasını sürdürmek için Türkiye’de uluslararası bir gücün bulundurulması için çeşitli görüşmeler başlatıldı. Türkiye de bu uluslararası gücün ulusal güvenlik bağlamında kendisine ileride tehdit olabileceğini düşündüğü Kürt göçünü önleyeceğini düşünerek bu uygulamayı destekledi. Çekiç Güç olarak adlandırılan bu güç 12 Temmuz 1991’de Türkiye’de konuşlandırıldı ve görev süresi ikinci Körfez savaşına kadar sürekli uzatıldı.

2.1.1.3.3. İkinci Körfez Savaşı ve Irak’ın İşgali

İkinci Körfez Savaşı’na ve bunun sonucunda Irak’ın işgaline giden süreç I.Körfez Savaşı sonrasında ABD’nin Irak’ta kitle imha silahlarının bulunduğunu ve Saddam Hüseyin yönetiminin bu silahları geliştirmeye devam ettiği iddiasında bulunmasıyla başlar.

I.Körfez Savaşı’yla işgal ettiği Kuveyt’ten çıkarılan Irak’la ateşkese ilişkin şartlar, Güvenlik Konseyi’nin 2 Mart 1991 tarih ve 686 sayılı kararı ile belirlenmiştir. 686 sayılı kararın uygulanma şekli ise 3 Nisan 1991 tarihinde alınan 687 sayılı karar ile düzenlenmiştir (Okur, 2008:164).

UNSCOM (BM Özel Komisyonu) ve IAEA (Uluslararası Atom Ajansı) ’nın görevi Irak’ta kitle imha silahlarının denetimini yapmaktır. Bu denetimler sırasında Irak’a ait birçok silah ve silah sistemi denetim görevlilerince imha edildi. Fakat bu denetimlerin bazıları sorunlu olmaya başladı. Irak, bazı tesisleri ve binaları denetime açmamaya direndi. Bu sorunlardan dolayı Irak’ta birçok tesis koalisyon güçleri tarafından birçok kez hedef alınıp vuruldu.

ABD’ye yönelik 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’nin Irak üzerindeki baskıları artmıştı. Saddam’ın kitle imha silahlarını geliştirmeye devam edip BM kararlarına uymadığı iddiasıyla ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri BM Güvenlik Konseyinin herhangi bir kararı olmadan 20 Mart 2003 tarihinde Irak’a saldırdı. Saldırıdan 20 gün sonra ABD güçleri Bağdat’a girdi.

Saddam iktidarı devrilmesine rağmen Irak’ta ABD güçlerine karşı direniş hareketleri başladı. Bunun yanı sıra tüm Irak genelinde mezhepsel ve etnik çatışmalar şiddetlenerek ülke istikrarsızlığa sürüklendi. Ülkenin değişik

yerlerinde intihar bombaları patlatılarak şiddetin boyutu artırıldı ve ülke tam bir güvensizlik ortamına taşındı.

ABD, işgal öncesi organize ettiği muhalefete (özellikle Şii ve Kürtler) önceleri geçici bir yönetim kurdurttu. Daha sonra geçici yönetim meşruiyetini sağlamak için 2005 yılında seçimlere gitti ve Irak hükümeti kuruldu. Böylece yüz binlerce insanın hayatını kaybettiği savaşların olduğu Saddam Hüseyin ve Baas dönemi sona ermiş oldu.

2.1.2. ABD İşgalinin Arkasında Yatan Nedenler ve Irak'ta Arap-Kürt Çatışmasının Tarihsel Arka Planı

2.1.2.1. ABD İşgalinin Arkasında Yatan Nedenler

Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesine zemin hazırlayan en önemli tetikleyici olay 11 Eylül saldırılarıdır. ABD'nin kendi topraklarında tarihinin en büyük terör saldırısına uğraması terör unsurlarının buldukları yerde yok edilmesini savunan yeni bir savunma konseptine yönelmesine neden olmuştur. Saldırıların II. Bush iktidarında gerçekleşmesi dış politikada adına neo-con denilen yeni muhafazakarların söz sahibi olmalarına zemin hazırlamış ve nihayetinde radikal söylemler ve politikalar içeren Bush Doktrini ortaya çıkmıştır.

Bush Doktrini'ni kısaca terörü önlemek için önleyici savaş, ülkeyi tehdit eden herhangi bir tehdit olasılığında BM gibi uluslararası örgütlere ya da diğer ülkelere danışmadan hareket etme özgürlüğü, terörizme karşı savaş ve demokrasinin olmadığı ya da eksik olduğu yerlere demokrasiyi ihraç etmek ya da geliştirmek olarak özetleyebiliriz (Wright, 2004: 1).

Bush'a göre ABD'ye yönelik terör saldırılarını önlemenin en etkili yolu terörü bulunduğu yerde yok ederek ABD topraklarında saldırı yapma yeteneğini ortadan kaldırmaktır. ABD'nin sınırlarını korumak için bunu yapmaya hakkı vardı. Irak, terör saldırılarını ve teröristleri destekleyen bir rejime sahipti. Bu nedenle El-Kaide terör örgütünü destekleyen ülkelerden

birisiydi. El-Kaide'nin 11 Eylül tipi saldırılar yapmasını önlemek için Irak işgal edilmeli ve teröristleri destekleyen bu rejim yıkılmalıydı.

Bush Doktrini'nin en ilginç ve tartışmalı unsurlarından birisi ABD'nin teröre karşı savaşırken herhangi bir örgütün ya da devletin onayına ya da desteğine ihtiyaç duymadığını ve teröre karşı bir savaşta gerekirse tek başına hareket edebileceğini ilan etmesiydi. Nitekim, 2003 yılındaki işgal hareketinde bazı ülkeler ABD'yi desteklerken bazıları da işgale şiddetle karşı çıkmıştır. Buna rağmen ABD en büyük müttefiki İngiltere ile birlikte Irak'ı işgal etmiştir.

Bush, terörizme karşı savaşın Irak ve Afganistan gibi teröre destek veren rejimlerle savaşla eşdeğer olduğunu ileri sürmüş dünya ülkelerinin bu savaşta bir saf belirlemeleri gerektiğini iddia etmiştir.

Bush Doktrininin en önemli fakat pek inandırıcı bulunmayan öğelerinden bir tanesi Orta Doğu ve İslam ülkelerinde demokratik yönetim sistemleri kurarak bu ülkeleri baskıcı yönetimlerden kurtarma düşüncesiydi. Fakat bu söylemle çelişebilecek bir ABD politikası, ABD'nin dünyanın en baskıcı ülkelerinden birisi olan Suudi Arabistan'ı tüm anti demokratik ve baskıcı uygulamalara karşı desteklemeye devam etmesiydi.

ABD'nin Irak'ı işgal nedenlerinden başka birisi Irak'ın sahip olduğu düşünülen kitle imha silahlarıydı. ABD'ye göre Irak, bu tür konvansiyonel olmayan silahları terör örgütlerine verebilir ve bunun sonucunda teröristler 11 Eylül'den daha yıkıcı saldırılarda bulunabilirdi. Yine, Saddam yönetimi bu tür silahları ABD'nin Orta Doğu'daki en yakın müttefiki İsrail'e karşı kullanabilirdi. Nitekim Saddam Hüseyin I. Körfez Savaşında İsrail topraklarına Scud füzeleri fırlatmıştı. Bu füzelere kolaylıkla nükleer başlık takılabilirdi. Fakat ABD bu söyleminde de pek inandırıcı bulunmamaktaydı. Çünkü Saddam Hüseyin Kürtlere karşı Halepçe'de kimyasal silahlar kullanırken ABD bu durumu önceleri Irak'ın içişleri olarak yorumlamıştı.

Saddam'ın kendi halkına zulüm ettiği ve insan haklarını ihlal ettiği söylemi ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin başka bir nedeni olarak ileri sürülmüştü. Saddam'ın Baasçı iktidarı sadece Sünni azınlıktan oluşmaktaydı. Geriye kalan ve nüfusun yaklaşık % 85'ini oluşturan Şiiler, Kürtler,

Türkmenler, Yezidiler, Hristiyanlar ve Şabaklar çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalmış, bazıları katliama uğramış, bazıları da sürgüne gönderilmişti.

Yukarıdaki sebepler ABD'nin işgal gerekçesi olarak ileri sürdüğü nedenlerdi. Bunların dışında da bazı gerekçeler olmasına rağmen ABD tarafından dile getirilmiyordu. Bunların en önemlisi petrol idi. Petrolün ABD'nin Orta Doğu politikasını belirlemede çok önemli bir yeri olagelmiştir. Petrol ayrıcalıklarından dolayı en baskıcı rejimler desteklenmiş, buna karşın bazı rejimlere karşı değişik gerekçeler ileri sürülerek savaş açılmıştır.

İşgalden sonra Irak'ın petrol endüstrisini düze çıkarmak ve büyütmek için büyük miktarda yabancı bir yatırıma gereksinim olacak ve bu avantajdan ABD petrol şirketleri yararlanacaktı. Bu destekleyen bir olay petrol şirketleri yöneticilerinin işgalden önce ABD destekli muhalif liderleri ziyaret etmeleri ve bu konuda destek sözü almalarıydı (Renner, 2003: 6).

2.1.2.2. Irak'ta Arap-Kürt Çatışmasının Tarihsel Arka Planı

Ülkedeki en büyük etnik grubu oluşturan Araplar, başta mezhep olmak üzere bir çok yönden bölünmüşlerdir. Uzunca bir süredir nüfus sayımı yapılmadığı için net bir rakam vermek zor olsa da nüfusun yaklaşık %75-80'lik bölümünü oluşturdukları düşünülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde iktidara hakim tek unsur olan Sünni Araplar özellikle Kürtlerle sürekli çatışma içerisinde olmuştur. Diğer yandan Kürtlerle birlikte Türkmenleri de Araplaştırma çabası içerisinde girmişlerdir. Siyasi iktidar sahipleri Araplaşmaya karşı direnen etnik grupları ya yerlerinden ederek ya da işkenceler yoluyla cezalandırmaya çalışmışlardır.

Irak'taki hakim etnik unsur olan Araplar sayıca fazla olmalarına rağmen aralarında bir dayanışma veya birlikten bahsetmek söz konusu değildir. Nitekim krallık dönemi ve Irak bağımsızlığını elde ettikten sonraki dönemlerde ülkeye hakim olan unsur Sünni Araplardır. Sünni Arap azınlık ülke nüfusunun sadece % 10-12 sini oluşturmaktadır. Söz konusu azınlık ülkeyi 2003 savaşına kadar yönetmiş, Kürt ve Türkmenlerle birlikte Şii Arapları da dışlamıştır.

Kürtler, Modern Irak'ın kuruluşundan itibaren siyasi ve kültürel baskılar, imha, etnik temizlik ve soykırım politikalarıyla karşı karşıya olmuşlardır (O'Leary, 2002: 1). Irak'ın yaklaşık 23 milyonluk nüfusunun % 15-18'lik bölümünü oluşturan Kürtler genellikle ülkenin kuzeyinde yerleşik durumdadırlar. Genellikle Sünni mezhebine mensuplardır. Tarihsel süreç içerisinde Araplarla sürekli çatışma içerisinde olan Kürtler mücadeleleri sonucu Irak'ta otonom bir yönetim kurma hakkını elde etmeyi başarmış olmalarına rağmen Baas iktidarının çeşitli sebepler ileri sürerek yaptığı sürgünler ve katliamlardan kurtulamamışlardır.

İngilizler 1920'lerden başlayarak Osmanlı'nın üç vilayetini (Basra, Musul, Bağdat) işgal edip bu bölgeleri Irak adı altında bir devlete dönüştürme projesine yönelmiştir. Faysal İngilizler tarafından kral ilan edildikten sonra kendisinin de Musul'a özel bir ilgisi ortaya çıkmıştır. Musul'un Irak'ın bir parçası olmasını istemesinin en büyük nedeni mezhepsel kaygılardır. Faysal Haşimi ailesindendi ve Sünni idi. Bağdat ve Basra vilayetlerinde yaşayan nüfus ağırlıklı olarak Şii idi. Musul'u Irak' a katarak bu bölgede yaşayan Sünni nüfusu Şiilere karşı bir denge unsuru olarak kullanmaya çalıştı. İngilizler petrol bakımından zengin olan bu bölgeyi Türkiye'ye vermemek için nüfusunun büyük bir çoğunluğu Kürt ve Türkmen unsurlardan oluşan Musul vilayetini Irak'a dahil etmeye çalıştı.

1919'dan 1930'lara kadar Kürtler hem İngiliz otoritesine hem de Araplara karşı bazı yerel çatışmalar içerisinde olmuştur. Bu yerel mücadelelerin en önemlilerinden bir tanesini Şeyh Osman yürütmüştür. Bu çatışmalar sonucu İngilizlerle çeşitli müzakereler yapılsa da Kürtler açısından önemli kazanımlar elde edilmemiştir.

Kürt-Arap çatışması asıl olarak Molla Mustafa Barzani ile başlar. Bu çatışmanın Kürt tarafında Barzani aşireti diğer tarafında ise Irak'taki monarşi yönetimi vardı. Önceleri sınırlı bir coğrafyada, sınırlı siyasi bir boyutu olan Mustafa Barzani önderliğindeki Kürt hareketi zamanla Kürt ulusal hareketine dönüşmüş ve Irak'taki tüm Kürtlerin haklarını savunduğu iddiasında bulunan bir hareket olmuştur.

Kürt bölgesinin sınırlarının hangi bölgeleri kapsadığı konusundaki görüş ayrılıklarından doğan 1943 yılındaki Arap-Kürt çatışmasına müteakip Bağdat yönetimi 1944 yılında Kürtlerle müzakereler yapmaya karar verip bölgeye özel bir temsilci göndermiştir. Irak yönetimi, müzakereleri Mustafa Barzani'nin Kürt bölgesi sınırlarını Kerkük, Süleymaniye, Erbil, Hanekin ve Mendeli'yi kapsayacak şekilde ortaya koyması sonucu sona erdirmiş, hemen sonrasında Kürt bölgesinde otoritesini tesis etmek için büyük bir güç kullanmıştır. Bu geniş kapsamlı askeri harekattan sonra Barzani güçleri İran'da Sovyetler Birliği yardımıyla kurulmuş ve ömrü sadece bir yıl sürmüş olan Mahabad Kürt Cumhuriyetine sığınmıştır. Mahabad Kürt Cumhuriyeti ortadan kaldırıldıktan sonra Mustafa Barzani Sovyetler Birliğine geçmiş ve orada 12 yıl kalmıştır.

Mustafa Barzani, Abdulkerim Kasım'ın bir darbeyle monarşi yönetimini devirip yerine cumhuriyeti kurmasından sonra Irak'a dönmüştür. Yeni yönetim geçici anayasasında Kürtlere önemli haklar vermiş üçüncü maddesinde Kürtlerin ve Arapların Irak'ın birliği içerisinde eşit haklara sahip olduklarını ilan etmiştir.

Fakat bu barış ortamı çok uzun sürmemiştir. Devrim liderlerinin anayasal kurumlar üzerindeki baskıları ve o dönemde uygulanan tarım reformuyla ilgili ortaya çıkan bazı uyuşmazlıklar 1961 yılında Kürtler ve Araplar arasındaki çatışmaları tekrar başlatmıştır. Aynı zamanda Kürdistan Demokratik Partisi lideri de olan Mustafa Barzani'nin talepleri arasında Kerkük'ü de kapsayan Kürt bölgesine otonomi verilmesi ve Irak'ın demokratikleşmesi de vardı.

Çatışmalı dönem 1963 Baas darbesine kadar sürdü. Abdülselam Arif liderliğindeki Milliyetçi ve Sosyalist unsurlardan oluşan yeni yönetim Kürtlere karşı Abdulkerim Kasım kadar hoşgörülü değildi. KDP yeni yönetime de taleplerini ilettiler. Buna karşılık yeni yönetim Kürt bölgelerinde kalan vilayetlerin kendi kendilerini yönetmelerini içeren bir öneride bulundu. Kürtlerin bu önerileri kabul etmemesi üzerine Kürt-Arap çatışması iyice şiddetlendi. Bu çatışmalar 1968 yılındaki başka bir Baas darbesine kadar sürdü.

Arif kardeşlerin iktidarına son veren yeni Baas darbesi Devrim Komuta Konseyini kurdu. Irak'ın en yüksek yönetim organı olarak kabul edilen bu organ Hasan El-Bekr'i Cumhuriyetin devlet başkanı olarak atadı. Yeni Baas yönetimi Kürt sorununu çözmek için diyaloglar başlattı. Yeni oluşturulan geçici anayasada tüm Iraklıların cinsiyet, ırk, dil ve dinlerine bakılmaksızın kanun önünde eşit olup aynı haklara sahip olduğu yazılıyordu. Bunlara ilaveten Anayasada Araplara ilaveten Kürt varlığına da atıf yapılıyor ve anayasanın ulusal hakları Irak'ın birliği temelinde garanti ettiği bildiriliyordu.

İki taraf arasında başlayan müzakereler 1970'de bir anlaşma ile sonuçlandırıldı. Barış Deklarasyonu olarak da adlandırılan bu anlaşma ile askeri operasyonlara son verilmesi kararlaştırıldı. Anayasaya göre Kürtler, Araplarla birlikte Irak'ın iki asli unsuru olarak kabul edilmişti. Anlaşmaya göre dört yıllık bir zaman diliminde iki tarafın da üzerinde uzlaşabileceği Kürt bölgesi için bir otonom planı hazırlanacaktı. Buna göre Kerkük dahil etnik olarak karışık bölgelerde nüfus sayımı yapılacak ve otonominin sınırları belirlenecekti. Fakat Baas yönetimi petrol bakımından zengin Kerkük'ü otonominin sınırlarına dahil etmek istemiyordu. Bu yüzden kendi bakış açısını yansıtan ve Kerkük'te ortak bir yönetim anlayışını öngören bir planla geldi. Nüfus sayımı için yapılan uzlaşıdan da vazgeçmişti.

Irak Devrim Komuta Konseyi 24 Şubat 1974 tarihinde tek taraflı aldığı bir kararla, Duhok, Erbil ve Süleymaniye'yi kapsayan bölgeyi "Kürt Özerk Bölgesi" olarak ilan etmiştir. Bu kararda Kerkük, özerk bölgenin sınırları içerisine dahil edilmemiştir (Başer, 2008:182).

Baas yönetiminin sunduğu plana karşı çıkan Kürtler ve Irak ordusu arasında çatışmalar başladı. Kerkük'e bağlı ve büyük oranda Kürt nüfus barındıran yerler Kerkük'ten ayrıştırıldı ve Arap nüfusun yoğun olduğu yerler buraya bağlandı. Buna karşı gelen Kürtler Baas iktidarına isyan etse de Kürtlerin isyanı bir kez daha başarısız olmuştu. İsyanı bastıran Baas yönetimi Kürtleri petrol bakımından zengin yerlerden çıkarmaya zorlamış, Kürtlere en büyük darbeyi İran'la yapılan Cezayir Anlaşması ile vurmuştur.

Kürtler ile Baas iktidarı arasındaki çatışmalarda Kürtler genellikle dağlık bölgeleri sığınak olarak kullanıyor ve destek için bazı durumlarda İran

topraklarına geçiyorlardı. Şah yönetimi de Kürtlere Baas yönetimine karşı olan mücadelelerinde yardım ediyordu. Bu durum Irak güçlerinin Kürtlere karşı olan saldırılarını istedikleri oranda etkili kılmıyordu. Baas yönetimi 1975 yılında İran'ın Kürtlere olan desteğini kesmek için Cezayir'de İran ile sınır anlaşmazlıklarını çözmeye yönelik bir anlaşma imzaladı.

Bu anlaşmanın Kürtlere ilgili olan kısmı şöyleydi: Irak, üzerinde anlaşmazlık olan bazı tartışmalı bölgeleri İran'a verecek, bunun karşılığında İran Kürtlere destek vermeyecekti. Nitekim Kürtlere yapılan baskının şiddeti daha da artmış ve bu baskılar Saddam Hüseyin'in iktidara gelmesiyle doruk noktasına ulaşmıştır.

1976 ve 1991 yılları Kürtler için en zor yıllar olmuştur. Bu dönemde Kürtler kitlesel göçlere zorlanmış, çeşitli baskılara maruz kalmış ve üzerlerinde kimyasal silahlar kullanılarak yer yer soykırıma uğramışlardır.

1983 yılında Saddam'ın Baas iktidarı bazı Kürt bölgelerini yok etmiş ve yaşadıkları bölgeleri terk etmeye zorlamıştır. Daha sonra Saddam Hüseyin'in idam gerekçelerinden birisi de olan Enfal katliamında 1986-1989 yılları arasında binlerce Kürt ya öldürülmüş ya da kayıplara karışmıştır. Bu operasyonların bir parçası olarak Irak ordusu 1988 yılında Saddam'ın üvey kardeşi "Kimyasal Ali" önderliğinde Kürtlerin yaşadığı Halepçe kasabasına kimyasal silahlarla saldırmış ve binlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Bu Kürtler için en trajik olaylardan biridir. Çünkü saldırıya uğrayanların önemli bir bölümü sivildi ve kullanılan silahların etkisiyle psikolojik travmalara ilaveten daha sonraki yıllarda doğan insanlarda da çeşitli fiziksel özürlere başlamaya başladı.

Irak ordusundan kaçan Kürtler bazı kentlerde bulunan mülteci kamplarında tutuldu. Daha sonra şartların kısmen iyileşmesi ve I.Körfez Savaşı'ndan sonra Saddam'ın saldırılarına karşı Irak'ın kuzeyinde güvenli bölgeler oluşturulmasından sonra sığınmacılar ülkelerine geri döndü.

I.Körfez Savaşı sonunda Saddam'ın içine düştüğü durumdan faydalanarak tarihi amaçlarına ulaşmak isteyen Kürtler Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir yapılanmaya gitmiş ve merkezi hükümete karşı ayaklanmıştı. Şiiler de aynı şekilde ülkenin güneyinde ayaklanmıştı. Kuzeydeki

ayaklanmaların şiddetlenmesi üzerine Kürtler ve Saddam kuvvetleri arasında çatışmalar çıkmıştır. Bu dönemde, koalisyon güçleri tarafından yalnız bırakılmaları ve Saddam güçlerinin silah ve teçhizat bakımından üstün olması gibi nedenlerden dolayı Kürtler yeni bir katliama uğrama riskiyle karşı karşıya gelmiştir.

I.Körfez Savaşında Saddam'ın kendilerine karşı Halepçe'ye benzer yeni bir kimyasal saldırı yapacağından korkan iki milyona yakın Kürt mülteci Türkiye ve İran sınırına yığıldı. Bu seferki mülteci sayısı oldukça fazlaydı. Türkiye bu kadar fazla mülteci kabul etmeyi ulusal güvenliğine bir tehdit olacağı noktasından hareketle sadece bir kısmını kabul etti.

BM Güvenlik Konseyi tarafından Turgut Özal'ın da girişimiyle Irak'ta kalan mülteciler için güvenli bir bölge (*safe haven*) oluşturulmasına karar verildi. Bu karar kuzeydeki Kürtlerin gerçek anlamda özerk bir yönetim kurmalarının ilk basamağını teşkil etmiştir. Oluşturulan güvenli bölgeyi korumak amacıyla Amerikan, İngiliz ve Fransız güçlerinden kurulu Çekiç Güç oluşturuldu. Türkiye'de konuşlandırılan bu gücün görev süresi ABD'nin Irak'ı işgal ettiği 2003 yılına kadar devam etti.

688 sayılı BM Güvenlik Konseyinin ülkenin kuzeyinde güvenli bölge (*safe haven*) kurulmasına dair kararından sonra Kürt partileri birleşerek bir Temsilciler Meclisi kurdu. 17 Temmuz 1992'de yapılan seçimlerde 105 sandalyeli Kürt Parlamentosunda Talabani'nin partisi Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Barzani'nin partisi Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) elliser sandalye kazandı. Geriye kalan beş sandalye diğer partiler arasında paylaştırıldı. Parlamento seçimlerinden sonra bölgesel bir bakanlar kurulu oluşturuldu.

Irak'ın kuzeyinde oluşturulan yapı kendi içinde özellikle KYB ve KDP'nin arasındaki mücadeleden dolayı istikrardan uzak bir yönetim sergilemiştir. İlk dönemlerde ortaya çıkan sorunlar başbakanlık ve parlamento başkanlıklarının KDP ve KYB arasında paylaştırılmasıyla geçici olarak dondurulsa da daha sonraki dönemlerde tekrar su yüzüne çıkmış ve iki parti arasında şiddetli çatışmalara neden olmuştur.

İki parti arasında 1994 yılında başlayan çatışmalar 2003 yılında Irak'ın ABD tarafından işgaline kadar sürdü. Yıllardır Araplara karşı savaştan Kürtler bu kez aralarında çatışmaya başlamıştı. Taraflar İran, Türkiye gibi ülkelerde bir araya gelip sorunlarını çözmeye çalışmışlarsa da bu konuda tatmin edici ilerlemeler sağlanamamıştır.

Bu mücadelede en ilginç olan ise 1996 yılında Saddam güçlerinin Barzani tarafından Erbil'e davet edilmesi ve KYB güçlerinin buradan çıkarılmasıdır. Bu olay I.Körfez Savaşı'ndan sonra bile Saddam güçlerinin hala dirik olduğunun göstergesidir. Daha sonraki dönemde Erbil merkezli KDP yönetimi ve Süleymaniye merkezli KYB yönetimi olmak üzere iki başlı bir yönetim ortaya çıktı. Bu yönetimlerin birleştirilmesi için birçok kez görüşmeler yapılsa da bu durum Irak'ın ABD tarafından işgaline kadar sürdü.

2.1.3.İşgal Sonrası Irak

ABD başkanı Bush'un savaşın bittiğini ilan ettiği 1 Mayıs 2003 tarihinden itibaren ABD öncülüğünde savaş öncesi başlatılan ve Irak'ın başat etnik ve sekter gruplarını, Saddam muhaliflerini ve Saddam iktidarından dolayı ülkeyi terk etmiş aydınları kapsayan toplantılarda alınan kararlar gereği geçici bir yönetim oluşturulma çabası içerisine girildi.

ABD tarafından geniş yetkilerle sivil yönetici olarak atanan Paul Bremer Geçici Koalisyon Otoritesi başına getirildi. Bu otorite Irak'ın etkin yönetilmesi için hükümet yetkilerini geçici olarak üstlenmekteydi. Amaçlarını gerçekleştirmek için tüm yasama, yürütme ve yargı yetkileriyle donatılmış olan Geçici Koalisyon Otoritesi, bu yetkilerini Bremer aracılığıyla kullanacaktı. Bunun yanı sıra işgal kuvvetlerinin görevlerini yerine getirmesi açısından Geçici Koalisyon Otoritesine tam destek vereceği öngörülmekteydi (Pirinççi, 2004: 5).

Geçici Koalisyon Otoritesi kurulduktan sonra sıra Geçici Yönetim Konseyini kurmaya gelmişti. Geçici Yönetim Konseyi tüm konularda Geçici Koalisyon Otoritesi ile istişarede bulunacaktı. Geçici Yönetim Konseyinin

oluşturulması işgale bir şekilde meşruiyet kazandırma çabasıydı. Çünkü konseyin ABD tarafından şekillendirilen otoriteden bağımsız bir karar alması olanaksızdı.

Yirmi beş üyeden oluşan konseye seçilen üyeler etnik-sekter hassasiyetler göz önüne alınarak seçilmişti. Bu üyelere 13 tanesi Şii, 5 tanesi Kürt, 5 tanesi Sünni Arap, 1 tanesi Türkmen, diğeri de Asuri idi. Konseyin bu kompozisyonu aslında Irak'ta oluşturulacak siyasi yönetim hakkında bize önemli bir ipucu veriyordu. Geçici konseyde göz önünde bulundurulan etnik ve sekter denge bakanlar kurulu üyelerinin belirlenmesinde de gözetildi.

Parlamento seçimlerine kadar görevi Geçici Yönetim Konseyi yürütecekti. Benzer şekilde, yeni bir anayasa yapılana kadar bir anayasanın yerini tutacak yasalara da ihtiyaç vardı. Bu boşluğu doldurmak amacıyla geçiş dönemi için geçici yönetim yasası* (Law of Administration for the State of Iraq for the Transitional Period) yapıldı.

Nihayet 30 Ocak 2005 yılında çok partili seçimler yapıldı. Seçimleri boykot etme çağrısına Sünnilerin önemli bir kısmı uydu. Seçim sonucunda Ulusal parlamentoda Şiiler ve Kürtler mutlak çoğunluğu elde etti. 16 Mart 2005'teki ilk toplantısında Ulusal Geçiş Meclisi başkanını seçti. Daha sonra Celal Talabani devlet başkanı, El Caferi de başbakan seçildi. Caferi başkanlığındaki hükümet 8 Mayıs'ta kurulabildi.

Yeni yönetimin işlevi daimi anayasayı referanduma götürmekti. Referanduma götürülen Irak Anayasası 15 Ekim 2005'te her ne kadar Sünni Arapların önemli bir bölümü tarafından reddedilse de toplam oyların oranıyla kabul edildi. Sünni Arap nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu üç eyaletten ikisi, Anbar ve Selahaddin'de anayasaya yüksek oranda hayır oyu çıktı. Bu durumda anayasanın kaderi üçüncü Sünni ağırlıklı eyalet olan Ninova'dan çıkacak oylara bağlıydı. Seçim yasasına göre anayasa taslağı şayet Irak'ın 18 eyaletinden üçünde üçte ikinin üzerinde oyla reddedilirse kabul edilmemiş sayılacaktı. Seçim Komisyonu referanduma katılımın % 63 olduğunu ve anayasanın 18 eyalette ortalama % 78 çoğunluk ile kabul edildiğini açıkladı.

* Bu yasa 62 maddeden oluşuyordu. Daha sonra yapılan Irak Anayasasıyla büyük benzerlik göstermekte ve dokuz bölümünden oluşmaktaydı.

Kilit önemdeki Ninova eyaletinde seçmenlerin sadece % 44'ü anayasaya "hayır" demiş böylece "hayır" diyenlerin oranı sadece iki eyalette üçte ikiyi aşmıştı. Sonuç olarak Irak Anayasa Taslağı kabul edildi ("Irak Anayasası Onaylandı", 2005).

Daimi anayasa taslağının onaylanmasından sonra ülke 15 Aralık 2005 tarihinde tekrar seçime gidecek ve yaklaşık dört yıl görevde kalacak yönetimi seçecekti. 15 Aralık 2005 tarihinde yapılan seçimler Sünni Araplar tarafından boykot edilmesine rağmen katılım % 75 oranında gerçekleşti. Bu seçim Iraklıların işgalden sonra gittiği üçüncü seçimdi.

Seçim sonuçlarının Şubat 2006 tarihinde açıklanmasıyla yeni oluşan parlamento devlet başkanını ve hükümeti oluşturan bakanlıkları yine etnik ve sekter hassasiyetleri gözetererek atadı.

2.1.3.1 Etnik ve Mezhepsel Grupların seçim sonrasında oluşan yeni parlamentodaki temsil oranları:

Aralık 2005 seçiminden sonra parlamentodaki milletvekili dağılımı şu şekilde ortaya çıktı:

Tablo 1. 2005 Aralık seçimlerinden sonra oluşan Irak Parlamentosunda sandalye dağılımı

SEÇİME GİREN KOALİSYONLAR	İTTİFAKLARIN YAPISI	PARLAMENTODAKİ SANDALYE SAYISI
Birleşik Irak İttifakı	Şii.	
	-Irak Yüksek İslam Konseyi (SCIRI)	30
	- Dava Partisi	28
	- Sadr Partisi	30
	-Fadila Partisi	15
	- Diğer küçük gruplar	25
		Toplam: 128 sandalye

Kürt İttifakı	Seçime blok olarak girdi.	53
Irak Uyum Cephesi	Sünni Arap	44
Ulusal Diyalog Cephesi	Laik, İyad Allawi'nin başını çektiği bazı Sünni partiler	25
Ulusal Diyalog Cephesi	Sünni milliyetçi Araplar	11
Kürt İslam Birliği	Kürt	5
Uzlaşma ve Kurtuluş Bloğu	Sünni, laik bir oluşum	3
Risaliyün	Şii. Sadr yanlısı.	2
Irak Türkmen Cephesi	Türkmen	1
Ümmet Partisi	Laik	1
Yezidi Hareketi	Yezidi	1
		Toplam: 275

Kaynak: http://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2008/03/080327_iraqparliament.shtml
adlı web adresinden alınmıştır.

Ortaya çıkan mevcut durum seçimlerin yapılacağı Şubat 2010 tarihine kadar böyle devam edecektir. Parlamento seçimlerinden sonra sırada parlamento üyelerinin seçeceği devlet başkanı ve hükümetin kurulması vardı. Devlet ve hükümet başkanlığı seçimlerinde yine etnik ve sekter hassasiyetler gözetilerek devlet başkanlığına Kürt ittifakından KYB başkanı Celal Talabani seçildi. Birisi Sünni, diğeri Şii olmak üzere devlet başkanı yardımcılığına iki kişi seçildi.

Irak'ta hükümet kurma süreci çetin pazarlıklarla geçmiş, bu dönemde şiddet olaylarında belirgin bir artış olmuştur. ABD'nin Sünnileri de içine alan geniş tabanlı bir hükümetten yana tavır koyması Şii ve Sünniler arasında çetin pazarlıklara neden olmuştur. Buna ilaveten Kürtlerin de istekleri hükümet kurma çalışmalarını sekteye uğratmıştır. Bu süreçte Irak'ın en önemli kentlerinden birisi olan Samarra'da Şii-Sünni çatışması çıkmış ve yüzlerce insan öldürülmüştür. Bu olaylar Şii ve Sünnilerin hükümeti kurmak için başlattığı diyalogu sonlandırmıştır ("Irak-Son Gelişmeler", 2006).

Hükümet kurma çalışmaları sırasında Kürt bölgesindeki iki yönetimin birleşip ortak bir yönetim kurma anlaşması imzalaması Kürt koalisyonunu bu süreçte güçlü bir ittifak haline gelmiştir. Bu durum, Kürt ittifakının kurulacak hükümette güçlü olarak temsil edileceğine anlamına gelmekteydi.

Birleşik Irak İttifakı yeni mecliste 128 sandalye kazanmasına rağmen bu sandalye sayısı hükümeti tek başına kurmaya yetmiyordu. Bu durum karşısında Kürt ittifakıyla koalisyonla gitti. Buna Irak Uyum Cephesi de dahil edildi. Önceleri El-Caferi başbakan adayı olarak gösterilmesine rağmen daha sonra Şii ittifakından gelen itirazlar karşısında Dava Partisinden Nuri El-Maliki hükümetin başbakanı olarak göreve başladı. Maliki liderliğindeki yeni kabine 20 Mayıs 2006'da göreve başladıktan sonra çeşitli krizler yaşadı. Önce Sadr grubu ABD işgalinin derhal sona ermesi yönündeki açıklamalarından sonra hükümetten altı bakanını çekti. Daha sonra Irak Uyum Cephesi de hükümetten altı bakanını çekmek istediye de Maliki bu istifaları reddetti.

Kabinenin çeşitli krizler yaşayarak parçalanması sonrasında Maliki'nin Dava Partisi dört partili yeni bir Kürt-Şii bloğunu kurdu. Bu bloğu KDP, KYB, Dava Partisi ve Irak Yüksek İslam Konseyi oluşturmaktadır.

Irak'ta normalleşme çabalarının bir parçası olarak 1 Eylül 2008 tarihinde Sünnilerin yaşadığı El-Anbar eyaletinin kontrolü ABD güçleri tarafından Irak ordusuna devredildi. Obama'nın Kasım 2008 seçimlerini kazanmasına paralel olarak 27 Kasım'da Irak Parlamentosu Irak ile ABD arasında Amerikan askerlerinin 2011'e kadar Irak'tan çekilmesini öngören güvenlik anlaşmasını imzaladı. Bu normalleşme süreci 1 Ocak 2009'da Bağdat'ta bulunan Yeşil Bölgenin kontrolünün Iraklılara devredilmesiyle

hızlandı. ABD başkanı başkanlık yemini ettiği günden bir gün sonra 21 Ocak 2009 tarihinde ABD askeri yetkililerinden çekilmeye yönelik çabalarını hızlandırmalarını istedi.

2.1.3.2. Irak Anayasasının* Arap-Kürt Çatışmasına Etkisi

Irak Anayasası Taslağı, ülkedeki etnik ve sekter gerginliklerden dolayı uzun süren müzakereler sonucunda yapılmıştır. Özellikle Kürtler ve Şiiler anayasaya Baas döneminin izlerini silmeye ve kendilerine yapılan haksızlıkları gidermeye yönelik maddelerin konulması yönünde büyük mücadeleler vermiş ve bu konuda başarılı da olmuşlardır. Buna karşın Sünniler bir çok yönden dezavantajlı konuma gelmişlerdir.

Anayasa bir bütün olarak incelendiğinde hukukun üstünlüğü, meşruiyet kaynağının halk olduğu, insan haklarının önemi, demokrasiye olan vurgu, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, azınlık hakları, eğitimde ana dilin kullanılması gibi liberal demokrasinin temel öğelerini içermektedir. Bu bağlamda, Irak Anayasası demokratik batı ülkelerinde yürürlükte olan herhangi bir anayasadan çok ta farklı değildir. Buna rağmen anayasanın bazı maddeleri ya da aynı maddenin içinde bazı çelişkiler vardır. Örneğin, Irak Anayasasının ikinci maddesinde, İslam dininin ülkenin resmi dini olduğu belirtilmekte ve hiçbir yasanın İslam anlayışına karşı olamayacağı vurgulanmaktadır. Buna karşın, aynı maddenin B bendinde hiçbir yasanın demokrasinin prensiplerine aykırı olamayacağı belirtilmiştir. Bu bakımdan incelendiğinde ülkede İslami bir demokrasinin şekillendirilmeye çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. Fakat, İslam ve demokrasi öğelerinin ne kadar uyumlu olduğu zaman içerisinde görülecektir.

Irak Anayasasında her ne kadar etnik ve sekter dengeler gözetilse de ileride bir Kürt-Arap iç savaşına götürebilecek maddelerin olduğu açıktır. Bunun nedeni anayasanın bazı maddelerinin farklı yorumlamalara açık olmasıdır. Tüm gruplar, izledikleri politikalara meşruiyet kazandırmak için bu maddeleri istediği biçimde yorumlayabilir.

* Irak Anayasası altı bölümden ve 144 maddeden oluşmaktadır. Anayasa taslağı 15 Ekim 2005 tarihinde referanduma sunulmuş ve Irak halkı tarafından kabul edilmiştir.

Anayasasının birinci maddesi Irak devletini “Irak Cumhuriyeti bağımsız ve egemen bir devlettir, yönetim şekli cumhuriyetçi, federal ve parlamenter demokrasidir” şeklinde tanımlamaktadır. Buradaki “federal” sözcüğü çok önemlidir. Arap ağırlıklı Merkezi Yönetimle, Bölgesel Kürt Yönetiminin “federal” sözcüğünden farklı anlamlar çıkardıkları ortadadır. Bölgesel Kürt Yönetimi, “federal” sözcüğünü geniş yetkileri bulunan konfederal biçimde bir özerklik olarak algılamakta, Merkezi Yönetim özerkliğin boyutlarını alabildiğine daraltma eğilimi içerisindedir. Bu biçimdeki farklı algılamalar bazı durumlarda etnik çatışmaların düzeyini yükseltmektedir.

Etnik çatışmaların düzeyini yükseltme potansiyeline sahip bir diğer madde anayasanın üçüncü maddesidir. Bu madde, Irak’ın farklı milletlerin, dinlerin ve mezheplerin ülkesi olduğunu belirtmekle birlikte ülkenin Arap Liginin aktif bir üyesi olduğuna vurgu yapmaktadır. Araplara karşı verdikleri mücadeleler sonucu uğradıkları haksızlıkları ve sürgünleri bağımsız bir devlete olan ihtiyaçlarına tarihsel bir meşruiyet teşkil ettiğini düşünen Iraklı Kürtler, Irak’ın Arap Ligi’nin bir parçası olması noktasında büyük itirazları olabilir. Bu durum, Irak Bölgesel Kürt Yönetimini Merkezi yönetimden daha da uzaklaştırarak ayrışan iki başat etnik grup arasındaki çatışmanın boyutu artabilir.

Irak Anayasasının dokuzuncu maddesi silahlı kuvvetlerin oluşumunu “Irak silahlı kuvvetleri ve emniyet güçleri, Irak milletini oluşturan kesimlerden ayrımcılık gözetmeksizin dengeli bir şekilde oluşturulur” biçiminde açıklar. Bu madde silahlı kuvvetlerin oluşumunda liyakatten daha çok nüfus oranına göre etnik ve sekter yapının önemli olduğunu ifade etmektedir. Aynı maddenin C bendinde her ne kadar silahlı kuvvetler üyelerinin siyaset yapması yasaklansa da etnik gruplar kontenjanından silahlı kuvvetlerde yer alan ordu mensuplarının etnik kaygılardan uzak bir anlayışa sahip olduklarını iddia etmek zordur. Silahlı kuvvetleri oluşturan Kürt ve Arap unsurlar arasındaki etnik hassasiyetleri ön plana çıkaran bu anlayış çatışmanın boyutunu artırarak ülkeyi iç savaşa sürükleyecek bir potansiyele sahiptir.

Merkezi Yönetimin ve Kürt Bölgesel Yönetiminin yetkilerini düzenleyen 110, 114, 115 ve 124. maddeler Merkezi Yönetimin yetki alanlarını oldukça

dar bir alanı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (Çaycı, 2008: 63). 110. maddeye göre Federal Yönetimin görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. *Dış politikayı ve diplomatik temsil faaliyetlerini belirlemek, uluslararası anlaşma ve antlaşmaları müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, dış borç politikasını müzakere etmek, imzalamak ve onaylamak, dış iktisat ve ticaret politikasını belirlemek,*

2. *Silahlı Kuvvetlerin teşkil edilmesi, Irak'ın sınır güvenliğini sağlanması ve ülkenin savunulması dahil olmak üzere milli güvenlik politikasını hazırlamak ve uygulamak,*

3. *Maliye politikası ve gümrük rejimini belirlemek, para basmak ve Irak'ta bölgelerin ve vilayetlerin sınırlarından yapılan ticaret politikasını düzenlemek, devletin genel bütçesini hazırlamak, para politikasını belirlemek, Merkez Bankasını kurmak ve idare etmek,*

4. *Ölçü ve ağırlık birimlerini belirlemek,*

5. *Vatandaşlığa kabul, ikamet ve siyasi iltica taleplerine ilişkin politikaları düzenlemek,*

6. *Yayın dalga boyutları ve posta siyasetini tayin etmek,*

7. *Genel bütçe ve yatırım projelerini hazırlamak,*

8. *Irak dışındaki su kaynaklarıyla ilgili siyaseti planlamak, Irak'a suyun belli bir seviyede akıtılmasını sağlamak ve bunu uluslararası hukuk ve prosedürler çerçevesinde hükme bağlamak,*

9. *Genel nüfus sayımı ve istatistiklerini düzenlemek.*

110. maddeler fıkralarıyla analiz edildiğinde Bölgesel Kürt yönetiminin Merkezi yönetimle bağının gevşek denebilecek bir yapıda olduğu ve Kürt Yönetiminin bağımsızlığa giden adımları atmada bu maddeleri dayanak olarak kullanma olasılığının yüksek olduğu gözükmektedir. Nitekim Maliki hükümeti bu gevşek yapının farkına varmış ve yeni bir anayasa yazılması gerektiği görüşünü dile getirmiştir.

114. maddeye göre aşağıdaki görevler Federal ve Bölgesel Yönetim arasında şu şekilde yapılacaktır:

- Gümrüklerin yönetimi ve düzenlemeleri Bölgesel Hükümetle eşgüdüm sağlanarak yapılır. Bu husus yasayla düzenlenir.

- Elektrik enerjisi ana kaynaklarının düzenlenmesi ve dağıtımı,

- Çevre kirliliğinin önlenmesi ve bölgelerle işbirliği halinde çevrenin temiz tutulmasına yönelik çevre siyasetinin belirlenmesi,

- Kalkınma ve genel planlama siyasetinin belirlenmesi,

- Bölgelerle yapılacak işbirliği ile genel sağlık politikasının tayin edilmesi,

- Bölgelerle istişare ile eğitim, öğretim politikasının belirlenmesi.

Bu maddenin gümrüklerle ilgili olan bölümü Kürt Bölgesinin zenginleşmesi için oldukça önemlidir. Çünkü Irak'ın Avrupa'ya açılan kapısı Türkiye'ye açılan gümrük kapılarıdır. Bu kapıların tümü Kürt Bölgesindedir. Dolayısıyla Kürt Bölgesinin bu gümrük kapılarından elde ettiği gelir ve bu kapıları kullanarak yaptığı ticaret hacmi oldukça yüksektir. Buna bağlı olarak, Kürt Bölgesel Yönetiminin refah düzeyi Irak'ın diğer bölgelerine göre oldukça yüksektir. Bu zenginlik ve refah düzeyi Arapların bu bölgeye şüpheyle bakmalarına neden olmakta ve Kürtlerin her geçen gün bağımsızlığa daha da yakınlaştıkları izlenimi vermektedir. Ortaya çıkan kuşkular önümüzdeki süreçte etnik gerginliklerin düzeyini artırma olasılığı yüksektir.

115. madde Kürt Bölgesine önemli yetkiler veren bir maddedir. İlgili maddeye göre Federal Yönetimin görev alanı içerisinde sayılmayan bütün yetkiler bölgelere ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere verilmiştir. Federal Makamlar ile Bölgesel ve Vilayet Yönetimleri arasında diğer yetkilerin kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde, Bölge ve Vilayet yasaları geçerlidir. Irak Anayasasının Federal Yönetime verdiği dar yetkiler düşünüldüğünde durumun Bölgesel Kürt Yönetimi için oldukça avantajlı olduğu söylenebilir. Nitekim Bölgesel Kürt Yönetimi bu maddeye dayanarak Kürtlerin çıkarlarını koruyan bir Bölgesel Anayasa Taslağı hazırlamış fakat Irak Seçim komisyonunun olumsuz görüş bildirmesinden dolayı referandum süreci ertelenmiştir.

Irak Anayasası, Arap ve Kürt çatışmasına neden olan doğal kaynakların paylaşımı, Kerkük ve tartışmalı bölgelerle ilgili maddeler

içermesine rağmen bu konularda anayasada yazılan maddelerin bazıları ya uygulanmamış ya da üzerinde hala konsensüs sağlanamamıştır. Bu konular ilgili bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1.3.3. Irak Yerel Seçimleri

31 Ocak 2009 tarihinde Irak'ın 18 eyaletinin 14 ünde yapılan yerel seçimler Irak'ın siyasi haritasını değiştirmesi bakımından önemlidir. Seçim, Kürt Bölgesel Yönetimi içinde kalan Süleymaniye, Duhok ve Erbil vilayetleri ile tartışmalı bölge Kerkük dışındaki tüm vilayetlerde gerçekleştirilmiştir.

Ülke çapında seçime katılım beklenen oranlara ulaşmamıştır. 2005 seçiminde Sünni Araplar seçimi boykot etmesine rağmen katılım % 58 olurken, bu seçimde boykot olmamasına rağmen katılım % 51 düzeyinde kalmıştır. Sünni Arapların yoğun olarak yaşadığı Musul, Diyala, ve Selahaddin gibi yerlerde katılım % 50-60 arasında değişirken, önceki seçimlerde % 60-80 arasında katılımın gerçekleştiği Şii nüfusun yoğun olduğu vilayetlerdeki katılım oranı % 40-50'lerde kalmıştır (Erkmen, 2009: 4).

Seçime irili ufaklı bir çok ittifak girmesine rağmen bunların en önemlileri şunlardı:

Hukuk Devleti Koalisyonu (Başbakan Nuri El Maliki'nin listesi), Mihrap Şehidi Koalisyonu (Abdulaziz El Hakim*'in liderliğini yaptığı Irak İslami Yüksek Konseyi'nin listesi), Bağımsızlar Listesi (Sadr'a yakın adayların oluşturduğu grup), Irak Listesi (Eyad Allavi), Ulusal Proje (Eski Baasçıların desteklediği Salih Mutlak'ın grubu), Tavafuk ve Irak İslam Partisi (Adnan Duleymi ve Tarık El Haşimi'nin önderlik ettiği İslamcı Sünni Arapları), Reformist Cephe (Dava'dan kopan eski Başbakan İbrahim Caferi'nin grubu), Fazilet Partisi, Uyanış Konseyi (Erkmen, 2009: 3). Bu ittifaklardan başka Musul'da Sünni aşiretlerin bir araya gelip kurduğu El Hadba ittifakı da Musul'da seçimi kazanmasından dolayı konumuz açısından son derece önemlidir.

Yerel seçimlerin galibi Maliki'nin Dava Partisinin de içinde olduğu Hukuk Devleti Koalisyonu olmuştur. Maliki'nin "Hukuk Devleti koalisyonu"

* Irak'ın en etkili Şii liderlerinden olan Abdulaziz El Hakim, Ağustos 2009'da akciğer kanseri tedavisi gördüğü İran'da öldü.

listesinin alanı her ne kadar Irak'ın güneyindeki vilayetler ve başkent Bağdat'la sınırlı kaldı ise de, güney bölgesini oluşturan 9 vilayet ve Bağdat'ta diğer listelere büyük fark atarak ön sıralarda yer aldı (Hürmüzlü, 2009: 19).

Hukuk Devleti Koalisyonunun yerel seçimlerde birinci olmasının bu çalışma açısından önemi söz konusu koalisyonun son dönemlerde ve yerel seçimler öncesi mezhepsel yapıdan kurtulma çabası içerisine girip milliyetçiliğe ve merkezîyetçiliğe yönelmesidir. Seçim sonucunda elde edilen başarı, Maliki'nin milliyetçi ve merkezîyetçi söylemlerinin Araplar tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Erkmen'e göre Maliki'nin yerel seçimlerde elde ettiği başarı nedenleri şunlardır: Güvenliğin sağlanmasında kazanılan başarı, diğer Şii gruplar Sadr ve Irak İslam Yüksek Konseyi'nin zayıflamasından doğan boşluğu doldurması, milliyetçiliğe yaptığı vurgu, Irak'ı bir arada tutma ve merkezîyetçilik vurgusu, aşiretlerin önemini kavraması ve bunu etkin olarak kullanması (Erkmen, 2009: 6-7).

Şii Araplar arasında yükselen milliyetçi ve merkezîyetçi söylemler eski Baasçı gelenekten beslenen Sünni Araplar arasında zaten vardı. Yerel seçimlerde ortaya çıkan tablo işgal sonrası belki de ilk kez Sünni ve Şii Arapları bu kadar birbirine yaklaştırmıştı. Arap milliyetçiliğinin tam olmasa da toparlanma sürecine girmesi Kürtler arasında bir tedirginliğe sebep olması kaçınılmaz olmuştur.

Yerel seçimler sürecinde Arap-Kürt çatışmasının en yoğun yaşandığı vilayet Ninova (Musul) olmuştur. Ninova'da 2005 yılında yapılan seçimi Sünni Arapların boykot etmesiyle vilayet meclisindeki 41 sandalyenin 31'ine Kürtlerin sahip olması uzun süredir gerginlik yaratmaktaydı. Ninova'daki aşiretlerin bir araya gelmesiyle oluşan El Hadba'nın bölgedeki oyların yarısını alması, Kürtlerin % 25'te kalması, vilayet meclisinde Kürtlerin hakimiyetine son vermiştir (Erkmen, 2009: 8).

Ninova'da Arap milliyetçiliğine dayalı bir yönetimin ortaya çıkması Kürtler ile Araplar arasındaki çatışmanın düzeyini artırmıştır. El Hadba'nın seçim zaferinden sonra vali seçilen El Nuceyfi'nin bir Türkiye ziyaretinde 27

Mayıs 2009 tarihinde ORSAM'a verdiği bir röportajda Kürtlerle ilgili söylemleri Ninova'da Arap-Kürt çatışmasının boyutlarını göstermektedir.

Nüceyfi, *"Musul iline dâhil olan bazı bölgeler 'Tartışmalı Bölge' statüsünde el alınmak isteniyor. Kürt yönetiminin iddiaları sürüyor. Bu konuda neler söylemek istersiniz?"* sorusuna *"Kürtler bu konuda mantıklı hareket etmiyorlar. Musul'da siyasi hayat devam ediyor. Kürt partileri çok fazla şey kaybetti. Böyle bir duruma düşeceklerini hesap etmemişlerdi. 2003'ten 2008'e kadar önlerinde büyük fırsatlar vardı. O dönem istedikleri her şeyi elde edebilirlerdi. Bazı konularda taviz verip dengeyi iyi ayarlasalardı hedeflerine ulaşabilirlerdi. Ama bunun yerine her şeyi sahiplenmeye çalıştılar. O dönem Kürtlerin en güçlü, Irak'ın en zayıf olduğu dönemdi. Şimdi ise dengeler değişti. Artık hiçbir şey elde edemezler. Hatta eskiden sahip olduklarını da kaybettiler. Musul çok güçlüdür. Nüfus, yüzölçümü ve ticaret hacmi açısından Erbil ve Dohuk'un toplamına eşittir. Kürtler yanlış davranışlarıyla Musul'u kendilerine düşman ettiler. Son zamanlardaki hareketleri aslında iflas ettiklerini gösteriyor"* şeklinde cevaplamıştır ("Nuceyfi", 2009: 25).

Irak Yüksek Seçim Komisyonunun ilan ettiği sonuçlara göre Kürtlerin vilayet seçimlerinde aldığı oy oranı % 25'tir. Bu oran, azımsanmayacak kadar önemlidir. Kürtler, seçime hile karıştırıldığı iddiasına ilaveten bu oranın "tartışmalı" olarak nitelendirilen ve Kürt Bölgesel Yönetimlerine katmak istedikleri bölgelerden geldiğini ileri sürmektedir.

Sonuç olarak, seçimlerde özellikle Ninova(Musul) ve Diyala'da, etkisini kaybeden Kürt gruplar ile 2005'teki boykota son vererek seçimlere katılan ve beklendiği gibi bu bölgelerde birinci parti olarak çıkan ulusalcı Sünni Araplar arasında var olan gerginliğin artması beklenmektedir. Bu noktada Ninova ve Diyala'daki bazı bölgeleri kendi topraklarına katmak isteyen Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime hâkim olan Kürt grupların, emellerine ulaşmasının çok daha zorlaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca Maliki'nin merkezi yönetimin güçlenmesi noktasında bölgesel yönetimin yetkisini kısıtlayacak politikalara yönelmesi bunu daha da zorlaştırmaktadır. Böylece Irak hükümetinde pek de etkinliği olmayan Sünni gruplar ve Irak hükümeti arasında doğal bir müttefiklik ilişkisinin oluştuğunu ifade etmek

yanlış olmayacaktır. Bu durumun Kürt gruplar hariç her iki tarafa da yaradığı söylenebilir (Duman, 2009: 31).

2.1.4. Kürt Bölgesel Yönetimi

Kürt Bölgesel Yönetiminin ayrı bir bölüm olarak ele alınmasının nedeni Irak'ta işgal sonrası ortaya çıkan Arap-Kürt çatışmasının Kürt tarafını Kürdistan Bölgesel Yönetiminin oluşturmasıdır. Arap ve Kürtler arasındaki mevcut anlaşmazlıkları doğru analiz edebilmek için Kürt Bölgesel Yönetiminin yapısını, oluşumunu, dinamiklerini ve statüsünü iyi bilmek gerekir.

Kürt Bölgesel Yönetiminin oluşum süreci I.Körfez Savaşı sonrasında başlamıştır. 16 Aralık 1991'de Celal Talabani liderliğindeki KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ve KDP'nin (Kürdistan Demokrat Partisi) de aralarında bulunduğu sekiz Kürt grubu bir araya getiren Irak Kürdistan Cephesi'nin toplantısında, Temsilciler Meclisi oluşturulması yönünde bir karar alınmış ve bunun sonucunda Kuzey Irak'ta Mayıs 1992'de yapılan parlamento seçimlerinin ardından Temmuz 1992'de Bakanlar Kurulu oluşturulmuş ve *de facto* (fili) bir Kürt Devleti ortaya çıkmıştır. Saddam Hüseyin yönetiminden bu denli bağımsız hareket edebilmelerinin nedeni Çekiç G'n sağladığı güvenlikli bölgeydi.

İttifakı oluşturan iki büyük parti arasında zaman zaman uyumazlıklar ve bunun sonucunda çatışmalar olsa da özellikle ABD'nin çabalarıyla uzlaşma sağlanabilmiş ve oluşturulan yönetim 2005 yılında yapılan seçimlerle birlikte Kürt Bölgesel Yönetimine dönüştürülmüş ve Irak işgalinden günümüze kadar önemli kazanımlar elde etmiştir.

Irak'ın diğer kesimleri direnişçi ve mezhepsel kavgalarla uğraşırken, Kürtler ekonomik olarak kendilerini geliştirmiş, uluslararası havaalanları inşa etmiş, hidro-elektrik santralleri kurmuş, beş yıldızlı oteller yapmış ve en önemlisi Federal Hkmeten bağımsız petrol anlaşmaları imzalamışlardır (Butters, 2009). Bu bakımdan bu bölge, Irak'ın diğer bölgelerine göre daha güvenli ve daha zengin bir yapıya kavuşmuştur.

Kürt Bölgesel Yönetimi işgalden sonra önemli aşamalar kaydetse de aşiret bilincinden sıyrılıp demokratik bir olgunluğa eriştiği tam olarak söylenemez. Hükümetteki görevler genellikle iki büyük parti arasında paylaştırılmıştır. Bölgesel Yönetimin kilit görevleri Erbil merkezli KDP ve Süleymaniye merkezli KYB partileri arasında paylaştırılmıştır. Bölgesel yönetimin başkanı Mesut Barzani'dir. Temmuz 2009 seçimlerine kadar başbakanlık yapan Neçirvan Barzani de Mesut Barzani'nin yeğenidir.

Kürt politikasının bu yapısı bölgenin aşiret yapısının bir sonucudur. Kürt geleneksel sosyal ve siyasi örgütlenmesi geçmişten günümüze aşiret yapılanması şeklinde olmuştur. Böylece bir aşiret geniş bölgeleri kapsayan sosyo-politik bir yapıya dönüşmüştür. Aşiret yapısı genellikle Erbil ve Dohuk (KDP bölgesi) bölgelerinde yaygınken Süleymaniye (KYB) de daha gevşektir (Stansfield, 2007 : 65).

1992'den beri hükümetin merkezi ve Kürt Bölgesel Yönetiminin parlamentosunun merkezi Erbil'dedir. Parlamentoda 111 sandalye bulunmaktadır. Seçimler ilk olarak 2005 yılında daha sonrada Temmuz 2009'da yapılmıştır.

2.1.4.1.Seçimler

İşgal sonrası ilk seçimler 2005 yılında yapıldı. Yapılan seçimler sonucunda Kürt Bölgesel Yönetiminin başkanlığına Mesut Barzani seçildi. Meclisteki sandalyelerin önemli bir bölümünü ağırlıklı olarak KDP ve KYB'nin içinde bulunduğu Kürdistan Listesi İttifakı kazandı. Meclisteki oy oranları ve sandalye dağılımı şu şekilde gerçekleşti:

Tablo 2. 2005 Kürt Bölgesi Parlamento Seçimi sonuçları

İttifaklar	Oy oranları	Sandalye sayısı
Kürdistan Milli Demokratik Listesi*	% 89.55	104
Irak Kürdistan İslami Grubu	% 4.86	6
Emek Partisi ve Bağımsızlar	% 1.17	1

Kaynak: <http://www.kurdistan-parliament.org/default.aspx?page=sitecontents&c=Parliament-History2005>

25 Temmuz 2009'da, Bölgesel Kürt Yönetimi sınırları içindeki 3 vilayette yerel parlamento ve devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Kürt Bölgesel Meclisi 111 sandalyeden oluşmaktadır. Bu rakamın içinde Türkmenler için 5, Hıristiyan- Asuri-Keldaniler için 5 ve Ermeniler için 1 sandalyelik kota bulunmaktadır. Yani Kürt listeleri 100 sandalye için yarışmıştır (Özpek, 2009: 54).

2005 yılından Temmuz 2009 tarihine kadar Bölge Neçirvan Barzani'nin başbakanı olduğu hükümet tarafından yönetildi. Temmuz 2009 seçimlerinde seçimleri yine aynı ittifak kazanmasına rağmen bu kez mecliste ezici bir çoğunluk elde edemedi ve karşısında ciddi bir muhalefet buldu.

Temmuz 2009'daki parlamento seçimlerinde *Kürdistan Listesi* ittifakı 2005 ile kıyaslandığında ciddi bir oy kaybına uğradı. Talabani'nin KYB partisinden kopan Noşirvan Mustafa liderliğindeki *Değişim Hareketi* KYB-

* Kürdistan Milli Demokratik Listesinde olan partiler Şunlardı: Kürdistan Demokratik Partisi, Kürdistan Yurtseverler Birliği, Kürdistan İslam Birliği, Türkmen Demokratik Hareketi, Kürdistan Komünist Partisi, Kürdistan Sosyalist Demokratik Partisi, Asuri Demokratik Hareketi, Keldani Kültür Toplumu, Bet Nahrain Demokratik Partisi, Keldani Demokratik Birlik Partisi, Kürdistan Demokratik Milli Birliği, Bağımsız üye Nuri Talabani.

KDP bloğuna karşı ciddi bir muhalefet oluşturdu. Buna karşın başkanlık seçimlerini Mesut Barzani büyük bir oy çoğunluğuyla kazandı.

Parlamento seçim sonuçları şu şekilde gerçekleşti:

Tablo 3. 2009 Kürt Bölgesi Parlamento Seçim Sonuçları

İttifaklar	Meclisteki sandalye sayısı
Kürdistan Listesi*	59
Değişim Listesi	25
Hizmet ve Reform Partisi	13
Kürdistan Türkmen Demokratik Hareketi	3
Kürdistan İslam Hareketi	2
Diğer	9

Kaynak: Irak'ın Kürt Özerk Bölgesinde Temmuz 2009'da yapılan parlamento seçim sonuçları <http://www.ntvmsnbc.com/id/24990070/> web adresinden alınmıştır.

Noşirvan Mustafa liderliğindeki *Goran* yani Değişim Hareketinin aşiret yapısı güçlü olan bir bölgede bu denli başarılı olmasının farklı nedenleri vardır. Bu sebepler şöyle sıralanabilir: İlk olarak Noşirvan Mustafa, Kürt ulusal ve siyasi hareketinin önemli bir figürüdür. Bu pozisyon, ona iktidar tarafından yöneltilecek "işbirlikçi", "dış güçlerin maşası" gibi suçlamaların önünü kesmektedir. Zaten, Mustafa'nın kadrosunda hem halk hem de peşmergeler üzerinde büyük etkisi olan komutanlar mevcuttur. İkinci olarak, GORAN ekonomik bakımdan sıkıntı yaşamayan bir siyasi harekettir. Birçok aşiret ve önemli askeri-siyasi figürün desteğinin yanı sıra GORAN'ın masrafları "Vuşa" isimli şirket tarafından karşılanmaktadır. Üçüncü olarak, Goran dünyadaki trendlere uygun olarak "değişim" retoriğini benimsemiştir. Bu çerçevede, demokratik haklar, siyasi özgürlükler, daha dinamik ve

* Kürdistan Listesi ittifakı, iki büyük parti KDP ve KYB'den oluşmaktadır.

istikrarlı ekonomi, rüşvet ve yolsuzluktan arınmış yönetim ve çatışmaların diyalog ve uzlaşma ile çözülmesi gibi söylemler üretmiştir (Özpek, 2009: 55).

2.1.5. Arap-Kürt Çatışmasına Neden Olan Güncel Sorunlar

Arap-Kürt çatışmasının bir tarafında olan Kürtler tam olmasa da önemli oranda homojen bir yapıya sahip ve tarihsel süreç içerisinde Araplara karşı bir mücadele geliştiren bir taraftır. Buna karşın Arap tarafını homojen bir yapıya sahip ve Kürt tarafına karşı aynı söylem ya da söylemlerle hareket eden bir yapı olarak tanımlamak doğru olmayacaktır.

Irak tarihi incelendiğinde Irak'ta Arap milliyetçiliğinin 1958'deki devrimle başladığı, Kürtlere otonominin verildiği 1970-1974 yılları arası hariç tüm dönemlerde devam ettiği ve özellikle Saddam yönetimiyle zirveye çıktığı söylenebilir. Fakat Saddam Hüseyin dönemindeki Arap milliyetçiliği de Irak'taki tüm Arap kucaklamadığı gibi Şii Arapları dışlayan ve bazı durumlarda bu gruba karşı saldırgan bir tutum takınmaktan çekinmeyen bir yapıya sahipti. Dolayısıyla Baas ideolojisinin Irak'taki Arap milliyetçiliği Sünni Arap unsurları ön plana çıkarırken bunun dışındaki Şii Arapları, Kürtleri ve Türkmenleri dışlamıştır.

İşgal sonrası Irak'ta Arap ve Kürtler arasındaki güncel çatışma konularını incelerken Arapları tek bir blok olarak ele almak bazı durumlarda hatalı olsa da son zamanlarda bu iki grubun geliştirdikleri politikalar ile söylemler ve bu politikaların uygulayıcısı konumunda olan Şii Maliki hükümetinin önemli oranda bir desteği Sünni Araplardan alıyor olması aslında Arap çıkarları söz konusu olduğunda söz konusu grupların bir araya gelebildiklerini göstermektedir. Çatışma konularını incelerken bazı konulara Sünni ve Şii Arapların farklı yaklaşımlarını ayrı ayrı ele alınmaya çalışılacaktır. Özellikle Şii Araplarda mezhepsel hassasiyetler etnik hassasiyetlerden çok daha önemli olduğundan dolayı bazı konularda Kürtlere yaklaşımları farklıdır. Hatta Kürtlere ve tartışmalı konulara yaklaşım bazı farklı Şii grupları arasında bile farklılık göstermektedir. Ama bu farklılığın boyutu önemli oranda değildir.

Amerika ve Irak arasında imzalanan ve Irak Parlamentosu'nda onaylanan anlaşmaya göre Amerikan güçleri Irak şehirlerinin kontrolünü 30 Haziran 2009 tarihine kadar Irak güçlerine devredecekti. Anlaşmanın onaylanmasından sonra belirtilen tarihe kadar devir işlemleri tamamlandı. Anlaşmanın diğer önemli bir maddesi tüm Amerikan güçlerinin 31 Aralık 2011 tarihine kadar Irak'tan çekilmelerini ön görmektedir.

Anlaşma 275 üyeli Irak Parlamentosunda 149 oyla kabul edildi. Kabul oyları iki büyük Şii Partisi Irak Yüksek İslam Konseyi ve Dava Partisi ve İki Kürt Partisi ve Sünni Irak Uyum Partisinden geldi (Wallerstein, 2008).

Kürt Bölgesel Yönetimi ile merkezi hükümet arasındaki çatışma konularının nedenleri ağırlıklı olarak tarihsel olgulara dayansa da bu konuların çözümüne yönelik özellikle Kürt tarafınca ortaya konulan irade Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilmesini bir takvime bağlayan SOFA (Status of Forces Agreement) anlaşmasından sonra daha da güçlenmiştir. Kürt Bölgesel Yönetiminin amacı başta Kerkük olmak üzere tartışmalı konuların Amerika Irak'tan çekilmeden önce çözüme kavuşturulmasıdır. Irak'ta Kürtlerin en büyük destekçisinin Amerika olduğu düşünüldüğünde Kürtlerin bu tavrı anlaşılabilir.

2.1.5.1. Petrol Yasası

Orta Doğu'da petrolün bulunması hem yerel hem de yabancı aktörler arasında şiddetli çatışmalara neden olmuştur. Petrole bağımlı olma durumu birbirine birçok alanda rakip olan küresel güçlerin bölgeden kendi ülkelerine olan petrolün akışını güven altına almak için doğal bir ittifak kurmuşlardır (Noreng, 2002: 15). Küresel güçler petrolden faydalanmak ya da geçiş yollarını güven altına almak için bazen Orta Doğu ülkelerindeki hükümetleri desteklemiş, bazen bu ülkelere ambargolar uygulamış, bazen de Orta Doğu'nun çeşitlilik gösteren etnik gruplarını birbirine karşı kışkırtarak bölgede istikrarsızlık çıkarmaya çalışmışlardır.

Irak'ta petrolün bulunması ve üretilmesi 1920'lerde başlamıştır. Petrolün çıkarılması ayrıcalığı uluslararası petrol şirketlerinin bir araya gelerek oluşturdukları bir konsorsiyum olan Türk Petrol Şirketine verilmişti.

Daha sonra petrolün millileştirilmesi sürecinde bu şirketin adı Irak Petrol Şirketi olarak değiştirildi. 1958 Cumhuriyet rejiminden itibaren Baas iktidarlarında petrolün millileştirilmesi süreci başladı ve bu süreç 1970'lerde tamamlandı. 2003 yılında ABD'nin ülkeyi işgal etmesinden sonraki süreçte uluslararası şirketlerle çeşitli anlaşmalar yapılarak Irak petrolünün üretilmesi ve pazarlanması bir kez daha çokuluslu şirketlere verildi.

Yapılan araştırmalara göre Irak, dünyanın en büyük potansiyel petrol üreticisi ve ihracatçı ülkelerinden bir tanesidir. 2002'de 112 milyar varille dünyanın kanıtlanmış en büyük ikinci petrol rezervlerine sahip olduğu belirtilirken aslında bu miktarın 220 milyar varil olduğu düşünülmektedir. Ülkenin büyük bir bölümü ve batı çöllerinin büyük bir kısmında henüz arama çalışmalarına başlanmamıştır (Bronson and Weiss, 2003: 19).

Bu kadar zengin petrol rezervlerine sahip olan Irak'ta bu konudan dolayı gruplar arasında çatışma düzeyinin artma olasılığı yüksektir. Özellikle işgal güçlerinin de petrol gibi stratejik bir üründen dolayı bu çatışmaların veya konuların dışında kalacağını düşünmek olanaksızdır. Ülkenin federatif bir yapıda olması ve iki başat etnik grup olan Araplar ile Kürtler arasındaki petrol konusundaki uyuşmazlıklar çözülmediği takdirde önümüzdeki süreçte şiddetli çatışmalar olabilir.

İşgal sonrası Irak'ta Arap ve Kürt çatışmasının bir nedeni olarak karşımıza çıkan petrolün paylaşımı konusundaki tarafların görüşleri şu şekilde özetlenebilir. Bir tarafta petrolün üretilmesi ve pazarlanmasını tek bir merkezden yapılmasını gerektiğini savunan Arap bloğu, ki bu blokta nerdeyse tüm Şii ve Sünni Arap gruplar yer almaktadır. Diğer tarafta ise kendi bölgelerindeki petrolde söz sahibi olmak isteyen Kürtler yer almaktadır.

Petrol ve gazın paylaşımı konusu Irak Federal Anayasasının 111, 112 ve 115. maddelerinde belirtilmesine rağmen bu konudaki uyuşmazlıklar hala devam etmektedir.

Irak'taki Sünni Arap bölgeleri petrol bakımından diğer bölgeler kadar zengin rezervlere sahip değildir. Bu bağlamda, Sünni gruplar petrol gelirlerinden diğer gruplar kadar yararlanmak için Irak'ın petrolünün yabancılarca ya da üçüncü gruplarca çıkartılıp satılması görüşüne çok sert

muhalefet etmişlerdir. Sünni bloğu oluşturan İslam Alimleri Birliği ve Irak Uyum Cephesi 2007 ve 2008 de çıkarılan taslağa karşı çıkmışlardır (Jerges, 2007:25). Irak Uyum Cephesi partisinin üyeleri ayrıca Kürt Bölgesel Yönetimin de imzaladığı anlaşmaları “illegal” olarak tanımlamıştır (Glanz, 2007).

Şii bloğun en önemli partileri Dava ve daha önceleri güneyde bir Şii federasyonunun olması gerektiğini düşünen Irak İslam Yüksek Konseyi şimdilerde Irak'ta merkezi bir yapıyı savunmakta ve petrolünde merkezi bir yönetim tarafından yönetilmesini savunmaktadırlar (Visser, 2007: 2).

Irak Anayasasının 111. maddesine göre Irak'ın tüm bölge ve vilayetlerindeki petrol ve gaz tüm Iraklıların malıdır. Yine bu konuyla ilgili 112. maddenin birinci fıkrasına göre Federal Hükümet, mevcut yatlardan petrol ve doğal gaz çıkartılmasını bölge hükümetleri ve vilayetlerle eşgüdüm yaparak sağlar. Bunlardan elde edilen gelir, ülke sathının tamamında yaşayan nüfusa her bir vilayetin nüfus büyüklüğüne göre adaletli bir şekilde taksim edilir. Eski rejim tarafından haksız bir şekilde mahrum bırakılarak zarara uğratılan veya sonradan zarar gören bölgelere, diğer bölgelerin de dengeli olarak kalkınmasını sağlayacak şekilde ilave pay verilir. Bu husus yasayla düzenlenir. Yine aynı maddenin ikinci fıkrasına göre Federal hükümet ile bölge ve vilayet hükümetleri bir araya gelerek, Irak milletine en fazla menfaati sağlayacak şekilde ve mevcut en ileri teknolojiyi kullanarak petrol ve doğal gaz yataklarını geliştirmek için gerekli strateji ve siyaseti tayin ederler.

Kürt tarafının petrol ve gaz konusunda geliştirdiği politikaları dayandırdığı başlıca madde ise Irak Federal Anayasasının 115. maddesidir. Bu maddeye göre Federal Makamların görev alanı içerisinde sayılmayan bütün yetkiler bölgelere ve bir bölgeye dahil olmayan vilayetlere verilmiştir. Federal makamlar ile bölgesel ve vilayet yönetimleri arasında diğer yetkilerin kullanımı konusunda anlaşmazlık ortaya çıktığı takdirde, bölge ve vilayet yasaları geçerlidir.

Kürt Bölgesel Yönetimi bu maddeleri Kürtlerin kendi bölgelerindeki petrolde söz sahibi olmaları ve yönetmeleri fakat gelirleri paylaşmaları

gerektiği şeklinde algılarken Federal Yönetim Irak'taki petrol ve gazın yegane sahibinin tüm Irak'lılar olduğunu ileri sürmektedir. Irak Kuzey Petrol şirketi Başkanı Uluslararası Kriz Grubuna 21 Mayıs 2009 tarihinde verdiği bir röportajda Kürdistan Bölgesel Yönetiminin 111. maddeye bağlı olarak petrol yönetiminde söz sahibi olmaması karşılığında petrol satmasa bile genel bütçeden % 17'lik bir pay aldığını, bu paranın Basra ve Kerkük'te Bölgesel Yönetimin sınırlarının dışında kalan petrolerin satımından elde edildiğini ileri sürmüştür ("Iraq and the Kurds", 2009: 16).

2007 yılında hazırlanıp meclise sunulan Taslak Hidrokarbon Yasası Bush iktidarının baskılarına rağmen çıkmadı. Taslak yasa 43 maddeden oluşmakta ve bu yasayla petrolün çıkarılması 35 yıl gibi bir süreyle büyük ölçüde yabancı şirketlere verilmektedir. Yine taslak yasada petrol üretim sınırı belirlenmediğinden Irak OPEC üyeliğinden çıkacak ve Federal Doğalgaz ve Petrol Konseyi adı altında bir kurul oluşturulması planlanmaktadır. Taslağın bu çalışmayı ilgilendiren bölümü ise bölgesel yönetime bölgelerindeki petrole ne yapacakları konusunda son sözü bırakmasıdır. Eğer FPDK(Federal Petrol ve Doğalgaz Konseyi) veto yetkisini kullanmazsa bölgeler yabancılarla petrol anlaşmalarında müdahaleyle karşılaşmayacaktı ("ABD'den petrol yasası", 2008).

2007 yılında taslağı hazırlanan Petrol yasası kabinede onaylanmasına rağmen meclisteki gruplar arasında farklı tepkilere neden olmuş, en büyük anlaşmazlık konusu Bölgesel Yönetimin üçüncü ölkelerle petrol anlaşmaları imzalaması ve petrol üretiminin yabancı şirketlere verilmesi olmuştur. Sonuç olarak, meclis onayı bu gerekçeler ileri sürölerek hala onaylanmamıştır. Bu belirsizlikten yararlanan Kürt Bölgesel Yönetimi Bağdat'ı by-pass ederek içinde Türk şirketlerinin olduğu uluslararası bazı şirketlerle bağımsız anlaşmalar imzalamış ve merkezi yönetimin tepkisini çekmiştir.

Temmuz 2007'de 108 Iraklı petrol, iktisat ve hukuk uzmanı meclise mektup gönderip yasanın halkın çıkarına olmadığını, değişikliğe gidilmeden çıkarılmaması uyarısını yapmış, 3 Ağustos'ta meclisin tatile girmesiyle tasarının rafa kalkması Guardian'ın bir yorumunda 'Irak'tan gelen en iyi haber' diye nitelendirilmiştir. Özellikle Basra'da çok güçlü petrol işçileri sendikaları mayıs başından beri tasarıya karşı sokağa dökölüp grev tehdidi

savurunca Petrol Bakanı Hüseyin Şahristani, Saddam'ın 1987 tarihli grevleri yasaklayan kararnamesini uygulamayı gündemine almıştır. Dow Jones'un yayımladığı bir ankete göre, her mezhepten Iraklının % 63'ü petrolün kamu sektörünce işletilmesini istiyor. Federal yasaya dair yeterince bilgilendirildiğini söyleyenlerin oranı ise % 4'dür ("Kürtler kendi petrol", 2007).

Kürt Yönetimi, daha önceki üçüncü ülkelerle olan petrol anlaşmalarına ilaveten 1 Haziran 2009 tarihinde içinde Türkiye'nin en önemli özel petrol şirketlerinden birisi olan Genel Enerji de olan bir konsorsiyum ile yaptığı anlaşmalar çerçevesinde *Taq Taq* ve *Tawke* petrol kuyularından Kerkük Ceyhan boru hattı üzerinden petrol ihracatına başlamıştır. Bu kuyuların mevcut günlük üretimi aşamalı olarak günlük 100 bin varille ulaşacaktır ("Iraq and the Kurds", 2009: 17).

Anlaşma sonrası Arap ve Kürt tarafları arasında karşılıklı çeşitli suçlamalar yapılsa da anlaşma merkezi hükümet tarafından gönülsüzde olsa onaylanmıştır. Daha sonra bu kuyulardan Kerkük-Ceyhan boru hattına kadar inşa edilen boru hattı merkezi hükümetin yardımıyla yapılmıştır. Petrol konusunda en büyük tepkiyi Irak Petrol Bakanı Şehristani'nin göstermesi bize Irak'ta Kürtlere karşı oluşan blok hakkında önemli bilgiler vermektedir. Şehristani Irak'ın en büyük Şii liderlerinden olan Sistani'nin grubuna bağlıdır. Diğer Şii gruplar ve Sünni Araplar da mevcut konjoktörde Şiilerden farklı düşünmemektedir. Sonuç olarak Kürtler ve bir bütün olarak Araplar petrol konusunda bir uyuşmazlık içerisindedir.

Merkezi hükümet, kabul etmek zorunda kaldığı bu anlaşmaları eskiden beri Türkiye ve Irak arasında var olan petrol anlaşmalarının bir devamı olarak gördüğünü ve bölgesel yönetimin direkt olarak bir ihracat yapmadığını ileri sürmüştür. Buna karşılık ihracatın başladığı dönemde Kürt Bölgesel Yönetiminin başbakanı olan Neçirvan Barzani Uluslararası Kriz Grubuna 21 Mayıs 2009 tarihinde verdiği bir röportajda Bağdat'tan artık "bütçenizden para keseceğiz" türünden tehditler almak istemediklerini söylemiş ve bu kesintinin olması durumunda karşılığında daha ciddi adımlar atacaklarını ifade etmiştir ("Iraq and the Kurds", 2009: 18).

Irak'ta federal petrol yasası tartışmaları sürerken Kürt Bölgesel Yönetimi daha 2007 yılında federal yasayı beklemeden kendi petrol yasasını çıkardı. 111 vekilin oybirliğiyle kabul ettiği yasayı, Dow Jones'a konuşan dönemin Kürt Petrol Bakanı Aşti Havrami " İlgili yasanın anayasanın federal çerçevesiyle uyumlu olduğunu" ifade etmiştir. Kürt petrol yasası, Kürdistan Milli Petrol Şirketi adlı bir şirket kurulmasını ve şirketin Kürt vilayetleri Erbil, Süleymaniye, Dohuk'un yanı sıra Kerkük'e atıfla 'tartışmalı bölgelerin' petrol zenginliğini de yönetmesini öngörmektedir ("Kürtler kendi petrol", 2007).

Bölgesel yönetimin hazırladığı anayasa incelendiğinde tüm maddeleri uygulandığında Arap-Kürt çatışmasının önümüzdeki süreçte daha da alevlenebilme ihtimali yüksektir. Ağustos 2007'de kabul edilen yasa genellikle Irak federal anayasasına atıfta bulunmaktadır. Petrol Yasası incelendiğinde tüm ayrıntıların düşünüldüğü ve petrol ve gaz operasyonlarını yürütecek devlet kurumlarının oluşturulduğu göze çarpmaktadır.

Kürt petrol yasasının dördüncü maddesine göre bölgede petrol politikalarının oluşturulmasında ve yönlendirilmesinde görev alacak bir konsey oluşturulmuştur. Bu konseyin görevleri aynı kanunun beşinci maddesinde şöyle belirlenmiştir: Birinci görevi petrol politikalarının genel prensiplerini oluşturmak, bu prensipler ışığında planlama ve petrol alanlarında geliştirme ve değiştirme yapmak, ikinci görevi petrol anlaşmalarını onaylamak, üçüncü görevi ise federal anayasanın 112. maddesine uygun olarak bölgedeki üretimi kısıtlamaktır.

Yasanın onuncu maddesi Kürdistan Keşif ve Üretim Şirketi (KEPCO) adında bir şirketin kurulmasını ve şirketin yönetim kurulunun bakanlar kurulu ve meclisin onayı alınarak atanmasını öngörmektedir. KEPCO'nun görevi gelecekte açılacak yeni petrol kuyuları için diğer şirketlerle rekabet etmesi, Irak'ın diğer bölgelerinde ve bölgesel yönetimin sınırları içinde diğer şirketlerle işbirliğine gitmesi olarak belirlenmiştir.

Yine yasanın on birinci maddesine göre Kürdistan Milli Petrol Şirketi (KNOC) adıyla bir şirket kurulması ve KEPCO ile aynı görevlere sahip olması planlanmıştır. Yasanın on ikinci maddesine göre Kürdistan Petrol Pazarlama Örgütü (KOMO) adlı başka bir şirket de petrol pazarlama ve düzenleme

görevi yapmak üzere planlanmıştır. On üçüncü maddeye göre Kürdistan Yer altı Kaynakları Örgütü (KODO) kurulmuş ve altyapı geliştirme, diğer şirketlerle rekabet etme, yeni petrol sahaları için uluslararası petrol şirketleriyle rekabet etme işlemleri için görevlendirilmiştir. On beşinci maddeyle Kürdistan Petrol Yatırım Ortaklığı (KOTO) adlı bir şirket kurulmuş ve federal anayasanın 112 ve 115. maddeleri çerçevesinde mevcut ve gelecekte yapılacak petrol operasyonlarından bölgesel yönetimin payını alması görevi ile donatılmıştır.

Kürt Bölgesel Yönetiminin elini güçlendiren ve bu yönetimi Irak Merkezi Yönetiminden daha avantajlı kılabilecek bir diğer unsur Irak Federal Anayasasının 112. maddesindeki bir sözcüktür. Bu madde “mevcut” petrol ve doğalgaz kaynaklarından bahsetmektedir. Oysa Irak’ın kuzeyindeki Kürt Bölgesel Yönetimin sınırları içinde yer alan açılmamış potansiyel petrol alanları düşünüldüğünde ilerideki süreçte avantajlı olacak taraf Kürt Bölgesel Yönetimidir. Bölgenin bakirliği düşünüldüğünde petrol bakımından oldukça zengin olduğu söylenebilir. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte açılacak yeni sahalar Federal Anayasasının bu maddesi ileri sürülerek elde edilen gelirler ve bu sahaların işletilmesi Federal yönetimle paylaşılabilir. Sonuç olarak, karşımıza yeni bir çatışma konusu çıkabilir.

Yine anayasanın 115. maddesi Kürtlere daha avantajlı bir konum sağlamaktadır. Bu maddeye göre bölgesel yönetim ile çıkacak yetki kullanımı sorunlarında bölgesel yönetimin yasaları geçerli olacaktır. Kürt Bölgesel Yönetimin yaptığı ve parlamentoda onayladığı petrol yasası incelendiğinde söz konusu yasanın çok detaylı, federal yönetimi pasif bir konumda tutan, buna karşın bölgesel yönetime oldukça önemli görevler yükleyip aktif bir konuma getirdiği görülmektedir.

Irak Federal Anayasasında petrol ve doğalgaz ile ilgili maddeler ve Kürt Bölgesel Yönetimince kabul edilen hidrokarbon yasası genellikle petrol ve doğalgaza yoğunlaşmaktadır. Özellikle federal anayasada petrol ve gaz dışında herhangi bir madenden bahsedilememektedir. Önümüzdeki süreçte çıkarılacak başka bir maden ya da başka değerli bir yeraltı kaynağı Araplar ve Kürtler arasında başka çatışmalara neden olma olasılığı yüksektir.

2.1.5.2.Tartışmalı Bölgelerdeki Petrol

Kürt Bölgesel Yönetimi ile Federal Yönetim arasında petrol ile ilgili diğer bir uyuşmazlık “tartışmalı bölgeler” denilen federal ve bölgesel yönetimin üzerinde hak iddia ettiği yerlerde bulunan petrol sahalarının işletilmesi konusudur. Bu bölgelerde işletilmeleri sorunlu olan iki önemli tartışmalı petrol sahası *Kurmula* ve *Kor Mor* sahalarıdır.

2.1.5.2.1 Kurmula Petrol Sahası

Kurmula petrol sahası Kürt nüfuslu bir bölgede olmasına rağmen fiilen Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırları dışındadır. Bu bölge Sünni Arapların çoğunluğu oluşturduğu Ninova vilayetine bağlıdır. Fakat Kürtler, bu bölgenin etnik yapısının Kürt olduğunu ileri sürerek Kürt Bölgesel Yönetimine bağlanması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bölge federal ordunun beşinci tugayını oluşturan Kürt Peşmergeleri tarafından korunmaktadır. Fakat bölgede merkezi yönetim tarafından oluşturulmuş Kuzey Petrol Şirketi faaliyet göstermektedir (“Iraq and the Kurds”, 2009: 20).

2007 yılının Kasım ayında Kürt Bölgesel Yönetimi önceden kabul ettiği petrol ve gaz yasası gereği Kurmula petrolü için Kürdistan Milli Petrol Şirketinin bir rafineri yapmasını ön gören bir sözleşme imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre Kürt Bölgesel Yönetimi bu bölgede inşa ettiği rafinerinde elektrik üretecek ve bölgenin elektrik ihtiyacını giderecekti (Al-Khayat, 2007).

Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından atılan bu adım Irak Merkezi Yönetimi tarafından sert bir tepki ile karşılaştı ve konu başbakanlar düzeyinde bile karşılıklı suçlamalarla devam etti. Sonuç olarak, Kurmula petrol sahası iki yönetim arasında bir çatışma konusu olarak kalmaya devam etmekte ve bu anlaşmazlık büyük petrol şirketlerinin bu bölgede yatırım yapmaları önünde engel teşkil etmektedir. Bölge, Kerkük petrolerinin bir devamı niteliğinde bir saha olmasından dolayı, uyuşmazlığın federal anayasanın Kerkük’ün statüsünü belirlemesi beklenen fakat defalarca ertelenen 140. maddesi çerçevesinde çözülmesi beklenmektedir.

2.1.5.2.2.Kor Mor Gaz Sahası

Kürt Bölgesel Yönetimi ve Irak Federal Yönetimi arasında başka bir çatışma konusu Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından 2003 yılından itibaren kontrol edilen *Kor Mor* gaz sahasının işletilmesidir. Bölge, Kürt Bölgesinin sınırları içinde kalmasına rağmen, fiilen Kerkük vilayetine bağlıdır. Bu gaz sahasında daha önce Irak Merkezi Yönetimi tarafından kurulmuş olan bir devlet şirketi olan Kuzey Petrol Şirketi çalışmış fakat verimsiz olduğu gerekçesiyle üretime ara verilmiştir (“Iraq and the Kurds”, 2009: 22).

2003'te Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından tekrar kontrol altına alınan bu bölgede bulunan Kor Mor Gaz sahasının geliştirilmesine yönelik *Dana Gas* ve *Crescent Petroleum* şirketleri ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasında anlaşma imzalandı. Bu anlaşmanın sonucu olarak yapılan iyileştirmeler neticesinde 2008 Ekiminden itibaren Erbil'e gaz pompalanmaya başlanmış ve bu gaz elektriğe dönüştürülmüştür (Cizsuk, 2009).

Anlaşmaya göre şirketler, Kürt Bölgesel Yönetimine günlük olarak taahhüt ettikleri miktar üzerindeki üretimlerini satabilecek ve yan ürünlerinden yararlanacaktı.

İyileştirilen *Kor Mor* sahasından elde edilen gazın elektrik enerjisine dönüştürülüp bölge insanın kullanımına sunulması Irak Federal Yönetimi tarafından önceleri herhangi bir tepkiye neden olmadı. Fakat daha sonra başka şirketlerin de anlaşmaya dahil olması ve anlaşmayla bu şirketlerin gazı Avrupa'ya ihraç edecek olması Federal Yönetim ve Kürt Bölgesel Yönetimi arasında gerginliğe neden oldu. Avrupa'ya gaz Nabucco üzerinden ihraç edilecekti (“Iraq deal”, 2009). Bu durum Irak Federal Yönetimini kızdırdı. Irak Merkezi Yönetimi Petrol Bakanı Ali Şehristani bu anlaşmaya tepki göstererek merkezi hükümetin onayı olmadan bu bölgeden yapılacak petrol ihracatına izin vermeyeceklerini belirtti.

Sonuç olarak, Kürt Bölgesel Yönetiminin, Irak Federal Yönetiminden bağımsız bir petrol politikası ve bu politikalar sonucu bağımsız kurumlar oluşturma çabası Araplar ve Kürtler arasında önemli bir çatışma nedenidir. Bu politikaların asıl nedeni Kürtlerin tarihsel süreci göz önüne alarak Araplara

güvenmemeleridir. Kürtler Halepçe ve Enfal gibi olayları unutmamış ve bunlardan ders almış gözükmektedir. Sahip oldukları otonomiye güçlendirmek için büyük miktarda bir maddi kaynağa gereksinimleri vardır. Bu maddi kaynağa sahip olmak içinde Irak'ın en önemli zenginlik kaynakları olan petrol ve doğalgaza yönelik merkezden bağımsız politikalar oluşturmaları gerektiğini düşünmektedirler.

2.1.5.3. Tartışmalı Bölgeler Sorunu

Saddam Hüseyin'in stratejik ve petrol zengini bölgeleri Araplaştırma politikası Irak'ta birçok insanın yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu göçler genellikle zorla yapılmış, petrol zengini bölgeler Araplaştırılmaya çalışılmıştır. Irak'taki zorunlu iç göçlerden en fazla etkilenen unsurlar Kürtler ve Türkmenlerdir. Saddam Hüseyin'in Araplaştırma politikası Irak'ın iç barışını tehdit etmiş ve ülkede yaşayan farklı etnik ve sekte grupların birbirlerine karşı düşmanca tutumlar sergilemesine neden olmuştur.

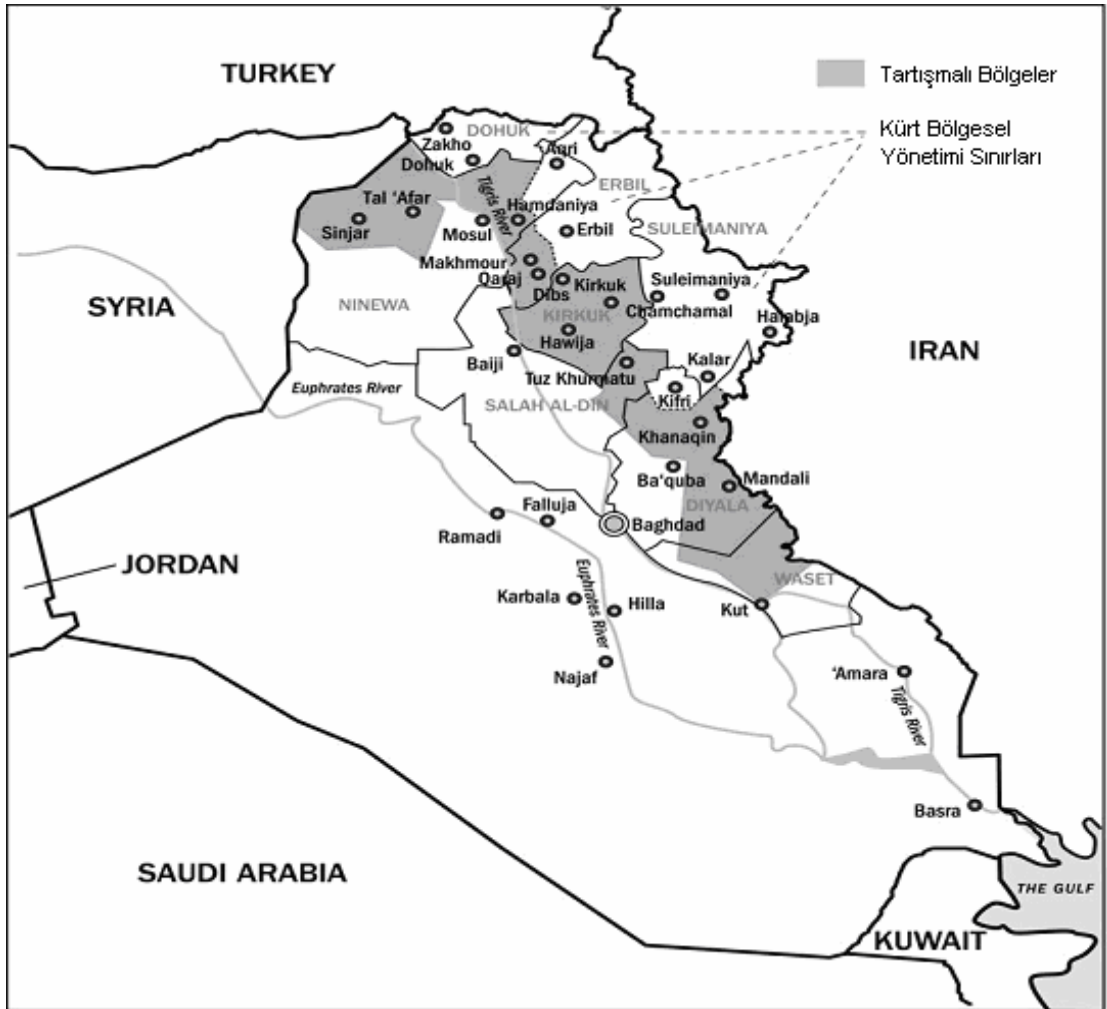
2003 işgalinden sonra Irak'ta kurulan yeni sistem federalizmdi. Buna göre ülkenin kuzeyinde *de facto* (fiili) olarak bağımsız olan Kürtlere özerklik verildi. Ne var ki, Federal Yönetim ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasında başta Kerkük olmak üzere birçok bölgenin federal ya da bölgesel yönetime ait olduğu/olacağı konusunda tartışmalar başladı. Kürtler geçmişteki Araplaştırma politikaları çerçevesinde yerlerinden edildiklerini ileri sürmüş ve insan haklarına saygılı ve demokratik bir Irak için yerlerinden edilen tüm insanların anayasanın ilgili maddeleri çerçevesinde tekrar yerlerine dönmeleri sürecinin derhal yerine getirilmesini talep etmişlerdir.

Buna ilaveten, Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırları dışında olan bazı yerlerde demografik olarak Kürt etnik grubunun çoğunlukta olduğunu ve bu bölgelerin de Kürt Bölgesel Yönetimi sınırlarına dahil edilmesini talep etmişlerdir. Bu konudaki uyuşmazlıklar tarafları bazen bir iç savaşın eşiğine getirmiş, konuya şimdiye kadar etkili bir çözüm getirilmemiştir.

I.Körfez Savaşı'ndan sonra oluşturulan güvenli bölgede oluşturulan Kürt Bölgesel Yönetimini resmi olmasa da Saddam Hüseyin'in Irak'ından ayıran bir çizgi vardı. Bu çizgiye "Yeşil Hat" deniliyordu. Kürtlerin Kürt kimlikli

olarak gördüğü Kerkük ve Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu birçok bölge Kürt Bölgesel Yönetiminin 2003 ABD işgali öncesi sınırlarının dışında bulunmaktaydı. İşgal ile birlikte Kürtler, mevcut sınırlarını aşarak demografik olarak çoğunluk sağladıkları birçok bölgeye girerek denetimi sağladıktan sonra bu bölgelerin Kürt Bölgesel Yönetimine dahil edilmesi gerektiğini ileri sürdüler. Doğal olarak, bu duruma tepki gösteren Arapları karşılarında buldular ("Iraq and the Kurds", 2009: 10).

Şekil 1. Tartışmalı Bölgeler

Kaynak: Bu harita Uluslar arası Kriz Grubu tarafından hazırlanmıştır.

Irak'ta "tartışmalı bölgeler" Musul'un batısından Diyala'nın doğusuna kadar uzanan yay üzerindedir (Erkmen, 2009: 8). Diyala'nın bazı kasabaları, Ninova'nın Musul dahil bazı illeri, Kerkük ili bu bölgeler içerisindedir. Kürt Bölgesel Yönetimi bu bölgelere gerekli altyapı ve personel gönderip fiili bir varlık elde ederken, Irak Geçici Anayasasınının 53. maddesi Kürtlerin bu

bölgedeki varlığını hukuken tanımayıp Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırlarını savaşı başladığı döneme kadarki sınırlar olarak tanımladı.

Kürt Bölgesel Yönetimi Peşmerge Bakanı Şeyh Cafer Şeyh Mustafa 24 Mayıs 2009 tarihinde Uluslararası Kriz Grubuna verdiği bir mülakatta yeşil hattın Saddam tarafından oluşturulduğunu ve kendilerinin bunu tanımadığını ileri sürmüştür ("Iraq and the Kurds", 2009 : 12).

Kürt Bölgesel Yönetiminin parlamentosunda kabul edilen fakat referanduma sunulması ertelen Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağının ikinci maddesine göre Kürdistan Bölgesi, 1970 öncesindeki sınırlarıyla Kerkük, Süleymaniye ve Erbil Vilayetlerinden, Duhok Vilayetinden ve Akra, Şeikhan, Sincar bölgelerinden, Ninova Vilayetindeki Zimmar alt-bölgesinden, Diyala Vilayetindeki Hanekin ve Mendeli bölgelerinden ve El-Wasit Vilayetindeki Badra bölgesinden oluşur.

Tartışmalı bölgeler konusunda karşılıklı suçlamalar Arap-Kürt çatışmasını bazen tehlikeli boyutlara ulaştırmıştır. Bu bölgelerde kimi zamanlar Arapların çoğunlukta olduğu Irak federal ordusu ve Kürt Bölgesel Yönetimine bağlı yerel peşmerge güçleri arasında çatışmalar çıkmış ve ülke iç savaşın eşiğine gelmiştir.

Bunun en somut örneği Irak'ın Diyala vilayetine bağlı fakat demografik olarak Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu Hanekin bölgesinde yaşanmıştır. Eylül 2008'de Irak'ın kuzeydoğusundaki Diyala vilayetinde peşmergelerle Irak güvenlik güçlerinin çatıştığı Kürt tarafından bir, Irak federal ordusundan da bir kişi ölmüştür. Çatışma daha sonra yetkililerin devreye girmesiyle sona ermiştir ("Peşmergelerle Irak", 2008).

Benzer bir şekilde Irak federal ordusunun yine tartışmalı bir bölge olan Kerkük'e konuşlandırılması Kürtler ve Araplar arasında çatışmanın boyutunu arttırmıştır. Tümenin tamamının Araplardan oluşması Kürtler arasında endişeye yol açmıştır. Konuşlandırma süreci ABD'nin araya girmesiyle yavaşlatıldıysa da Sünni Araplar, Türkmenler ve Şiilerin Bedir Tugayları ordunun Kerkük'e anayasaya uygun olarak girdiğini savunmuşlardır ("Bölgeye kaydırılan", 2009). Kerkük konusuna ayrı bir bölümde değinilecektir.

Kürtler ve Araplar arasında en yoğun tartışmalı bölge Ninova'dır. Ninova'da Arap milliyetçiliği federal ve iki milletli Irak anlayışına karşıdır. Kürtler ve Araplar arasındaki gerginlik 2009 yerel seçimlerinde zirveye ulaşmıştır.

Son yapılan yerel seçimlerde Ninova'da Arap milliyetçilerinin kazanması Kürt-Arap gerginliğini ilerletmiştir. Bu kez Kürtlerin karşısında eski Baas iktidarının destekçileri Sünni Araplar vardı. Seçimleri kazandıktan sonra Kürt ve Asuri-Keldani Hıristiyanların çoğunluğu oluşturduğu ve peşmergelerin denetimi altında olan Basika kasabasına gitmek isteyen yeni Musul valisi Sünni Arap Nuceyfi'nin aracı, peşmergeler tarafından durdurulmuş ve bölgeye sokulmamıştır (Dagher, 2009).

Irak Yerel seçimlerinde Ninova eyaletinin valisi seçilen Nuceyfi Uluslararası Kriz Grubuna 5 Nisan 2009 tarihinde verdiği bir röportajda söyledikleri Ninova'da Arap- Kürt gerginliğinin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Nuceyfi röportajda şöyle demiştir: *"Her dönemde Irak'ı Arap kimliğinden uzaklaştırmak için teşebbüsler olmuştur. Musul buna karşı çıkmıştır. 1958 devriminden sonra da böyle olmuş, bugünde böyle olmaktadır. Bizim zaferimiz 2003'ten beri olan Kürt egemenliğine karşı olmuştur. Aynı zamanda bu zafer Arap kimliğinin onayı anlamına gelmektedir"* ("Iraq's new battlefront", 2009: 2).

Kürtlerin sert tepkisine rağmen Maliki'nin iktidara gelmesiyle birlikte Araplar, Kürtlerin bu bölgeler üzerinde tek hak sahibi olmadıklarını, bu bölgelerde aynı zamanda Arap ve Türkmenlerin de yaşadığını ileri sürmekte ve tüm Iraklıların etnik ve sekter hassasiyetleri bir kenara bırakıp merkezi hükümeti güçlendirecek politikalar doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğini belirtmektedirler (O'Hanlon, 2009).

Irak federal yönetiminin başbakanı olan Maliki'nin Şii olmasına rağmen Şii çıkarları ön plana çıkarmayıp "Iraklı" kimliğine vurgu yapması Kürtler tarafından huzursuzluğa neden olmuştur. Kürtler, Maliki'nin Baasçı ve milliyetçi Araplardan da destek alan bu politikasına sert tepki göstermiştir. Maliki'nin etnik ve mezhepler üstü olarak kabul ettiği bu yeni vizyonunu Kürt Bölgesel Yönetiminin başbakanı "Maliki Saddam'dan daha kötü" sözleriyle

kınamıştır. Barzani “Şu anda yeşil ve kırmızı hatlardan bahsedilmesi çok garip. Bunlara razı olsaydık Saddam Hüseyin bizimle uzlaşmaya hazırды. Saddam’la sadece Kerkük üzerinde sorun vardı. Yoksa Şengal ve Hanekin’in Kürdistan’a dahil edilmesini kabul etmişti” diyerek gerginliğin düzeyini arttırmıştır. (“Maliki Yönetimi”, 2008).

22 Haziran 2009 tarihinde Kürt Bölgesel Yönetimi parlamentosunda kabul edilen Kürt Bölgesel Yönetiminin Anayasa Taslağına göre Kürtler Ninova eyaletinde Akra, Şengal, Sincar, Tel Afer(ağırlıklı olarak Türkmen), Tel Keyf ve Hamdaniye ilçelerini ve Tel-Afer’e bağlı Zimmar, Musul’a bağlı Basika ve Hamdaniye’ye bağlı Eski Kalak kasabalarında hak iddia etmektedirler. Kürt Bölgesel Yönetimi, sınırları dışında olan bu yerlerin kendi bölgelerine bağlanmasına gerekçe olarak bu bölgelerin tarihi olarak Kürt olduğunu, Saddam’ın Araplaştırma politikalarına rağmen bu bölgelerde hala Kürtlerin çoğunluk oluşturduğunu göstermektedir (“Iraq’s new battlefront”, 2009: 16).

Ninova’da Arap ve Kürt çatışması bölgede yaşayan diğer etnik ve dini azınlıklar üzerinde de etkisini göstermektedir. Kürtler, Sincar gibi stratejik* bir yerde yaşayan Yezidilerin Kürt olduğunu ve dolayısıyla bu bölgenin Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırlarına dahil edilmesini ileri sürmektedir. Yezidilerin bir kısmı Kürt Bölgesel Yönetimine yakın ilişkiler içindeyken diğer bir kısmı Kürtlere mesafeli durmakta ve Kürt Bölgesine dahil olmayı reddetmektedir. Benzer şekilde Hristiyanlar ve Şabakler de bu konuda bölünmüşlerdir.

2.1.5.3.1. Tartışmalı Bölgelere Yönelik Hazırlanan UNAMI Raporları

UNAMI (United Nation Assistance Mission) -Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu- Irak genelinde çatışma konuları, insan hakları, kadın hakları gibi konularda raporlar yayınlayan BM’ye bağlı bir örgüttür.

UNAMI, Aralık 2007’de Irak hükümetine verdiği raporda öncelikle dört tartışmalı bölge hakkında önerilerde bulunmuştur. Önerilerde bulunurken bölgelerin etnik ve dini dengelerini, 2003 ABD işgali sonrası yaşanan

* Sincar, Irak Kürtleri v Suriye Kürtlerini birbirine bağlayan bir Bölgedir.

değişiklikleri, Demografi ve 2005 seçimlerini ve sosyo-ekonomik şartları göz önünde bulundurmuştur.

Ele alınan dört ilçe Akra, Hamdaniye, Mahmur ve Mendeli'dir. UNAMI, Akra ile ilgili analizinde bu bölgenin Kürt Bölgesel Yönetimi ile Irak Merkezi Hükümetini ayıran "Yeşil Hat" üzerinde olduğunu, Kürtlerin çoğunluğu oluşturduğu bu ilçenin Irak Federal Anayasası gereği Kürt Bölgesel Yönetimine bağlanması gerektiğini önermiştir. Diğer bir tartışmalı bölge olan Hamdaniye ile ilgili yapılan analizde, bölgenin yaşanan istikrarsızlıktan dolayı demografik değişikliklere uğradığı ve Irak Federal Yönetiminin bu bölgeyi elinde tutmak istediği belirtilmiştir. Musul ve Erbil arasında kalan Mahmur bölgesi için yapılan analizde bu bölgenin 1932 yılından bu yana farklı hükümetlerin karamameleri ve hükümlerinde Erbil'in bir parçası olduğu belirtilmiş ancak 2003 yılında Musul'a bağlandığı ve böylece Kürt Bölgesel Yönetimi sınırları dışında tutulduğu ileri sürülmüştür. Buna karşın Mahmur'a bağlı Karaç ilçesinin etnik olarak Arap olduğu ve bu bölgenin Irak Federal Yönetimi sınırları içerisinde kalması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak, Diyala eyaletine bağlı Mendeli bölgesi için yapılan analizde Kürtlerin 1970'lerde başlayan ve 1980'lerde hızlanan sürülmelerini öngören devlet politikaları sonucu bölge sakinlerinin önemli ölçüde azaldığı belirtilmiş ve bölgenin Diyala'ya bağlı kalması mevcut statükonun devamı niteliğinde olacağı belirtilmiştir ("UNAMI presents", 2007).

Sonuç olarak, BM özel temsilcisi De Mistura tarafından Tartışmalı Bölgelere yönelik hazırlanan Aralık 2007'de yayınlanan bu raporun ilk bölümünde, özet olarak daha önce Musul vilayetine bağlı, Akra kasabasının tamamının, Mahmur kasabasının ise bir bölümünün Kürt yönetimine bağlanması öngörülürken, Mendeli ve Hamdaniye kasabalarının ise direkt Bağdat yönetimine bağlı kalması öngörülmüştür. Kürtler, öneri paketinin ilk bölümünde yer alan kasabalarda farklı etnik gruplardan insanların yaşadığını ancak, bölgede yaşayan farklı etnik grupların da Kürt bölgesine bağlı olmayı istediklerini iddia etmiş ve bu bölgelerde referandum yapılmasının daha uygun olacağı görüşünü savunmuşlardır (Çetin, 2008).

Aralık 2007'de yayınlanan Tartışmalı Bölgelerle ilgili analizler içeren UNAMI raporu tarafları tatmin etmemiş, bunun üzerine UNAMI tarafından

Nisan 2009 tarihinde yeni bir rapor hazırlanmıştır. Raporun içeriği basına tam olarak açıklanmamasına rağmen Birleşmiş Milletler Irak Temsilciliği tarafından basına yapılan açıklamaya göre raporun Sincar, Tel-afer, Tel-Keyf, Şengan, Akra, Hamdaniye, Mahmur, Kerkük, Kifri, Hanekin ve Mendeli bölgelerini ayrı ayrı ele alan ayrıntılı bir belge olduğu belirtilmiştir ("UNAMI submits", 2009). Basına sızdığı kadarıyla raporun Kerkük statüsü konusunda taraflara dört seçenek sunduğu belirtilmektedir. Bu seçeneklerin ne olduğu Kerkük bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1.5.4.Kerkük

Araplar ve Kürtler arasında en önemli çatışma konusu Kerkük'ün statüsüdür. Kerkük söz konusu olunca Irak'ın en önemli üçüncü büyük etnik grubu olan Türkmenleri de hesaba katmak gerekir. Türkmenlerin tezleri küçük farklılıklar gösterse de Arap tezlerine yakındır. Çalışmanın konusu sadece Arap-Kürt çatışmasını kapsadığı, -Türkmenleri kapsamadığından- için bu bölümde Kerkük temelli Arap-Kürt uyuşmazlığı ele alınacaktır.

Şekil 2. Kerkük Haritası

Kaynak: Kerkük Haritası, Irak BM Temsilciliği tarafından hazırlanmış, <http://www.iauiraq.org/reports/GP-Kirkuk.pdf> web adresinden alınmıştır.

2.1.5.4.1.Tarafların Tezleri

TRT Türk Erbil temsilcisi Çetiner Çetin e-posta aracılığıyla yaptığım röportajda Kerkük konusunda grupların tamamının tarihi referans alma eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Kürtler ve Araplar Kerkük'ün kendilerine ait olduğunu ispatlamaya yönelik farklı tarihi argümanlar ileri sürmektedir. Kürtler, Saddam yönetimiyle anlaşamamalarının en önemli nedeninin Kerkük olduğunu ve tarihi süreçte bu bölge için mücadele ettiklerini iddia etmektedirler. Bu kentin kendileri için ne kadar önemli olduğu hazırladıkları ve Haziran 2009'da parlamentolarında onayladıkları Bölgesel Anayasal Taslağının beşinci maddesinde görülmektedir. Kürt Bölgesel Yönetiminin parlamentosunda onaylanan fakat referanduma sunulması ertelenen Anayasa Taslağı Kerkük'ü Kürt Bölgesel Yönetiminin bir kenti olarak öngörmektedir.

Kürt tezine göre Kerkük bir Kürt kenti değil fakat Kürdistan karakteri taşıyan bir kenttir. Bu teze göre Kerkük'te Saddam'ın Araplaştırma politikaları sonrası Kürtler azınlık durumuna geçse de bu kent her zaman bir Kürt kenti olarak kalmıştır. Kürtler, bunun ispatı olarak 1957 yılında yapılan etnik temelli nüfus sayımını göstermektedir. Bu nüfus sayımı "Araplaştırma" politikası başlamadan önce yapılan son nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir. Irak İçişleri Bakanlığı resmi verilerine göre 1957 sayımına göre Türkmenler, Kerkük il merkezinde çoğunlukta idi (45.306 Türkmene karşılık 40.047 Kürt ve 27.127 Arap bulunuyordu); ancak kırsal kesimde Kürt ve Arap nüfusunun gerisinde kalıyordu (38.065 Türkmene karşılık 147.546 Kürt ve 82.493 Arap bulunuyordu). Kerkük vilayetinin tamamı düşünüldüğünde en büyük grubu Kürtler (187.593), ikinciyi Araplar (109.620), üçüncü büyük grubuysa Türkmenler (83.371) oluşturuyordu. ("The brewing battle, 2006: 2)

Kürtlere göre Irak'ta Araplarla çıkan tüm anlaşmazlıklar ve çatışmalar Arapların Kürt kimliği olan Kerkük'ü Kürtlerin otonom sınırları içerisine dahil etmek istememelerinden kaynaklanmıştır. Kerkük Kent Üyesi olan Awad Mohamed Ameen'e göre Kürtler Kerkük ile ilgili uyuşmazlıkları Irak devletinin kuruluş aşamasından başlayarak her dönem yaşamışlardır. Gerek Haşimi

Hanedanlığı gerekse de Cumhuriyet dönemi ve Baas iktidarında Kürtlerin Araplarla olan çatışmasının en büyük nedeni Kerkük'tür. Nitekim 1970'lerde yapılan özerklik anlaşmasının 1974 yılında sona erdirilmesinin en büyük nedeni Saddam'ın Kerkük için verdiği vaatleri tutmamasıydı. Kerkük, 1957'den sonra sistematik bir şekilde Araplaştırma politikalarına maruz kalmıştır (Ameen, 2009).

Kerkük'ün Kürtlere ait olduğu iddiası zaman zaman Kürt liderler tarafından dile getirilmekte ve bu konuda herhangi bir tavizin verilmeyeceği vurgulanmaktadır. Kürt Bölgesel yönetimi lideri Mesut Barzani işgal sonrası yaptığı bir açıklamada "Kürtler Kerkük'ü, petrol bakımından zengin olması nedeniyle istemiyor. Bu bölgedeki kent ve köylerin Kürt tarihi için önemli olması ve Kürdistan'ın coğrafi ve yönetim sınırları içinde yer alması nedeniyle istiyor, Kürtler, 12 yıllık özerklikten sonra, şu an denetimlerindeki bölgelerden daha azını kabul etmez" diyerek bu konudaki tavrını ortaya koymuştur ("Kerkük", 2003).

Kürtlerin bu tezlerine en sert tepkiyi Türkmenler vermesine rağmen bu çalışmanın konusunun dışına çıkmayıp sadece Arapların Kerkük ile ilgili geliştirdikleri tarihi tezlere yoğunlaşılacaktır.

Arapların büyük bir çoğunluğu geçmiş dönemlerde özellikle petrol zengini bir bölge olduğu için Kerkük'e yerleştirildi. Elbette ki Kerkük'te yerleşik Araplarda vardı. Fakat bunların sayısı azdı. Kerkük'e yerleştirilen Arapların önemli bir bölümünü güneyden gelen yoksul Şii Araplardı. Buna ilaveten gelenler arasında İran-Irak savaşından dolayı yerlerinden edilen Araplar ve Araplaştırma politikasının baş aktörleri olan ve aynı zamanda bölgedeki Kürtlere baskı yapan Sünni Araplar da vardı ("The brewing battle, 2006: 2).

Araplara göre Kerkük Kuzeydeki Kürt Bölgesel Yönetimine değil direkt olarak Bağdat'a bağlanmalı ya da özerk bir yapı olmalıdır. Arapların bazıları kendilerinin de geçmişteki Baasçı uygulamaların kurbanı olduklarını, bazıları da Kerkük'e normal işgücü olarak geldiklerini ileri sürmektedir. Geldikleri yerlere artık geri dönemeyeceklerini belirten Araplar Kerkük'ün Kürt

bölgesine bırakılması durumunda baskıya uğrayacaklarını bu yüzden de kentin Bağdat'a bağlanması gerektiğini düşünmektedirler.

Etnik ve sektör kimlikleri ne olursa olsun Kerkük'teki insanlar bir "Kerküklü" kimliği oluşturmuş ve mozaik bir yapı içerisinde yaşamayı zorda olsa başarmışlardır. Fakat geçmişte yapılan "Araplaştırma" politikası sonucu yerlerinden edilen ve trajik olaylar yaşayan Kürtler, 2003 ABD işgali sonrası Saddam'ın etkisizleştirilmesi sonrası Kerkük'e bir Kürt göçü gerçekleştirilip buradaki demografik dengeyi önemli oranda değiştirmiştir.

2.1.5.4.2. ABD İşgali Sonrası Kerkük

2003 yılında ABD işgali sonrası Kerkük'e yapılan Kürt göçü kentteki demografik yapıyı değiştirirken kentteki etnik gerginliğin seviyesini yükseltmiştir. Kürtler, Kerkük'e gelenlerin daha önce Saddam Hüseyin ve diğer rejimler döneminde Kerkük'ten çıkarılan kişiler olduğunu iddia ederken kentte yerleşik olan diğer etnik yapılar- özellikle Araplar ve Türkmenler- 2003 sonrası Kerkük'e gelen Kürtlerin sayısının daha önce yerlerinden edilen Kürtlerin sayısından kat kat fazla olduğunu ve Kerkük'ün demografik yapısının Kürtler lehine değiştirildiğini iddia etmektedirler.

2005 yerel seçimlerinde Kürtler Kerkük'te çoğunlu sağlamış ve Kerkük'ün valilik dahil önemli mevkilerini ele geçirmiştir. Kerkük'te 2005 yerel seçimleri şu şekilde olmuştur:

Tablo 4. 2005 Kerkük Yerel Seçim Sonuçları

Koalisyonlar	Partilerin Sandalye Sayısı
Kürt İttifakı	26
Türkmen Listesi	8
Irak İslam Grubu (Sünni Arap)	5
İslam Türkmen İttifakı	1
Arap Listesi	1
Toplam	41

Kaynak: 2005 Kerkük Yerel Seçim Sonuçları Uluslararası Kriz Grubunun “ Iraq and the Kurds: The brewing battle over Kirkuk “ adlı raporundan alınmıştır.

Seçim Sonuçlarından sonra Kerkük'te çoğunluklarına meşruiyet kazandıran Kürtler ve Araplar arasındaki gerginlik birçok alanda kendini iyice göstermeye başlamış, hemen sonrasında sorunun çözümüne yönelik adımlar atılmış ve izlenecek yol haritası Irak Federal Yönetimi ve Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından belirlenmesine rağmen bu yolda çeşitli engeller ortaya çıkmış ve sorun çözülememiştir.

Referanduma sunulup tüm Iraklılar tarafından kabul edilen Irak Federal Anayasasınının 140. maddesi Kerkük sorunun nasıl çözüleceğine ilişkin takip edilmesi gereken süreci şöyle tanımlamıştır:

1. Yürütme organı Irak Geçici İdari Yasası'nın (GİY) 58. maddesinin tüm alt maddeleriyle uygulanmasının tamamlanması için gerekli adımları atar.

2. Geçici İdari Yasasınının 58. maddesinde yer alan ve Geçiş Hükümeti'nin sorumluluğunda uygulanan hususlar, bu anayasaya uygun olarak seçilecek yürütme organı tamamı yerine getirilene değin sürdürülür. Bu çalışmalar eski duruma getirme, nüfus sayımı ve nasıl idare edileceğinin saptanması için Kerkük'te ve diğer anlaşmazlık bölgelerinde referandum düzenlenmesine kadar (en geç 31.12.2007) devam ettirilir.

Anayasanın 140 maddesini analiz etmek için Geçici İdari Yasanın* 58. maddesinin ne olduğunu bilmek gerekir. Geçici İdari Yasa şekerleydi:

A)Irak geçici hükümeti, özellikle de Mülk Sorununu Çözümleme Yüksek Kurulu ve diğer yetkili taraflar, eski rejimin belli bölgelerde bu cümleden de Kerkük'te halkı kendi yaşadıkları yerlerden zorunlu göçe ve sürgüne tabi tutarak ve etnik düzenleme amacıyla yabancıları bu bölgelerde iskan ederek nüfus yapısını değiştirmesinden ve buralarda yaşayan insanları işten mahrum bırakmasından kaynaklanan zulmü ortadan kaldırarak tedbirleri süratle almalıdır. Bu zulmün ortadan kaldırılması için hükümet aşğıdaki tedbirleri almalıdır.

1-Mukim olanlar, sürgün edilenler ve göç ettirilenler konusunda Mülk İhtilaflarını Çözümleme Yüksek Kurulu, yasa doğrutusunda önlemler almalıdır. Geçici hükümet, makul bir zaman içerisinde mülklerini ve evlerini onlara geri vermeli, bunu gerçekleştirmenin geçici hükümet açısından zor olması durumunda onlara adil bir şekilde tazminat ödenmelidir.

2-Belli bölgelere ve arazilere getirilen kişilerle ilgili olarak geçici hükümet, Mülk İhtilaflarını Çözümleme Yüksek Kurulu Yasasının 10. Maddesi doğrutusunda bunların yeniden iskanını garanti etmek veya tazminat ödemeyi garanti etmek yahut getirildikleri illerdeki ikametgahlarına yakın yeni araziler vermek ya da gidecekleri bölgelere intikal bütçesini almak imkanını onlara sağlamak için adım atmalıdır.

3-Geçici hükümet, işlerinden uzaklaştırılan veya geçimlerini sağladıkları yerleri kaybeden kişilere aynı bölgede yeni iş imkanları sağlamalıdır.

4-Hükümet etnik meselenin ıslahı konusundaki tüm ilgili yasaları lağvetmeli, bundan zarar gören kişilere ulusal kimliğini ve etnik bağlılığını belirleme hakkını hiçbir zorlama olmaksızın tanımalıdır.

B)Eski rejim, siyasi garazlardan dolayı idari bölgelerin sınırlarını bir oyuncak haline getirmiştir. Başkanlık Kurulu ve Irak geçici hükümeti, bu adil olmayan değişikliklerin kaldırılması için Ulusal Kurula tavsiyelerde bulunmalıdır. Eğer Cumhurbaşkanlığı Kurulu, Ulusal Kurulun onayını

* Bu yasa Irak Geçici Anayasası olarak da adlandırılmıştır. Kalıcı anayasa yapılanı kadar bu anayasa yürürlükte kalmıştır.

alamazsa konunun incelenmesi için tarafsız bir yargıç atamalı, tarafsız yargıç konusunda uzlaşma sağlanamaması halinde ise Cumhurbaşkanlığı Kurulu, BM Genel Sekreterinden bu konuda uluslararası saygın kişilerden hakem tayin etmesini istemelidir.

C)İhtilafı bölgelerin, bu cümleden Kerkük'ün nihai çözümü, yukarıdaki programların tamamlanmasına, adil ve şeffaf bir nüfus sayımının yapılmasına ve daimi anayasanın kabul edilmesine kadar ertelenmeli ve daha sonra ihtilaflar, bölge sakinlerinin istekleri göz önünde bulundurularak ilkeler çerçevesinde adilce ortadan kaldırılmalıdır.

Görüldüğü gibi Irak Federal Anayasasının 140. maddesi Kerkük sorunun çözümünün ilk adımı olarak Irak Geçici Anayasasının yukarıda yazılan 58. maddesinde belirtilen şartların yerine getirilmesini öngörmektedir. Kalıcı anayasada atıf yapılan ve geçerliliğini hala koruyan Geçici Anayasanın bu maddesi Kerkük'te çözümün ilk adımı olan "normalleştirme" sürecini kapsamaktadır. Normalleşmenin olması için de daha önce "Araplaştırma" politikası sonucu yerlerinden edilen insanların geri dönmesi, topraklarını geri alması ve rehabilite edilmesidir. Anayasanın bu maddesinin başka bir amacı geçmiş rejimlerin izlerini yok etmektir.

Kürtler, Kerkük'e yapılan göçü Anayasanın 140.maddesinin birinci fıkrasının bir gereği olarak görmüştür. Fakat Araplar ve Türkmenler bu sürece göç eden Kürtlerin sayısının eski rejimler tarafından sürülen Kürtlerin sayısını aştığı ve Kürtlerin kentin yönetimini ele geçirip kendilerine karşı adil davranmadıkları gerekçelerini ileri sürerek karşı çıkmışlardır.

Kerkük il meclisi Türkmen Hasan Turan Zaman Gazetesine verdiği bir röportajda şöyle demiştir: *KDP ve KYB insani durumu suiistimal ederek Kerkük'e Kürt akını yapmıştır. Kerkük'te BM tarafından verilen gıda karnelerinin sayımı neticesinde şehrin 2003'teki nüfusunun 857 bin olduğu anlaşılıyor. Vilayetin şu anki nüfusu ise Kerkük Nüfus Müdürlüğü'ne göre 1 milyon 394 bin 500; gıda karnelerine göre ise 1 milyon 247 bin. 100 bin Arap'ın Kerkük'ten ayrıldığı bilgisini de eklersek, 700 binlik bir artış var ki bunu hiçbir şekilde izah etmek mümkün değil* (Bilici, 2008). Fakat Kürtler, bunu kabul etmemekte, Irak'ın kuruluşu ile başlayan ve 1970'lerde zirveye

çıkan uzun süreç düşünülürken Kerkük'ten çıkarılan Kürt sayısının 2003 sonrası dönemlerden daha fazla olduğunu belirtmektedir.

Irak Federal Anayasasının 140. maddesinin ikinci maddesi de "normalleştirme" sürecinden sonra nüfus sayımı ve kentin statüsünün belirlenmesi için bir referandum öngörmekteydi. Nüfus sayımı ve referandum için tespit edilen tarih en son 31 Aralık 2007 olmasına rağmen bölgedeki istikrarsızlık, etnik gruplar arasındaki gerginlik ve ABD'nin ve Türkiye'nin etkisiyle defalarca ertelenmiş ve yapılamamıştır.

Ertelenmelerin önemli başka bir sebebi Baker-Hamilton raporudur. 2006'nın sonunda J. Baker ile L. Hamilton'un hazırladıkları Irak Çalışma Raporu'nda Kerkük'teki etnik gerginliğe dikkat çekilerek, referandumun ertelenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Baker and Hamilton, 2006). Ancak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin rapora tepkisi sert olmuş ve raporun Irak Anayasasına ve federalizme aykırı olduğunu savunmuştur ("Barzani", 2006).

Kerkük'ün yerel seçimlere hazırlanması için yerel seçim yasasının 23. maddesi çerçevesinde Kerkük'teki tüm başat etnik grupları kapsayan bir komite oluşturulmuştur. Komite önemli bazı konularda konsensusa varmasına rağmen özellikle Kerkük'teki devlet kademelerinde çalışanların etnik dağılımı konusunda anlaşmazlığa düşmüş ve komite dağılmıştır. Komite 2 Kürt, 2 Arap, 2 Türkmen ve 1 Hristiyan üyeden oluşmuştur. Komite yetki paylaşımı konusunda % 32 Arap, % 32 Kürt, % 32 Türkmen ve % 4 Hristiyan olmak üzere bir anlaşmaya varmıştır (Iraq and the Kurds, 2009: 5).

Arap-Kürt çatışması iç savaşa sürüklendiğinde en fazla hasar görecektir. Şüphesiz ki Kerkük olacaktır. Çünkü diğer tartışmalı bölgelerde Kürtler ve Araplar nispeten farklı kasabalarda yaşamaktadır. Örneğin Ninova'da Kürt ve Arap nüfusun ortak yaşadığı yer sayısı fazla değildir. Buna karşın Kerkük'te birkaç yerleşim dışında Kürtler ve Araplar aynı yerlerde yaşamaktadır. Özellikle kent merkezi tamamen tüm etnik unsurlar için ortak bir yaşam alanıdır.

ABD ile yapılan güvenlik anlaşması gereği tüm bölgelerin yakın gelecekte ABD güçleri tarafından Irak güçlerine devredilecek olması Kürt peşmergeleri ve Irak ulusal ordusunun Kerkük'te burun buruna gelmesine

neden olmuştur. Kürtlerden oluşan dördüncü tümen ve Irak ordusu arasındaki gerginlik düzeyi ABD'nin araya girmesiyle düşürülse de konu sıcaklığını hala kaybetmemiştir. Kerkük'te bulunan Kürt Bölgesel Yönetimine bağlı polis güçleri de gerginliğin düzeyini iyice artırmaktadır ("Tuzhurmatu" , 2009: 19-20).

Konunun hassasiyeti ve bir Arap-Kürt savaşının ortaya çıkma olasılığı iç ve dış aktörlerin Kerkük'e çözüm bulma yolundaki çabalarını hızlandırmıştır. Kerkük konusunda çok fazla aktörün olması bu sorunun çözümüne yönelik olası bir uzlaşmayı zorlaştırmaktadır. Bu aktörler; Şii Araplar, Sünni Araplar, ABD, Irak Federal Yönetimi, Kürt Bölgesel yönetimi, İran, Türkmenler, Türkiye ve bölgede yaşayan Hristiyanlar olarak sıralanabilir.

Aktörlerin sayısının fazlalığı sorunun BM önceliğinde çözümü yönünde ilan edilmemiş bir görüş birliği ortaya çıkarmıştır. Kerkük sorunu hakkında BM'nin UNAMI misyonu tarafından sunulan son öneriler bazı tarafları tatmin etmese de sorunun çözümü yolunda önemli adımlar olarak nitelendirilebilir.

Sorunun çözümüne yönelik son zamanlarda dünyadaki farklı modeller incelenmektedir. Bu arayışlar UNAMI öncülüğünde Kerkük ile benzerlik gösteren bölgelere ziyaret etme şeklinde kendini göstermiştir. Hatta dünyadaki bu benzer modelleri incelemek üzere ilgili ülkelere inceleme gezileri düzenlemiştir. Bu anlamda, deneyimlerinden yararlanmak amacıyla bölgeyle benzerlik gösteren İrlanda'ya bir heyet gönderilmiştir (Suruş, 2009).

Sorunun çözümüne katkıda bulunması ve mevcut gerginliğin düzeyini azaltmak için UNAMI tarafından kapsamlı bir rapor hazırlanmış ve konunun en önemli tarafları olan Irak Federal Yönetimi ve Kürt Bölgesel Yönetimine verilmiştir. Rapor, basına verilmemesine rağmen Kerkük konusunda hangi önerileri sunduğu basına sızmıştır.

Birleşmiş Milletlerin UNAMI misyonu Kerkük için dört öneri sunduğu belirtilmektedir. Bu öneriler şunlardır; Irak Federal Anayasasınının 140. maddesinin bazı bölümlerinde değişiklikler yapılarak uygulanması, Kerkük'e özerk bir statü verilmesi, Kerkük'ün federe bir bölge ilan edilmesi ve son olarak Kerkük'ün Kürt bölgesel yönetimi ile Irak Federal Yönetimi arasında müşterek yönetilmesi.

UNAMI tarafından yapılan öneriler incelendiğinde, Kerkük'e özerk statü verilmesi ve Kerkük'ün federe bir bölge ilan edilmesi Türkmen ve Arap tezlerine yakın gözükmetedir. Araplar, Kerkük'ün doğrudan Bağdat'a bağlanmaması durumunda en azından özerk bir bölge olmasını savunurken, Kürtler Federal Anayasanın 140. ve Irak geçici Anayasasının 58. maddelerin önerdiği normalleştirme, nüfus sayımı ve referandum aşamaları dışındaki diğer tüm çözümlere karşı olduklarını belirtmektedirler.

Kürt Bölgesel Yönetimi Dışişleri Bakanlığında bir yetkili olan David Sklar'a Kerkük'te referandum ve nüfus sayımının ertelenmesi sonrasında ve UNAMI'nin hazırladığı raporlar göz önüne alındığında Kürt Bölgesel Yönetiminin bu konuda bir sonraki adımının ne olacağına dair e-posta aracılığıyla yönelttiğim bir soruya 20 Ekim 2009 tarihinde verdiği cevapta KBY'nin önceki pozisyonunda bir değişikliğe gitmediği anlaşılmaktadır. Sklar, bu konuda bana KBY başkanı Mesut Barzani'nin Kerkük'ü ziyaretinde yaptığı bir konuşmayı göndermiş ve kendilerinin de bu görüşte olduğunu belirtmiştir. Barzani, Kerkük'e yaptığı bir ziyarette Kerkük sorununun çözümünün çok net olduğunu, konuyla ilgili anayasada bir madde bulunduğunu (140. madde) bazıları bunu sulandırmaya çalışsa da sorunun bu madde kapsamında çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bölgede önemli başka bir Kürt aktör olan Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin Kerkük'e yaklaşımı Barzani'ye göre daha yumuşaktır. TRT Türk Erbil temsilcisi Çetiner Çetin ile yapılan röportajda Talabani'nin "Brüksel modeli" adında bir model ortaya attığını ve bu modelin taraflar anlaşamayınca rafa kaldırıldığını belirtmiştir. Brüksel modeli, birden fazla etnik grubun bir arada yaşadığı ve çifte vatandaşlığın söz konusu olduğu bir modeldir. Bu modelde, bir tarafta sizin etnik kimliğinize bağlı kalmadan almanız gereken elektrik, su, ulaşım, hastane hizmetleri var. Diğer tarafta, da etnik kimliğinize göre almak istediğiniz eğitim ve kültür gibi hizmetler var.

İlk bakışta Kerkük için ideal olarak nitelendirilen bu modelin işleyebilmesi için tarafların ortaya güçlü bir irade koyması ve farklılıklara tahammül gösterebilecek siyasi ve kültürel olgunlukta olmaları gerekmektedir. Orta Doğu gibi geniş konteks bir kültüre sahip olan insanların yaşadığı bir coğrafyada bu olgunlukların gösterilmesi elbette ki

zordur. Bir araya bile gelmekte zorlanan liderlerin bunu başarması güç olduğundan, model yeteri kadar tartışılmadan rafa kaldırıldı.

Tarafların uzlaşmada zorluk çektiği başka bir konu da seçim yasasıydı. Daha önce Irak'ta Şubat 2010 tarihinde yapılacak parlamento seçimleri için hazırlanan seçim yasası Kerkük konusunda defalarca tıkanmıştı. Son olarak, Irak Parlamentosunda 2009 Kasımında yapılan oylamada Kerkük'te de seçimlerin aynı tarihte diğer vilayetlerle birlikte yapılmasına karar verildi.

Seçim yasası oylamasının tam 10 kez ertelenmesinin en büyük nedeni, Arap, Kürt ve Türkmenler arasında Kerkük konusundaki fikir ayrılığıydı. Petrol zengini Kerkük üzerinde hak iddia eden üç grup da, seçimde farklı tarihlerdeki seçmen kütüklerinin esas alınmasını talep ediyordu. Saddam Hüseyin'in 2003'te devrilmesinden sonra kitleler halinde kente dönen Kürtler bu yılki seçmen kütüklerinin esas alınmasını talep ederken, Araplar 2004'teki, Türkmenler ise 1957'deki kütüklerin esas alınmasını istiyordu. Sonunda bu yılki kütüğün esas alınmasına karar verildi ("Kerkük sorunu", 2009).

Yeni seçim yasasının maddelerinin tek tek oya sunulduğu oturuma, 275 sandalyeli parlamentodaki 195 milletvekili katıldı ve seçim yasası, 141 milletvekilinin lehte oy kullanmasıyla kabul edildi. Seçmen kütükleri konusunda tercih Yüksek Seçim Kurulu'na bırakıldı ve Saddam Hüseyin döneminde evlerinden edilen Kürtlerin Kerkük'e geri dönerek oy kullanabilmelerine, ancak şaibeli durumların oluşturulacak bir komisyonca araştırılmasına karar verildi (Butters, 2009).

Kurulacak olan komisyon bir yıl boyunca listeleri araştırarak ve sorunlu durumlarda sonuç iptal edilecek. Bu da Kerkük'ün Kürt Bölgesel Yönetimine bağlanıp bağlanmayacağını belirleyecek olan referandumun iptal edilmesi anlamına gelmektedir (Tınç, 2009).

Statüsünün ne olacağı, hangi bölgeye bağlanacağı konusunda tartışmalar olan Kerkük'te güvenlik, eğitim ve altyapı sorunları gün geçtikçe daha da büyümektedir. Kerkük'teki güvenlik durumunu bölgeyi en iyi tanıyan muhabirlerden Çetiner Çetin'e sorduğumda şöyle cevap vermiştir: Kerkük işgalden sonra güvenlik anlamında da en sıkıntılı kentler sıralamasında hep

ilk üçte yer aldı. Kerkük'teki askeri ve polis yapılanmasında ülkede izlenen genel "Etnik-sekter" siyasetin bir parçası haline geldi. Böylece Kerkük'te kelimenin tam anlamıyla bir kaç Kürt mahallesi dışında güvenlik yok denecek kadar az duruma geldiğini söylenebilir.

Eğitim konusunda bölgede yaşayan gruplar arasında zaten fiili bir bölünmüşlük vardır. Çetiner Çetin, yapılan röportajda Kerkük'te eğitim kurumlarının da bir anlamda bölünmüş durumda olduğunu, Arapça, Kürtçe ve Türkmençe eğitimin verildiği okullarda, genel de Türkmenlerin eğitim elemanı bulmakta zorluk çektiğini Irak Milli Eğitim Bakanlığı eğitim müfredatını Kürtçe ve Arapça olarak düzenlediği için zaman zaman problemlerin yaşandığını belirtmiştir.. Ancak Kerkuk Valisi Abdurrahman Mustafa, Kerkük'te kurduğu Türkmen Eğitim Genel Müdürlüğü aracılığıyla Kerkük'te yaşayan Türkmenlerin eğitim müfredatı konusunda gerekli çalışmaları yaptığını da sözlerine eklemiştir.

Kerkük'teki çatışmalar şehirdeki altyapının da gelişmemesine neden olmuştur. Çetiner Çetin bunun nedeninin savaş öncesi ve sonrası Irak'ın genel bütçesinden en az payı alan kentlerden birinin Kerkük olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Çatışmanın olduğu kentte şirketler güvenlik sorunundan dolayı çalışmak istememektedir.

2.1.5.5. Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağı*

Irak'ta Arap-Kürt çatışmasının önemli nedenlerinden bir tanesi Kürt Bölgesel Yönetiminin hazırlayıp parlamentosunda 2009 Haziranda onayladığı Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağıdır. Taslak, planlandığı gibi 25 Temmuz 2009 tarihinde Kürt Bölgesel Yönetiminin genel ve yerel seçimleriyle birlikte referanduma sunulup kabul edilseydi Kürt Bölgesel Yönetiminin Daimi Anayasası olacaktı.

Irak Bağımsız Seçim Kurulu referandum için gerekli teknik koşulların hazır olmadığını ve referandumun ertelenmesi gerektiğini Kürt yetkililere bildirdikten sonra referandum ileri bir tarihe ertelendi. Ertelemenin nedeni her

* Kürt Bölgesel Yönetiminin Anayasa Taslağının içeriğine Kürt Bölgesel Yönetiminin resmi organlarının web sitesinde ulaşmak mümkün değildir. Bu taslağa <http://www.gjpi.org/wp-content/uploads/kurdistan-draft-const-june-2009-eng.doc> web sitesinde ulaşılabilir..

ne kadar teknik koşulların yetersizliği olarak gösterilse de anayasa taslağı incelendiğinde asıl nedenin taslağın içerdiği tartıřmalđ maddeler olduğu görülmektedir. Arap-Kürt çatışmasına neden olan birçok konu mevcut anayasa taslağında Kürt tezlerini esas alan bir biçimde çözüldüğü görülmektedir.

Anayasa taslağı giriş hariç 8 bölüm ve 122 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölüm temel ilkeler, ikinci bölüm temel haklar, üçüncü bölüm bölgesel organlar, dördüncü bölüm kamu davası, beşinci bölüm yerel yönetimler ve belediye meclisleri, altıncı bölüm bağımsız otoriteler ve komisyonlar, yedinci bölüm mali şartlar ve sekizinci bölüm ise anayasanın uygulama, açıklama ve değiştirilmesi başlıklarından oluşmaktadır.

Taslak genel olarak incelendiğinde batđ demokrasilerinde görülebilecek niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Azınlıkların kendi dillerinde eğitimi, siyasi mültecilerin ülkelerine teslim edilmemesi, erklerin – yasama, yürütme, yargı- bağımsızlığı, vatandaşlığın tanımı, din ve vicdan özgürlüğü, seçimler, eğitim hakkı gibi konulardaki hak ve özgürlükler gelişmiş demokrasilerde görülebilecek nitelikte olduğu söylenebilir. Ancak, uygulamanın boyutunu tam olarak bilinemez.

Taslağın giriş bölümünde Kürtlere karşı yapılan etnik temizlik ve soykırım olaylarına atıf yapılmakta Halepçe ve Enfal gibi katliamlar telaffuz edilmektedir. Buna ilaveten, Kürt bölgesinde yapılan demografik değişiklikler, Kürtlere karşı kullanılan kimyasal silahlar ve öldürülen insan sayısına vurgu yapılmaktadır. Giriş bölümünde dikkat çekilen başka bir nokta Irak'taki federalizmdir.

şimdi Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağında bulunan ve Irak merkezi yönetimi ile sorun oluşturabilecek ve bir Arap-Kürt i savaşına neden olabilecek bazı maddeleri ele alalım. Bu maddeler hazırlanırken Kürt Yönetimi her ne kadar federal anayasayı referans aldığını iddia etse de kullanılan dil, tartıřmalđ bölgelerin sınırlarının anayasada çizilmesi ve mevcut sorunlara yaklaşım Irak Merkezi Yönetimi ile Kürt Bölgesel Yönetimi arasında temel bir anlayış farkı olduğunu göstermektedir.

Temel prensipleri kapsayan ilk bölümün ikinci maddesi Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırlarını belirlemektedir. Anayasa taslağının ikinci maddesine göre Kürt bölgesi Dohuk, Kerkük, Süleymaniye, Erbil vilayetleri ile Akra, Sincar, Şeyhan, Tel-Keyf, Karakuş ilçeleri, Zimmar alt bölgesi, Ninova eyaletine bağlı Basika ve Aski Kalak ve son olarak Diyala vilayetine bağlı Hanekin ve Mendeli ilçelerini kapsamaktadır.

Kürt Bölgesel Yönetimi sınırlarına dahil edilen bu yerlerin önemli bir bölümü tartışmalıdır. Bunları daha önceki bölümlerde analiz etmiştik. Bu bölgelerin anayasa taslağına sokulması Kürtlerin tartışmalı bölgeler konusundaki tutumlarının ciddiyetini göstermektedir. Yine taslağın ikinci maddesinin ikinci fıkrasına göre Kürt Bölgesinin siyasi sınırları Irak Federal Anayasasının 140. maddesine göre çözülmesi öngörülmektedir.

Taslağın üçüncü maddesi Kürt Bölgesel yönetiminin yasalarını Merkezi Yönetimin yasalardan daha üstün tutmakta, bu konuda Irak Federal Anayasasının sorumluluk alanını çizen 110. maddesini referans almaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre herhangi bir federal yasanın Kürt Bölgesel Yönetiminin anayasası ile çelişmemesi gerektiği ve Kürt Bölgesel Yönetiminin yetkilerini sınırlayamayacağı vurgulanmaktadır. Bunun için federal anayasanın 115. ve 121. maddeleri referans alınmaktadır.

Anayasa taslağının yedinci maddesi Kürtlerin kendi kaderlerini tayin etme yani bağımsızlıklarını ilan etme konusunda özgür olduklarını fakat kendi istekleri doğrultusunda Irak'ın bir parçası olarak kaldıklarını ve Irak federal, demokratik, parlamenter ve çoğulcu bir sistemi kabul ettiği ve federal anayasada belirtildiği üzere insan haklarına saygılı olduğu sürece Kürt bölgesinin Irak'ın federal bir bölgesi olarak kalacağını belirtmektedir.

Anayasanın yedinci maddesi analiz edildiğinde Kürtlerin Araplarla ortaya çıkacak bir iç savaş sonrası bağımsızlıklarını ilan edebilecekleri ve Araplara geçmişteki tecrübelerden dolayı güvenmedikleri görülmektedir.

Kürt Bölgesel Yönetiminin parlamentosunda onaylanan Anayasa Taslağının sekizinci maddesi Irak merkezi yönetiminin imzaladığı ve Kürt bölgesinin statüsü ve haklarını etkileyecek uluslararası anlaşmaların bölgede geçerliliğinin sağlanması için son sözü söyleme hakkını Kürt Parlamentosuna

vermektedir. Bu bağlamda, bölgesel yönetim parlamentosu federal parlamentodan daha önemli hale getirilmiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrası Kürt Bölgesel Yönetimine federal anayasanın 110. maddesine uygun olarak üçüncü ülkelerle anlaşmalar yapmak hakkını vermektedir.

Anayasa taslağının onuncu maddesi Erbil'i Kürt Bölgesinin başkenti olarak belirlemektedir. Fakat aynı madde parlamentonun başka bir ili başkent olarak seçebileceği belirtilmektedir. Başka bir il ile kastedilen Kerkük'tür. Daha önceki taslaklar incelendiğinde başkent olarak Kerkük belirtilmesine rağmen mevcut taslakta Erbil'in başkent olarak seçilmesi Kerkük'ün statüsünün öngörülen tarihte çözülememiş olması ve halen tartışmalı bölge statüsünde olmasıdır. Fakat, aynı maddede parlamentoya başka bir başkent seçme yetkisi veren cümle Kürtlerin Kerkük sorunu çözüldükten sonra bu ili başkent olarak belirleme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Anayasa taslağının onikinci maddesi Kürt Bölgesel Yönetiminin silahlı unsurları peşmergelerle ilgilidir. Bu maddeye göre peşmerge gücünün oluşumu Irak Federal Anayasasının 121. maddesinin beşinci fıkrasına dayandırılmaktadır. Federal Anayasanın ilgili maddesine göre *Bölgesel Hükümet, başta polis, güvenlik güçleri ve bölgesel muhafızları da içeren bölgesel güvenlik birimlerinin kurulması ve örgütlenmesi olmak üzere bölgenin bütün idari ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumludur.* Peşmergelerin düzenli bir ordu şeklinde yapılandırılması Irak'ta ortaya çıkabilecek Arap-Kürt savaşının sebep olacağı yıkımın şiddetini arttıracaktır. Kürt Bölgesinin peşmergelerde ısrarının nedeni tarihsel süreç içerisinde Kürtlerin Araplarla yaşadıkları kötü deneyimler olduğu söylenebilir.

Son dönemlerde Barzani'nin ortak bir Kürt ordusunun kurulması gerektiği yönündeki mesajları Kürtlerin güvenliklerini Irak ordusunda ağırlıklı konumda olan Araplara teslim etmek istememelerinden kaynaklanmaktadır (Barzani'nin Hayali, 2009). Bu konudaki isteklerini ABD yönetimine bildiren Kürt bölgesel yönetimi bu konudan dolayı Araplarla yeni bir gerginlik yaşaması olasıdır.

Anayasa taslağının onüçüncü maddesi Kürt Bölgesindeki vergilerin toplanması, miktarının değiştirilmesi gibi konularda tek yetkili organ olarak

Kürt Parlamentosunu göstermektedir. Vergilerle birlikte petrol gelirleri ve Irak Federal Yönetiminden gelen % 17'lik paydan dolayı Kürt bölgesinin ekonomik anlamda gelişme potansiyeline sahip bir yönetim olduğunu söyleyebiliriz.

Anayasa taslağının bu dönemde gündeme getirilmesinin en önemli nedeni Kürtlerin ABD'nin Irak'tan çekilmesinden endişe duymalarıdır (Dagher, 2009). Bununla bağlantılı olarak Kürtlerin amacı elde ettikleri kazanımları korumak ve yeni kazanımlar elde etme kaygısı olabilir. Erkmen'e göre başka bir neden Irak'ta yükselen "merkeziyetçilik" akımıdır (Erkmen, 2009:1). Kürtler, Sünni Arapları, Şii Arapları ve hatta Türkmenleri bir blok haline getiren "merkeziyetçilik " anlayışı güçlenmeden bu taslağı referanduma götürüp yürürlüğe koyarak kazanımlarını korumak istiyor olabilirler.

2.1.6. Arap-Kürt Çatışmasının Türkiye'ye Yansımaları

ABD güçlerinin SOFA anlaşması gereği Irak'ta Haziran 2009 tarihinde kent merkezlerinden çekilmiş olması ve 2011 yılı sonuna kadar da Irak'tan tamamen çekilecek olması uyuşmazlığın iki tarafı olan Araplar ve Kürtler arasındaki çatışmanın düzeyini arttırması olasıdır.

Bölgesel bir aktör olan Türkiye, ABD işgali sonrası yeniden şekillenen Irak'la her zaman ilgili olmuştur. Bu bakımdan Türkiye'nin Irak politikası zamanla Türkiye'deki iktidar değişikliklerine paralel olarak önemli değişikliklere uğramıştır.

Özal döneminde gerçekleşen I. Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin'e karşı oluşmuş müttefik bloğun içinde bulunan Türkiye, savaşa aktif olarak katılmasa da Amerikan savaş uçaklarına üslerini açmış, milyarlarca dolar zarara uğramasına rağmen BM'nin yaptırımlarını sıkı sıkıya uygulamış ve batının güvenli ve uyumu bir ortağı haline gelmiştir.

Elbette ki Özal'ın bu pro-aktif Irak politikasının karşılığı " bir koyup beş alma" şeklinde de tanımlanacak bazı beklentiler içeriyordu. Özal döneminde şekillendirilen ve dönemin siyasi, ve askeri yetkilileri arasında çeşitli çatlaklara da neden olan Irak Politikası Lozan'da çözülemeyen ve elden

Çıkarılan Musul ve Kerkük bölgelerine tekrar sahip olmak da vardı. Hatta bu politikanın bir gereği olarak bu bölgelerde yaşayan ve Saddam Hüseyin'le çatışan Kürt liderlere kırmızı pasaport verilmiş ve bu politikanın amacına ulaşması önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmıştır.

zal'ın ölümüyle Türkiye'nin bu politikasından vazgeçilmiş, bu defa da Irak'taki Türkmen kartı kullanılmaya çalışılmıştır. Kürtlerin Irak'ta otonomi gibi önemli kazanımlarını gören Türkiye sahip olduğu kendi Kürt nüfusunun da aynı kazanımları isteyeceği ve bu oluşuma gireceği endişesiyle Türkmen kartına sarılmış ve Kürtlerin Irak'ta oluşturduğu yapıyı ve elde ettikleri statüyü tehlikeli görmeye başlamıştır.

Bu politikadan halen tam olarak vazgeilmese de AKP iktidarıyla, özellikle de Ahmet Davutoğlu'nun Dışışleri Bakanı olarak atanmasıyla Kürt Bölgesel Yönetimi ile daha yumuşak ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. Bir dönem PKK saldırıları sonucu Türkiye tarafından yapılan sınır dışı operasyonlardan dolayı savaşın eşiğine gelmiş Kürt bölgesel Yönetimi ve Türkiye son dönemlerde iyi ilişkiler geliştirmektedirler. Bunun en açık rneği Davutoğlu'nun Ekim 2009'da Kürt Bölgesel Yönetiminin başkentini ziyaret etmesi ve ""Dağlar bizi ayıramayacak birleştirecek. Musul'dan Erbil'den çıkan birinin İstanbul'a Ankara'ya güvenli bir Şekilde ulaşmasını istiyoruz" gibi sıcak mesajlar vermesidir ("Davutoğlu", 2009). Bu söylemin ilk somut işareti önümüzdeki kısa vadede Kürt Bölgesel Yönetiminin Erbil Őehrinde bir konsolosluk açmak olacaktır.

Türkiye ve Kürt bölgesel Yönetimi arasındaki ilişkilerin bahar havasında olmasının başka bir nedeni elbette ki Irak Kürtlerinin yüzünü Türkiye'ye dönmesidir. Saddam sonrası özellikle Őiilerle kurdukları koalisyon sarsılmakta ve Irak'ta yeni bir Arap milliyetçiliği filizlenmektedir. Bunun en açık rneği Kerkük'te Arap Sünni ve Şiilerin Kürtlere ortak bir tavır geliştirmeleri ve İktidarda olan Maliki'nin partisinin Şii koalisyonundan ayrılarak tüm kesimleri kucaklama stratejisi çerçevesinde Arap milliyetçiliği ve merkezietiliğe yönelmesidir.

Bütün bunların farkında olan Kürt Bölgesel Yönetimi uzun sreden beri Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirme çabasını içerisinde dir. Uluslararası Kriz Grubu

tarafından "Kürt-Arap" çatışmasını konu alan bir raporda röportaj yapılan adı açıklanmayan Kürt Bölgesel Yönetiminin üst düzey bir yetkilisinin "Bağımsız olmak hakkımız, fakat bu olmazsa ben Türkiye ile olmayı Irak'la birlikteliğe tercih ederim. " sözleri Türkiye'ye ile geliştirilmek istenen ilişkilerin boyutunu gözler önüne sermektedir (Iraq and the Kurds, 2009: 25).

Kürtler ve Araplar arasında pamuk ipliğine bağlı barış ABD çekildikten sonra kopabilir ve savaş Suriye sınırında olan Sincan'dan Diyala eyaletinde olan Hanekin'e kadar olan şerit üzerinde gerçekleşebilir. Birçok bölgede Irak'ın çoğunluğu Araplardan oluşan merkezi ordusu ve Kürt peşmergeleri burun buruna görevde bulunmaktadır. Hatta bazen bu unsurlar arasında Kerkük, Musul ve diğer bazı tartışmalı bölgelerde küçük ama etkileri büyük gerginlikler çıkmaktadır.

Bu kadar hassas dengeler üzerinde duran bir bölgede çekilme sonrası herhangi bir kaosun ortaya çıkmaması için ABD öncülüğünde Türkiye-Kürt Bölgesel Yönetimi ilişkileri yumuşatılmaya çalışılmaktadır. Buna ilaveten, Türkiye'nin "komşularla sıfır sorun" şeklinde özetlenebilecek yeni politikası gereği diğer komşularla birlikte Kürt Bölgesel Yönetimi ile de sıcak ilişkiler kurmaya başlaması bu sürece olumlu katkıda bulunmaktadır. Karşılıklı sıcak ilişkiler Kürt Bölgesinde 25 Temmuz 2009 tarihinde yapılan seçimler sonucu şekillendirilen yeni hükümet üyelerinin seçimine de yansımıştır. Türkiye ile büyük ticaret hacmi bulunan bölgenin ticaret bakanlığı görevine bir Türkmen olan eski YÖK başkanı İhsan Doğramacı'nın yeğeni atanmıştır (Yılmaz, 2009).

ABD işgali sonrası bölgeye yönelik değişen Türk politikalarını gözden geçirip ilişkilerin günümüzde ulaştığı boyutu resmettikten sonra bölgedeki Arap-Kürt çatışmasının Türkiye'ye yansımalarını analiz edelim:

Bölgedeki Arap-Kürt çatışmasının boyutunun farkında olan ve bu çatışmanın her an iç savaşa dönüşme riskinin olduğunu bilen ABD çekilme işleminin sona ereceği 2011 yılına kadar Türkiye ve Kürt Bölgesel Yönetimi arasında sıcak ilişkiler kurulmasını istemektedir. Bunun bir sonucu olarak, Türkiye'yi Kürt Bölgesel Yönetiminin hamisi haline getirme niyetindedir. Bunun bir nedeni bölgedeki büyük Arap nüfus ve Şii İran'ın Irak'taki

çatışmanın bir tarafı olan Arapların lehinde büyük bir güç oluşturdukları ve herhangi bir iç savaşta Kürtlere karşı Halepçe benzeri katliamların tekrar yaşanma olasılığıdır. Diğer bir neden de Irak'ta Saddam'a karşı verilen savaşta müttefiklerin yanında yer alan hatta yer yer savaşan Kürtlere destek vermek ve İran ile sınırları olan Kürt Bölgesel Yönetimi sınırlarında büyük Amerikan üsleri kurarak ileride İran'a karşı gerçekleştirilebilecek olası bir saldırıda bu üslerden faydalanmaktır.

ABD'nin Türkiye ve Kürt Bölgesel Yönetimi ilişkilerini geliştirme politikası temenni şeklinde değil ABD'nin proaktif katılımıyla şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu politikanın bir gereği olarak ABD tarafından Kürt Bölgesel Yönetimine üst düzeyde temaslar yapılmakta ve Türkiye ile sıcak ilişkiler kurulması yönünde baskılar yapılmaktadır. Kürt Yönetimi de buna kayıtsız kalmamakta, özellikle ticari alanda Türkiye'ye ayrıcalıklar tanımakta ve yönünü Arap dünyasına değil Avrupa'ya açılan Türkiye'ye döndürmektedir. Elbette ki yakınlaşma süreci PKK, Kerkük ve iç kamuoyu baskısı gibi konulardan dolayı istenilen düzeye çıkamamaktadır.

Kürt Bölgesel Yönetimi ile Türkiye arasındaki en büyük sorun PKK'dır. PKK'nın Kürt Bölgesel Yönetimi sınırları içerisinde bulunan Kandil dağında konuşlanmış olması ve vur kaç tekniğiyle Türkiye'ye saldırılar düzenleyip tekrar bu bölgeye sığınması zaman zaman KBY ile Türkiye ilişkilerinin bozulmasına neden olmaktadır. Kürt bölgesel Yönetimi, Kandilin her ne kadar kendi sınırları içerisinde olsa bile bölgenin coğrafi özelliklerinden dolayı fiili olarak kontrol edemedikleri bir bölge olduğunu ileri sürmektedir. Türkiye'nin zaman zaman bu bölgeye hava saldırıları düzenlemesine Kürt yönetimi sivillere zarar veriyor gerekçesiyle karşı çıkmakta ve eleştirmektedir.

PKK'nın sıcak ilişkilerin önünde büyük engel teşkil etmesi ve bölgede yükselen Kürt realitesi Türkiye'nin de bu konuda bazı dersler çıkarmasına neden olmuş ve kendi Kürt gerçeğine farklı bir açıdan bakmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye "Demokratik Açılım" çerçevesinde kendi iç barışını tesis etmek ve bölgede yeşeren Kürt realitesi ve milliyetçiliğinden kendi Kürt vatandaşlarının minimum düzeyde etkilenmelerini sağlamak ve entegrasyonunu sağlamak için çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Bu açılımların önemli bir bölümü Kürt Bölgesel Yönetimi sınırları içerisinde yer

alan PKK militanları ve terör olaylarından dolayı 1990'lı yılların başında Türkiye'den göç edip Irak'ta Mahmur kampına yerleşen ve Birleşmiş Milletler tarafından mülteci kabul edilen kişileri ilgilendirmektedir. Milli İstihbarat Teşkilatı, Genel Kurmay Başkanlığı ve hükümet tarafından eşgüdümlü olarak yürütülen ve "devlet" projesi olarak nitelendirilen bu adımlar ilk planda Mahmur'da yaşayan mültecilerin ve çatışmaya karışmamış PKK militanlarının Türkiye'ye dönmesini öngörmekte, daha sonra Kürtlere eğitim, kültür ve sosyal alanda çeşitli haklar verilmesini kapsamaktadır. Açılımlar sonucunda oluşacak atmosfer PKK'nın önünde engel oluşturduğu sıcak ilişkilerin kurulmasının önünü açması beklenmektedir..

PKK'yı bölgelerinde çıkarmamak ya da çıkaramamak Kürt Bölgesel Yönetiminin de Türkiye ile iyi ilişkiler kurmasının önünde büyük engeller oluşturmaktadır. Kürt liderler, PKK'yı bölgelerinden gerçekten çıkarmak isteseler de bazı nedenlerden dolayı bunu yapamamaktadırlar. Her ne kadar, KBY Kandilin fiili olarak kontrol edemedikleri bir bölge olduğunu iddia etse de PKK'ya dokunmak Kürt liderler için Kuzey Irak'ta bir prestij kaybı olacaktır. Tüm Kürtlerin liderliğine oynayan ve Talabani'ye göre daha Kürt milliyetçisi olan Mesut Barzani söylemlerinde Kürtlerin birbirlerini öldürmeleri devrinin artık sona erdiğini belirtmiş ve bu konuda hem Iraklı hem de Türkiye'li bazı Kürtler arasında prestijini arttırmıştır. Başka bir neden, yıllardır başkaları tarafından kullanılan PKK kartının bu kez de Türkiye'de meydana gelecek bir iktidar değişikliği sonrası mevcut politikaya son verilip Kürt Yönetiminin varlığının bir tehdit olarak algılanması sürecinde Kürt yönetimince kullanılmak istenmesi olabilir. Bu sebeplerden dolayı Kürt Bölgesel Yönetimi sınırlarında PKK tarafından kurulan partiler kapatılmış fakat PKK'nın diğer bazı yan kuruluşlarına dokunulamamıştır.

Arap-Kürt çatışmasının bir tarafında yer alan Kürtler, Türkiye'yi Avrupa'ya açılan bir kapı olarak görmekte ve bu bakımdan ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Türkiye, Kürt bölgesel Yönetimiyle sınırları olan en demokratik ülkedir. Gerek Avrupa Birliği süreci, gerekse uzun demokrasi deneyimi Türkiye'yi Orta Doğu coğrafyasında farklı bir konuma getirmektedir. Jeo-stratejik olarak da önemli bir konumda olan Türkiye birçok Orta Doğu ülkesi ile batılı ülke arasında bir köprü vaziyetini görmekte ve adeta Orta

Doğu'nun batıya açılan penceresi konumundadır. Irak'lı Kürtler Türkiye'nin hem demokratik deneyimlerinden hem de ticari konumundan faydalanıp batıya açılmak istemektedir. Gerçekten de Kürtlerin bu açılımı diğer komşu ülkelerle yapması olanaksızdır.

Irak'ta Kürtlerin yaşadığı bölge dört tarafı Kürtlerle sorunlar yaşayan ülkelerle kaplıdır. İçinde yaşadıkları Irak devletinin en büyük unsuru olan Araplarla yaşadıkları sorunları önceki bölümlerde aktarmıştım. İran'ın molla rejimi, kendi Kürtleri ile yaşadığı sorunlar ve bu konudaki insan hakları ihlalleri Irak Kürtlerinin bu ülke ile ilişkiler geliştirmesine engel olmaktadır. Kaldı ki 1974'de İran'ın Saddam'la yaptığı anlaşma sonucu Irak'lı Kürtlere saldırması Kürtlerin hafızasında halen yer almakta ve bu ülke ile ilişkiler geliştirilmesinde temkinli olunmasına neden olmaktadır. Suriye'nin hala işbaşında olan Baas iktidarı Suriye Kürtlerini yerinden etmiş ve şuanda sayıları yüz binleri bulan bazı Kürtler vatandaşlık haklarından bile faydalanamamakta ve "vatansız" olarak kabul edilmektedir. Kaldı ki İran ve Suriye gibi dikta ve molla rejimlerinin hüküm sürdüğü ülkeler batılı devletlerle ilişkilere kapalı, anti-demokratik ve insan haklarının sıkça ihlal edildiği ülkelerdir. Kapalı, dikta, anti-demokratik ve insan haklarının hiçe sayıldığı Saddam iktidarında yaşayan Kürtler bu tür yönetimlerden kendilerini uzaklaştırmaya çalışmakta ve batılı anlamda demokratik olan ya da olmaya çalışan Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. Bu sıcak ilişki olmadan Kürt Bölgesel Yönetiminin ticaret hacmini büyütmesi, batıya açılması ve demokratik olması söz konusu değildir.

Arap- Kürt çatışmasının iki tarafını oluşturan Araplar ve Kürtler, Türkiye'yi hakem olarak görme eğilimindedirler. Başbakan'ın Davos çıkışı ve İsrail ile ilgili söylemleri Başbakan Erdoğan'ı ve Türkiye'yi Arap dünyasında popüler bir ülke haline getirmiştir. Bu sempati Irak'ta da vardır. Irak'taki Araplar da Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak istemektedir. Değişik mezheplere bağlı farklı grupların temsilcileri zaman zaman Ankara'yı ziyaret etmektedir. Türkiye her iki tarafa da aynı mesafede durmaya çalışmaktadır. Bunun en iyi örneği, Türkiye'nin Sünni Arapların ağırlıklı olarak yaşadığı Musul'a ve Şii Arapların ağırlıklı olarak yaşadığı Basra'ya konsolosluk açmış olmasıdır. Kürt

Bölgesel Yönetimi başkenti olan Erbil'de de bir Türk konsolosluğu açılma aşamasındadır.

Türkiye'nin bazı tezleri Araplara yakın görünse de Irak'ta Kürtlerin Şii'lere karşı oluşturduğu dengenin bozulmasıyla İran ile birlikte Türkiye'nin hemen yanı başında ortaya çıkacak büyük Şii gücü Türkiye'nin çıkarlarını orta ve uzun vadede olumsuz etkileyebilir. Buna İran'ın nükleer güç olma yolundaki çabalarını da eklersek Türkiye'nin güvenliğini tehdit edebilecek bir Şii bloğun ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bunun farkında olan Türk dış politikası aktörleri Irak'taki hassas dengelerin bozulmaması için Kürtler, Sünni Araplar ve özellikle de Türkmenlerin sürece dahil edilmesi için gerekli titizliği göstermektedir.

Arap- Kürt çatışmasında Türkiye'yi ilgilendiren başka bir konu Kerkük'tür. Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırlarına katmak istediği Kerkük'te önemli oranda bir Türkmen nüfus yaşamaktadır. Bu Türkmen nüfus, Kerkük'ün Kürt bölgesine dahil edilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Arapların tezleri Türkmenlere yakın gözükmektedir. Bu nedenle, Kerkük konusunda bu iki grup arasında zoraki bir ittifak bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu ittifak Türkiye'nin dolaylı olarak çatışmanın diğer tarafında olan Arap tezine destek vermesi yönünde bir kamuoyu baskısı oluşturmaktadır. Türk kamuoyunda Arap tezlerine verilen bu desteğin diğer bir sebebi PKK'dır. Türk Kamuoyu, PKK'ya en büyük desteğin Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından verildiğini düşünmektedir. Özellikle son dönemlerde bazı PKK unsurlarının sınırdan sızarak bazı karakollara saldırması Türkiye'deki siyasi iktidar üzerinde bölgeye daha sert politikalar izlemesi yönünde bir kamuoyu baskısı oluşturmuştur. Bu baskı dış politika aktörlerinin işini zorlaştırmakta ve bölgedeki Kürtlerle ilgili atılacak adımlarda hassas davranmalarına neden olmaktadır.

Arap-Kürt çatışmasında Kürtlerin istedikleri kazanımları elde etmeleri Türkiye'ye olumsuz bazı yansımaları olabilir. Özellikle petrol zengini Kerkük kenti Kürt bölgesine dahil edilirse bu bölge önemli ölçüde zenginleşecektir. Halihazırda genel bütçeden alınan pay, uluslararası şirketlerin yatırımı, bölgenin bakir topraklarında yapılan petrol arama faaliyetleri ve uluslararası eğitim kurumları bölgeyi önemli oranda farklılaştırmış ve zenginleştirmiştir. Bu

yönüyle bölge Irak'tan farklı ve gelişmişlik düzeyi daha yüksektir. Bölge için olumlu nitelendirilecek bu gelişmeler bölgedeki sosyal hayatı, eğitim seviyesini ve ekonomik refahı arttırmış ve insanların siyasi kültür düzeylerini bir dereceye kadar yükseltmiştir. Bölgedeki insanlar aşiret geleneklerinin baskın olduğu gelenekçi yapıdan yavaş yavaş kopmaya başlamışlardır. Bunun en iyi örneği son seçimlerde Barzani ve Talabani dışında aşiret yapılanması şeklinde ortaya çıkmayan "Değişim" hareketinin mecliste önemli sayıda parlamenter göndermesidir.

Bölgede yaşanan bu gelişmeler hemen yanı başlarında bulunan Türkiye Kürtlerini cezp etmesi olasıdır. Nitekim bu yönde bazı gelişmeler 2005 yılında başlamış, Güneydoğu'da ÖSS sınavını geçemeyen birçok öğrenci üniversite eğitimi için Kuzey Irak'ı tercih etmiştir (Hasasu, 2005). Yine Türkiye'deki ekonomik kriz, işsizlik gibi birçok nedenden dolayı Türkiye'nin Güneydoğusundan birçok işsiz genç çalışmak için bu bölgeyi tercih etmektedir. Bölgeye gerek eğitim, gerek iş için giden Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bölgedeki Kürtlerle daha iyi ilişkiler kurması ve bu bölge ile bütünleşmesi ilerideki süreçte Türkiye'deki Kürtleri ve Irak Kürtleri daha da yakınlaşabilir. Bu da Türkiye'de ayrılıkçı hareketlerin hızlanmasına neden olabilir.

Irak'ın kuzeyinde kurulu ve Irak merkezi yönetimine gevşek bir federasyonla bağlı olan Kürt Bölgesel Yönetiminin anayasası incelendiğinde yedinci maddesi çarpıcıdır. Bu maddeye göre Kürt Bölgesel Yönetimi Irak Federal Devletinin bir parçasıdır. Bu birliktelik Irak devleti parlamenter, çoğulcu, demokratik, insan haklarına saygılı ve federal kaldığı sürece devam edecektir. Kürtler bu birlikteliği istedikleri için vardır ama kendi kaderlerini tayin etme hakları da vardır. Bu maddeyi daha önce Arap-Kürt uyuşmazlığı bağlamında analiz etmiştik. Aynı maddenin Türkiye'ye de bir yansıması vardır.

Kendi anayasalarına self-determinasyon hakkı maddesini koyan Irak Kürtleri ilerideki süreçte Araplarla olan çatışmalarından dolayı merkezi yönetimden ayrılıp bağımsız bir devlet olabilirler. Şuanda gevşek bir federasyon şeklinde olan Kürt bölgesi bağımsız olduğunda Kürt nüfus barındıran diğer ülkelerdeki Kürtleri de etkileme olasılığı yüksektir. Bu

Ülkelerin başında da en büyük Kürt nüfusu barındıran ülke olan Türkiye gelmektedir. Böyle bir sonuç Türkiye'nin i istikrarsızlığına yol açabilir.

Arap-Kürt uyuşmazlığının en önemli konusu olan Kerkük'n Kürt Bölgesel Yönetimi sınırlarına dahil edilmesi Türkiye'nin i kamuoyunun tepkisine neden olabilir. Hatta buna sessiz kalan dönemin siyasi ve dış politika aktörleri siyasi arenada gücünü kaybedebilir. Bunu gören diğer siyasi aktörler Kerkük konusuna daha fazla müdahil olmaya çalışırken bölgedeki Kürtlerle atışabilir. Ortaya çıkan bu atışma Türkiye'deki Kürtlere de sıçrayarak Türkiye'nin i istikrarını zedeleyebilir. Bunun farkında olan Türkiye, Kerkük'n statüsünün referanduma götürülmesi sürecine dahil olmuş ve referandumun defalarca ertelenmesi arkasında olan en önemli aktörlerden bir tanesi olmuştur.

Türkiye'nin Kerkük başta olmak üzere Arap-Kürt çatışmasına neden olan konulara müdahil olması Irak'ta işgal gücü olan ve yönetimde hala söz sahibi olan ABD'yi rahatsız edebilir. İşgal süreci ve sonrasında milyarlarca dolar harcama yapan ve binlerce askerini kaybetmiş olan ABD Türkiye'nin Kerkük dahil Irak'ın içişlerine müdahale etmesine izin vermez. Bush döneminde Süleymaniye'de Türk askerlerinin ABD güçlerince göz altına alınması ABD'nin bu konudaki tavrını net olarak ortaya koymuştur. Ayrıca 1 Mart tezkeresinin reddiyle bozulan ve şimdilerde daha yeni düzelmeye başlayan ABD-Türkiye ilişkilerinin bir kez daha bozulması hem ABD hem de Türkiye tarafından istenmemektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

ABD işgali sonrası Irak'ın iki başat etnik grubu olan Araplar ve Kürtler arasındaki çatışmanın boyutu merkezi Brüksel'de bulunan Uluslararası Kriz Grubu tarafından birkaç rapor halinde uluslararası kamuoyunun dikkatine sunulmuş ve taraflara ile işgal gücü olan ABD'ye sorunun çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

İşgalden sonraki süreçte Arap-Kürt atışmasının iç savaşa dönüşme riskini gören Uluslararası Kriz Grubu 2006 yılında Irak'ta en önemli çatışma konularından biri olan Kerkük konusunda "The Brewing Battle over Kirkuk:

Iraq and the Kurds” adlı bir rapor hazırlamış, tarafların Kerkük ile ilgili tarihi tezlerini ortaya koymuş ve işgal sonrası etnik çatışmaya dikkat çektikten sonra konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgili olan tüm taraflara çeşitli önerilerde bulunmuştur. Daha sonraki süreçte yine aynı grup tarafından 2009 yılında Irak’ta Araplar ve Kürtler arasındaki çatışmayı ele alan “Iraq and Kurds: Trouble Along the Trigger Line” adlı başka bir rapor hazırlanmış ve Irak’ta boyutu hızla artan Arap-Kürt çatışmasının nedenleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Uluslararası Kriz Grubunun Irak’taki Arap-Kürt çatışmasıyla ilgili 2009 yılında hazırladığı başka bir rapor özellikle Ninova eyaletinde yükselen Arap-Kürt çatışmasını konu alan “Iraq’s new battlefield: The struggle over Ninewa” raporudur. Bu raporda özellikle son yerel seçimlerden sonra Ninova eyaletinin yönetimini Kürtlerden alan Sünni Araplar ve Kürtler arasındaki çatışmalar konu edilmektedir. Saddam döneminin imtiyazlı grubu olan Sünni Araplar 2005 seçimlerini boykot ettiklerinden dolayı Ninova’da seçimleri ikinci büyük grup olan Kürtler kazanmıştı. 2009 seçimlerinde seçimleri boykot etmeyip başarılı olduklarından dolayı daha önce yönetimi ele geçirmiş olan Kürtler ile çatışma içerisine girmişlerdir. Buna ilaveten, Araplar ve Kürtler arasında tartışmalı bölgelerin çoğu Ninova eyaletindedir.

Her üç raporda da dünya kamuoyunun dikkati bu bölgeye çekilmeye çalışılmış, iç aktörler olarak Araplar ve Kürtlere, dış aktörler olarak da ABD, Birleşmiş Milletler, Türkiye ve İran’a çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Fakat Irak’taki etnik çatışmanın Türkiye’ye yansımaları kısmı yeterince tartışılmamıştır. Bu çalışmanın bu eksikliği tamamlaması beklenmektedir.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli:

Çalışmanın metodolojisi konuyu tarihi geri planıyla ele alan betimleyici bir yöntemdir. Fakat ağırlıklı olarak Arap-Kürt çatışmasının güncel konuları ele alınmıştır. Bu konuda sınırlılıklar olmasına rağmen çatışmanın taraflarından birisi olan Kürt Bölgesel Yönetiminin Dışişleri Bakanlığında görevli bir yetkili olan David Sklar ile e-posta aracılığıyla iletişim kurulmuş ve

konuya yaklaşımları öğrenilmiştir. Buna ilaveten, bölgeyi çok iyi bilen TRT-TÜRK Erbil temsilcisi Çetiner Çetin ile de bir röportaj yapılmıştır.

Taraflardan elde edilen bilgiler, konunun uzmanlarının görüşleri ve konuyla ilgili özellikle yabancı medyada yer alan makaleler ile haberler analiz edilmiştir. Bu analizler yapılırken tarihsel çatışmaların arka planında yer alan tarihsel süreç ihmal edilmemiş ve çalışma taraflara ve konuyla ilgili diğer aktörlere yapılan önerilerle sonlandırılmıştır.

3.2. Bilgi Toplama Kaynakları

Bu çalışmada bilgi toplama kaynakları olarak birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Öncelikle Orta Doğu konusunda uzman bilim adamlarının Irak'taki etnik çatışmaların arka planındaki nedenlerini irdeleyen makale ve kitaplarından yararlanılmıştır. Daha sonra Irak'taki durumun ve etnik çatışma tehlikesinin farkında olan ve bu konuda çeşitli raporlar hazırlayan Uluslararası Kriz Grubunun raporlarından faydalanılmıştır. Ayrıca Irak'taki süreçle ilgili günlük makaleler yayınlayan yabancı medya- özellikle ABD medyası- da takip edilmiştir.

Bunlara ilaveten öncelleri NTV Erbil temsilcisi olarak görev yapan, daha sonrada gösterdiği başarıdan dolayı TRT-TÜRK tarafından transfer edilen Çetiner Çetin ile e-posta aracılığıyla bir röportaj yapılmıştır.

Röportajdaki sorular Arap-Kürt çatışmasının en önemli sebeplerinden olan Kerkük, Tartışmalı Bölgeler, Ninova ve bu çatışmanın Türkiye'ye yansımalarının boyutunun ne olduğuna yönelik olmuştur. Daha sonra Kürt Bölgesel Yönetiminin Dışişleri Bakanlığında görevli bir yetkili ile iletişim kurulmuş ve Araplarla çatışma konusu olan bu sorunlara yaklaşımları öğrenilmiştir.

3.3. Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Orta Doğu bölgesi konusunda uzman yerli ve yabancı bilim adamlarının kitapları ve makaleleri, yapılan röportajlar ve konuya yer veren

Türk ve yabancı medyadaki görüşler ve makaleler birleştirilerek değerlendirilmiş ve Irak'taki çatışmanın Türkiye dahil geniş bir alanı etkileyebilme ve istikrarsızlaştırma potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Iraklı Araplar ile Kürtler arasındaki çatışmanın kökenleri tarihsel olgulara dayanmaktadır. İki etnik grup arasındaki çatışma I.Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde başlamıştır. Daha sonra Baas yönetimiyle Irak'ta şekillenen Arap milliyetçisi yönetim Kürtlere karşı daha sert tedbirler almıştır. Saddam Hüseyin yönetiminde Kürtlere karşı kimyasal silahlar kullanılmış ve birçok Kürt hem Irak içinde hem de dışındaki bazı ülkelerde mülteci konumuna düşmüştür.

I. Körfez Savaşı'ndan sonra buldukları bölgede otonom bir bölge kurmayı başaran Kürtler, ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra otonomlarını güçlendirmek istemiş ve Araplarla olan sorunlarının çözümünü kendi lehlerinde sonuçlandırma çabası içerisine girmişlerdir.

Petrol konusunda Arap ve Kürtlerin yaklaşımının farklı olması önümüzdeki süreçte çatışmanın boyutunu arttırabilir. Arap tarafının Irak Anayasasına dayanarak Irak'taki petrolün tüm Iraklılara ait olduğunu iddia etmesi ve Kürt bölgesindeki petrolün yönetiminde de söz sahibi olmaya çalışması iki tarafı karşı karşıya getirmiştir. Kürt tarafının kendi bölgesinde petrol kuyuları için yabancı şirketlerle Irak merkezi yönetiminden bağımsız anlaşmalar imzalaması iki taraf arasında çatışma nedeni olmuştur. Kürt tarafının yaptığı anlaşmalar sonucu elde ettiği geliri merkezi yönetime aktarması da sorunun çözümüne herhangi bir katkı sağlamamıştır.

Kürt yönetiminin petrolün işletilmesi, yabancı şirketlerle anlaşmalar imzalanması ve pazarlanması amacıyla kendi milli petrol şirketlerini kurması ve bunları kendi anayasasında meşrulaştırmaya çalışması iki tarafı tekrar karşı karşıya getirmiştir. İki taraf yetkilileri arasında karşılıklı bazı sert açıklamalardan sonra bu konudaki çatışmalar ABD'nin etkisiyle de olsa geçici olarak dondurulmuştur.

Tartışmalı bölgeler konusu Irak'ta iki başat etnik grup olan Araplar ve Kürtler arasında başka bir çatışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tartışmalı bölgeler Diyala eyaletinden Ninova eyaletine kadar olan bir şerit üzerindedir. Bunlara Kerkük de dahildir. Kürtler, bu bölgelerin Saddam Hüseyin döneminde Araplaştırılma politikaları gereği Arap nüfusla doldurulduğunu iddia etmekte ve bu yerlerin Kürt bölgesel Yönetimine devredilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. İşgal sonrası bir çok tartışmalı bölgede iktidarı ele geçiren Kürtler, bu bölgeleri hukuken Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırlarına dahil edememekte, bu yöndeki çabalarına Araplar tarafından şiddetle karşı çıkılmaktadır. İçinde Kerkük'ünde bulunduğu tartışmalı bölgelerde bir çok kez Kürt Peşmergeleri ve çoğunluğu Araplardan oluşan Irak ordusu karşı karşıya gelmiş, yer yer sıcak çatışmalar olmuştur.

Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu (UNAMI), bu bölgeler için bazı raporlar düzenlemiş ve taraflara bazı çözümler sunsa da bu öneriler taraflarca reddedilmiştir. Son raporun bazı kısımları basına sızdığı kadarıyla bu konuda tarafları memnun edecek bazı önerileri kapsadığı iddia edilmektedir.

5.SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin sınır komşusu olan Irak'ta Arap-Kürt çatışmasının boyutları her geçen gün artmakta ve Türkiye dahil tüm bölgeyi etkilemektedir. Çatışmanın iç savaş boyutuna ulaşması istikrarsız olan bu bölgeyi daha da istikrarsızlaştırabilir.

Yıllardır Irak'ta baskıcı ve dikta rejimler altında yaşayan Arap ve Kürt unsurlar geçmişteki acı tecrübelerden ders alıp demokratik değerler etrafında birleşmeli ve bölgeye istikrar getiren politikalar izlemelidir. "Ne kadar taviz koparırsam o kadar iyi" ya da " Ne kadar az taviz verirsem o kadar iyi" türü anlayışlar sorunların çözümünü sadece erteleyecek, ilerdeki süreçte çatışma konularının bölge insanların gündemine daha da dramatik bir şekilde gelmesine neden olacaktır. Bunun en somut örneği I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Irak'ta çözülemeyen Kürt-Arap çatışmasının ülkenin gündemine 2003 yılında ABD işgalinden sonra yüz binlerce insanın ölümünden sonra gelmesidir.

Kürt Bölgesel Yönetiminin kendi sınırları içindeki etnik ve dini azınlıklara anadilde eğitim ve çeşitli kültürel haklar vermesi demokrasi adına ümit verici olsa da bazı tartışmalı bölgeleri kendi sınırlarına dahil etmek istemesi ve bu yönde demografik yapıyı değiştirecek girişimlerde bulunması bölgenin istikrarsızlık düzeyini arttıracaktır. Bunun yerine tartışmalı bölgelerin iç ve dış dinamikler ile ortaklaşa ve mümkün olduğu kadar uzlaşmacı bir metotla çözülmesi bölgedeki çatışma ortamının düzeyini azaltacaktır. Burada dış dinamikler ile kastedilen ABD, Birleşmiş Milletler, Türkiye ve İran'dır. İç dinamikler ise Iraklı Şii ve Sünni Araplar, Kürtler, Türkmenler ve Hristiyanlardır.

Kürt Bölgesel Yönetiminin bağımsızlıktan ziyade federal bir Irak içinde kalması Irak Kürtlerinin yararına olacaktır. Tarihsel süreç incelendiğinde Irak Kürtlerinin yaşadığı coğrafyanın Kürtlerle çatışan yada çatışmış devletlerle çevrili olduğu görülmektedir. Irak'ta kurulacak bağımsız bir Kürt devletinin ticaret yapma, Avrupa'ya ulaşma gibi imkanları sınırlı olacaktır. Irak kimliği altında elde edilmiş bir çok kazanım Kürdistan kimliği ile yok olacaktır.

Iraklı Şii Araplar Saddam Hüseyin döneminde kendilerine yapılan baskı ve haksızlıkları unutmamalı ve milliyetçi duygularla hareket edip Kürtlere baskı kurmaya ya da Kürtlerin kazanımlarını ellerinden almaya çalışmamalıdır. Kerkük ve tartışmalı bölgeler konusu genellikle Kürtler ve Sünni Araplar arasında çatışma konusudur. Bu bakımdan Irak'ta en büyük çoğunluğu oluşturan Şii Araplar, Kürtler ve Sünni Araplar arasında hakem olmalı ve bu süreci en az hasarla atlama yönünde çaba sarf etmelidirler.

Son dönemlerde Şii kimliğinden uzaklaşıp Arap milliyetçisi olmaya çalışan ve merkezîyetçi yapıyı güçlendirmeye çalışan Maliki hükümeti bu anlayıştan vazgeçmeli ve federal yapıyı güçlendiren adımlar atmalıdır. Zira Kürtlerin bundan sonra federal yapıdan ya da yetkileri sınırlandırılmış bir federal yapıyı kabul etmesi olanaksızdır. Merkezîyetçi yapıyı güçlendirmeye yönelik atılacak adımlar Kürtlerin self-determinasyon haklarını kullanmalarına neden olacak ve bölgede çıkacak bir iç savaş bölgeyi daha da istikrarsızlaştıracaktır.

Irak'taki petrol ülkenin en büyük geliridir. Bu gelir Irak halkının refahı ve zenginliği için yeterlidir. Irak'taki politik aktörler petrolü kendi halklarının refahını yükseltmek için kullanmalıdır. 23 milyonluk bir ülke için milyarlarca dolarlık petrol ve doğalgaz rezervleri yeterlidir. İşgal sonrası dönemde Iraklıların refahını arttırma yönünde atılan adımların yetersiz olduğu görülmektedir. Iraklılar Saddam dönemindeki gibi petrolden elde ettikleri gelire kimyasal silahlar geliştirip kendi halkının üzerinde denememeli ya da emperyalist kaygılarla diğer ülkeleri işgal etmeye kalkışmamalıdır. Bunun yanında bu paralarla El Kaide gibi örgütlerini barındırmayıp hem kendi bölgelerinde hem de dünyanın başka bölgelerinde insanların ölümlerine neden olmamalıdır.

Çatışma sebeplerinden birisi olan petrolün paylaşımı Arap ve Kürt unsurlar arasında uzlaşmacı yöntemlerle çözülmeye çalışılmalıdır. Irak Merkezi Yönetimi Kürt Bölgesel Yönetiminin kendi bölgesinde yapacağı petrol anlaşmalarına izin vermeli ve bu konuya daha az müdahil olmalıdır. Bu konuda ademi merkezîyetçi bir yaklaşım sergilenmelidir. Serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ortaya çıkacak petrol anlaşmaları Irak halkının bütünü için yararlı olacaktır. Kaldı ki en büyük petrol rezervleri Şii Arap

bölgesindedir. Petrolü devlet şirketleriyle çıkarıp pazarlamak Irak'ın gelirlerini istenilen oranda arttırmayacaktır.

Iraklı Sünni Arapların Saddam dönemindeki ayrıcalıklarını tekrar elde etmesi olanaksızdır. Bu ayrıcalıklara ulaşmak için bazen intihar eylemleri, bazen de El Kaide üzerinde bazı eylemlere girişmektedirler. Bu eylemlerde öldürülenler Irak halkından başkası değildir. Bu tür eylemler Irak'ı istikrarsızlaştırmakla kalmayıp ülkede bulunan farklı etnik ve sekter grupların entegrasyonunu güçleştirmektedir. Bu bakımdan, Sünni Araplar seçimleri boykot ve terör gibi eylemlerden sakınıp demokratik Irak'ın bir parçası olmaya çalışmalıdırlar.

Irak'taki çatışma ortamından doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen Türkiye Iraklı tüm gruplara eşit yaklaşmalı ve bölgede çıkacak istikrarsızlıkları önlemeye yönelik politikalar izlemelidir. Daha önceleri Türkmen grupların bir fraksiyonu olan Irak Türkmen Cephesi odaklı politikalar Türkiye'nin hakemliğini hem Araplar hem de Kürtler arasında şüpheli duruma getirmiş olsa da son dönemlerde bölge ile ticaret hacminin artırılması, Kürt liderlerin Türkiye tarafından muhatap alınması ve Türkiye'nin Erbil'e üst düzey ziyaretlerde bulunarak burada bir konsolosluk açmaya hazırlanması politikaları sayesinde Türkiye'nin Irak'ta prestiji artmıştır. Bu bakımda bölgedeki Arap ve Kürt unsurlar Türkiye'nin hakemliğini kabul etmek eğilimindedir.

Tarafsız bir hakem konumuna gelmiş olan Türkiye, gerek Kerkük gerekse diğer çatışma konularına yaklaşımı tüm tarafları tatmin edebilecek bir seviyede olmalıdır. Bölgenin lideri olarak Türkiye'nin çabaları sadece bölgenin istikrarını sağlamaya yönelik olmalıdır. Unutulmamalıdır ki Arap-Kürt çatışmasının en fazla etkileyeceği ülkelerin başında Türkiye gelecektir.

Irak'ın en büyük gücü Irak'ta şuanda işgal gücü olarak bulunan ABD'dir. ABD Irak'la yaptığı SOFA anlaşmaları gereği 2011 yılının sonuna kadar Irak'tan çekilmelidir. Çekilme işlemi daha sonraki bir döneme ertelenmemelidir. Nitekim Sadr gibi bazı Şii gruplar ülkede çıkardıkları çatışmaların sebebi olarak ABD'yi göstermektedirler. Ne var ki ABD'nin bölgeden tamamen çekilmesi Arap ve Kürtler arasındaki çatışmanın dozunu

arttırabilir. Bu bakımdan Irak'ta Arap ve Kürtler arasında ortaya çıkacak ani sıcak temasların nlenmesine yardımcı olacak sayıda ABD askeri bırakılmalıdır. Fakat bu askerler sınırları belirlenmiş ABD üslerinde kalmalı, devriye ve asayişi sağlama işlerine bakmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2007). **Irak, İnan, ABD ve Petrol.**(2. Baskı). İstanbul. AlfaYayınları.
- Başer, E. (5-6 Haziran 2009). **Orta Doğu; Belirsizlikler İçindeki Geleceği ve Güvenlik Sorunları.** Genelkurmay Başkanlığı Beşinci Uluslararası Sempozyumunda sunuldu. İstanbul.
- Chaudhry, A,K. (1991). On The Way to Market: Economic Liberalization and Iraq's Invasion of Kuwait. **Middle East Report. No:170, Power, Poverty and Petrodollars.** 14-23.
- aycı, S. (2008). "Irak'ın Anayasal Yapısı". **Stratejik Analiz**, Cilt: 9. Sayı: 98, Haziran 2008, ss:58-64.
- Davutoğlu, A. (2003). **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu.** 14. Baskı. İstanbul. Küre Yayınları.
- Duman, B. (Mart 2009). Irak'ta Değişim: Yerel Seçimler ve Sonrası. **Orta Doğu Analiz. Cilt:1, Sayı:3.** ss.25-31.
- Erkmen,S. (2009). Irak'ta Türkmenlere Yönelik Son Saldırıları. **Orta Doğu Analiz. Cilt:1, Sayı:7-8.** ss. 5-12.
- Fearon, J ve Laitin D.D. (2000). Ordinary Language and External Validity: Specifying Concepts in the Study of Ethnicity. **Paper presented at the October 2000 meeting of LICEP. University of Pennsylvania.**
- Horowitz, D. (1985). **Ethnic Groups in Conflict.** Berkeley. University of California Press.
- Hutchinson, J. Ve Smith, D.A. (1996). **Ethnicity.** Oxford. Oxford University Press.
- Hrmzli, H. (2009). "Irak'taki İl Meclisleri Seçiminin Analizi ve Türkmenler". **Orta Doğu Analiz.** Cilt:1, Sayı:3, Mart 2009, ss: 17-24.
- Jenkins, R. (2004). **Social Identity.** 2nd Edition. London and New York. Routledge.

- Jerges, S. (2007). Iraqi Sunni Fraction Calls for Ban on PSAs. **Platts Oilgram News**. Volume 85, Issue 81.
- Kasalak, K. (2007). Irak'ta Manda Yönetimi Kurulması ve Atatürk Dönemi Türkiye- Irak İlişkileri, **Askeri Tarih Araştırmalar Dergisi** **2 (5)**, ss.187-201
- Noreng,O. **Crude Power:Politics and the Oil Market**. London: I.B.Tauris&Co.Ltd. p.15.
- Nuceyfi: "Türk İşadamlarını Bölgemize Çekmek İstiyoruz" (2009).**Orta Doğu Analiz**. Cilt:1, Sayı:7-8, Temmuz- Ağustos 2009. ss.23-25.
- Özcan, M. (2004). Political and Social Reasons of 1958 Revolution in Iraq. **Turkish Review of Middle East Studies**. **15**. 329-347.
- Özpek, B, B. (2009). Irak Bölgesel Kürt Yönetimi Seçimleri ve Türkiye. **Orta Doğu Analiz**. Eylül 2009. Cilt: 1, Sayı:9. ss.51-56.
- Pirinççi, F. (27-29 Mayıs 2004). 2003 Savaşı Sonrası Süreçte Irak'ta Siyasal Yapılanma. **Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi tarafından düzenlenen "Dünden Bugüne Irak" konulu seminerde sunuldu.**
- Simon, S. R. (1974). The Hashemite Conspiracy: Hashemite Unity Attempts 1921-1958. **International Journal of Middle East Studies**. Vol. 5. No.3 (June 1974). 314-327.
- Sluglett, P.(2003). **Irak Since 1958 (4th edition)**. New York . I.B. Tauris Publishing.
- Stansfield, G. (2007). **Irak**. Cambridge. Polity Press.
- Tripp, C. (2002). **A history of Iraq (2nd Edition)**. Cambridge. Cambridge University Press.
- Tuzhurmatu Katliamı Bir Sindirme Operasyonudur. (2009). **Orta Doğu Analiz**. (Orsam Röportaj) Cilt:1, Sayı:7-8, Temmuz-Ağustos 2009. ss.19-20.

Wright, R. (28 June 2004). Iraq Occupation Erodes Bush Doctrine,

Washington Post. Page: A01.

Yılmaz, E.M. (2007). **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Etnik Çatışmalar.**

Ankara. Nobel Yayınları.

Yılmaz, E.M. (2006). **Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü.** Ankara. Nobel

Yayınları.

Yılmaz, T. (5-6 Haziran 2008). **Orta Doğu; Belirsizlikler İçindeki Geleceği**

ve Güvenlik Sorunları. Genelkurmay Başkanlığı Beşinci

Uluslararası Sempozyumunda sunuldu. İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

ABD'den Petrol Yasası için rüşvet .(2008). **Radikal Gazetesi.** Web:

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=246427>
adresinden 17 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Al-Khayat, F. (2007). Krg Assigns Khurmala Dome in the Kirkuk Field

Unilaterally. Web:

<http://www.iraqog.com/oillaw/khurmala.pdf> adresinden 24
Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Ameen, M, A. (July 2009). Kirkuk between Kurds and Successive Iraqi

Governments. Chronology of the problem. Web:

http://pukmedia.com/english/images/stories/vip/kirkuk_betw_een_kurds_and_iraq.pdf adresinden 1 Kasım 2009 tarihinde
alınmıştır.

Baker, J and Hamilton,L. (2006). **The Iraq Study Group Report** .Web:

http://media.usip.org/reports/iraq_study_group_report.pdf
adesinden 1 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Barzani Rapora Kızdı. (2006). **Hürriyet Gazetesi.** Web:

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=5581560>
adresinden 1 Kasım 2009'da alınmıştır.

Barzani'nin hayali: Kürdistan ordusu. (23 Kasım 2009). **Milliyet**

Gazetesi. Web: <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1165216&Date=01.12.2009&Kategori=dunya&b=Barzaninin%20hayali:%20Kurdistan%20ordusu> adresinden 1 Aralık 2009 tarihinde alınmıştır.

Bilici, A. (2008). **Kerkük'te Şartlar Kardeş Kavgasına Değil Kader**

Birliğine Zorluyor. Zaman Gazetesi. Web: <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=735860&title=haber-inceleme-kerkukte-sartlar-kardes-kavgasina-degil-kader-birligine-zorluyor&haberSayfa=1> adresinden 1 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Bölgeye kaydırılan Irak Ordusu, Kerkük'te sorun oldu (2009). **Cihan Haber**

Ajansı. Web: <http://www.tumgazeteler.com/?a=4661353> adresinden 25 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Bronson, R and Weiss, A. (2003). **EIA, "Iraq Country Analysis Brief," op.**

cit; "Guiding Principles for U.S. Post-Conflict Policy in Iraq,". Web: http://www.cfr.org/pdf/Post-War_Iraq.pdf adresinden 17 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Butters, L.A. (2009). Iraq Elections Set, but Kurdish Tensions Remain. **Time**

Magazine. Web: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1936764,00.html> adresinden 16 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Butters, A.L. (2009). Why Kurds vs Arabs Could be Iraq's Next Civil War.

Time Magazine. Web: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1911998,00.html> adresinden 11 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Cizsuk, S. (2009). **Iraq gas for Nabucco a tough deal.** Web:

<http://www.iraqoilreport.com/the-biz/iraq-gas-for-nabucco-a-tough-deal-1488/> adresinden 24 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Çetin, Ç. (Haziran 2008). **Barzani ve Ekibi BM Önerilerini Savunuyor.**

Web: <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/449404.asp> adresinden 31 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Dagher, S. (May 2009). Tensions Stoked Between Iraqi Kurds and Sunnis.

New York Times. May 17, 2009. Web:

<http://www.nytimes.com/2009/05/18/world/middleeast/18nineeveh.html?scp=1&sq=nujaifi&st=cse> adresinden 25 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Dagher, S. (9 July 2009). Kurds Defy Baghdad, Laying Claim to Land and

Oil,. **New York Times**. Web:

<http://www.nytimes.com/2009/07/10/world/middleeast/10kurds.html> adresinden 8 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Davutoğlu: Dağlar Bizi Ayıramaz (9 Kasım 2009).. **NTVMSNBC Haber**

Portali. Web: <http://www.ntv.com.tr/id/25016144/>

adresinden 14 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Erkmen, S. (2009). Irak'taki Yerel Seçimin Sonuçları ve Seçim Sonrası

Durumun Türkiye'nin Irak Politikasına Etkileri. Web:

http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/200933_serhatirakig.pdf adresinden 3 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Erkmen, S. (Ağustos 2009). Kuzey Irak'ta Yeni Anayasa Taslağı Üzerine

Değerlendirmeler. **ORSAM Gündem Analiz**. Web:

http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Etkinlikler/Dosyalar/2009_817_gundemanaliz_sayi4.pdf adresinden 8 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Glanz, J. (2007). Compromise on Oil Law in Iraq Seems to Be Collapsing.

New York Times, September 13, 2007. Web:

<http://www.nytimes.com/2007/09/13/world/middleeast/13baghdad.html> adresinden 7 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Hasasu, C. (22 Kasım 2005). ÖSS'yi kazanamayan Güneydoğulu gençlerin

umudu: Barzani Bursu. **Milliyet Gazetesi**. Web:

<http://www.milliyet.com.tr/2005/11/22/son/sonsiy17.html> adresinden 25 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak Anayasası. Web:

<http://www.kurdistan-parliament.org/files/sitecontents/070708095356.pdf> adresinden 3 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak Anayasası onaylandı. (2005). **BBC**. Web:

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/10/051025_iraq_referandum.shtml adresinden 27 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak deal to revive gas pipeline.(17 Mayıs 2009). **BBC**. Web:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8054191.stm> adresinden 24 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak Geçici İdari Yasası. (2004). Web: [http://www.cpa-](http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html)

[iraq.org/government/TAL.html](http://www.cpa-iraq.org/government/TAL.html) adresinden 27 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak and the Kurds: Trouble Along the Trigger Line (2009). **International**

Crisis Group Middle East Report. No: 88. 8 Ağustos 2009. Web: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6207> adresinden 20 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak's new battlefield: The struggle over Ninewa. (2009). **International**

Crisis Group Middle East Report. No: 90. 28 Eylül 2009. Web: http://www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east_north_africa/iraq_iran_gulf/90_iraqs_new_battlefront_the_struggle_over_ninewa_web.pdf adresinden 25 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak-Son Gelişmeler (2006 Şubat). **Boğaziçi Üniversitesi-Tüsiad Dış**

Politika Forumu. Web:

http://www.dispolitikaforumu.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=90&Itemid=6 adresinden 27 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Irak Yüksek Seçim Komisyonu Eyalet Seçimleri Sonuçları. Web:

[http://www.ihec.ig/content/file/Election_results/IHEC Preliminary%20Results_Governorate%20Council%20Elections_2009_EN.pdf](http://www.ihec.ig/content/file/Election_results/IHEC_Preliminary%20Results_Governorate%20Council%20Elections_2009_EN.pdf) adresinden 4 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Kerkük sorunu ertelendi. (2009). **BBC**. Web:

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/11/091109_iraq_election.shtml adresinden 16 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Kerkük Tarihi olarak Bizim. (Aralık 2003). **Sabah Gazetesi Web:**

<http://arsiv.sabah.com.tr/2003/12/22/dun110.html>
adresinden 1 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Kürt Anayasası Referandumu Ertelendi. (2009). **NTVMSBC**. Web:

<http://www.ntvmsnbc.com/id/24982089/> adresinden 8 Kasım
2009 tarihinde alınmıştır.

Kürt Bölgesel Yönetimi Anayasa Taslağı.(23 Haziran 2009). Web:

[http://www.gjpi.org/wp-content/uploads/kurdistan-draft-
const-june-2009-eng.doc](http://www.gjpi.org/wp-content/uploads/kurdistan-draft-const-june-2009-eng.doc) adresinden 8 Kasım 2009
tarihinde alınmıştır.

Kürtler kendi petrol yasalarını çıkardı. (8 Ağustos 2007). **Radikal Gazetesi.**

Web: <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=229304>
adresinden 17 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Kürt Bölgesel Yönetimi Petrol Yasası. Web:

[http://iscc.se/English Version Kurdistan Petroleum Law.
pdf](http://iscc.se/English_Version_Kurdistan_Petroleum_Law.pdf) adresinden 18 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Maliki Yönetimi Saddam'dan Daha Kötü. (9 Eylül 2008). **Sabah Gazetesi.**

Web:
[http://arsiv.sabah.com.tr/2008/09/09/haber_935A980036154
1D8AA2049F64CD76BBB.html](http://arsiv.sabah.com.tr/2008/09/09/haber_935A9800361541D8AA2049F64CD76BBB.html) adresinden 30 Ekim 2009 tarihinde
alınmıştır.

O'Hanlon.E.M. (July 2009). Iraq's Northern Problem. Web:

[http://www.brookings.edu/opinions/2009/0721_iraq_ohanlon
.aspx](http://www.brookings.edu/opinions/2009/0721_iraq_ohanlon.aspx) adresinden 25 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Okur, A, M. (2008). BM MİSYONLARI Körfez Savaşı ve Irak'ın İşgali

arasındaki dönemde Irak'ta faaliyet gösteren BM Misyonları.

Web:

[http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ
%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS&ano=85814_a5
b9ce5bae423070df6c175a24b259bb](http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS&ano=85814_a5b9ce5bae423070df6c175a24b259bb) adresinden 4 Eylül
2009 tarihinde alınmıştır.

O'Leary, C. (2002). The Kurds of Iraq: Recent History, Future Prospects.

Middle East Review of International Affairs Journal.

Vol: 6 No:5. Web:

<http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a5.html>
adresinden 19 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Peşmergelerle Irak güvenlik güçleri çatıştı (2008). **Hürriyet Gazetesi.**

Web:<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=10000789> adresinden 25 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Renner, M. (2003). Post-Saddam Iraq: Linchpin of a New Oil Order, **Foreign**

Policy in Focus. Page 1-6. Web:
<http://www.fpif.org/pdf/reports/PROil.pdf> adresinden 14 Eylül 2009 tarihinde alınmıştır.

Suruş, S. (25 Mayıs 2009). **Kerkük ve İrlanda Modeli.** Zaman Gazetesi.

Web:
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=851317&keyfieId=6B65726BC3BC6B2076652069726C616E6461206D6F64656C69> adresinden 7 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

The Brewing Battle Over Kirkuk: Iraq and the Kurds .(July 2006).

International Crisis Group Middle East Report. No: 56.
18 Temmuz 2006. Web:
http://www.tepav.org.tr/eng/admin/dosyabul/upload/iraqandthebrewingbattleoverkirkuk_internationalcrisisgrupmereport.pdf adresinden 1 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

Tınç, F. (16 Kasım 2009). Irak Seçim Yasasında Kerkük'e Geçiçi Çözüm.

Hürriyet Gazetesi. Web:
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/12955178.asp?yazarid=19&qid=61> adresinden 16 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

UNAMI presents first analysis to GOI to help resolve on disputed internal

boundaries . (December 2007).. **UNAMI Report on Disputed Territories** Web:
<http://www.uniraq.org/newsroom/getarticle.asp?ArticleID=702> adresinden 31 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

UNAMI Submits its Reports on the Disputed Internal Boundaries. (April

2009).. Web:

<http://www.uniraq.org/newsroom/getarticle.asp?ArticleID=1008> adresinden 31 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

US-Iraq SOFA agreement. Web:

http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/world/20081119_SOFA_FINAL_AGREED_TEXT.pdf adresinden 11 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Visser,R. (2007) . Basra Crude: The Great Game of Iraq's 'Southern' Oil.

Norwegian Institute of International Affairs. Web:

<http://www.comw.org/warreport/fulltext/07visser.pdf> adresinden 17 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

Wallerstein, I. (2008). Iraq: The Thirteenth Hour.

Web: <http://www.middle-east-online.com/english/?id=29008> adresinden 11 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır

Yılmaz, Serpil. (12 Kasım 2009). Özal Kuzey Irak'ın TOKİ'si oluyor. **Milliyet**

Gazetesi. Web:

<http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetayArsiv&ArticleID=1160870&AuthorID=103&b=OZAL,%20KUZAY%20IRAKIN%20TOKISI%20OLUYOR&a=Serpil%20Yilmaz&ver=19> adresinden 23 Kasım 2009 tarihinde alınmıştır.

2005 Kuzey Irak Parlamento Seçim Sonuçları. Web:

<http://www.kurdistanparliament.org/default.aspx?page=sitecontents&c=Parliament-History2005> adresinden 10 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.

2009 Kuzey Irak Parlamento Seçim Sonuçları. Web:

<http://www.ntvmsnbc.com/id/24990070/> adresinden 10 Ekim 2009 tarihinde alınmıştır.